T. B. M. M.

ZABIT CERİDESİ

Yetmişinci İçtima

5 . 3 . 1341 Perşembe

Münderecat

	Sayfa
1. — ZAPTI SABIK HULÂSASI	160
2. — EVRAKI VARİDE	160
Lâyihalar	**160**
1. — Umuru ziraiyenin ıslâhı için bir Ziraat Meclisi Âlisi teşkiline dair Kanun lâyihası (1/642).	160
2. — Darülfünun Emanetinin 1341 senesi bütçesinin mevkii meriyete vaz'ına kadar tahakkuk edecek hidematına sarfolunmak üzere yirmi beşbin lira tahsisatı muvakkate itasına dair kanun lâyihası (1/641)	160
3. — Öksüz Yurtları Müdiriyeti Umumiyesi 1341 senesi bütçesinin mevkii meriyete vaz'ına kadar masarifi muvakkate suretiyle altmışbin liranın sarfına mezuniyet itası hakkında kanun lâyihası (1/640)	160
4. — Hudut ve Sevahil Sıhhıye müdiriyetinin 1341 senesi mart ayı hidematına sarfolunmak üzere tahsisatı muvakkate itasına dair kanun lâyihası (1/639)	160
Tezkereler	**160**
1. — Askerî fabrikalar Müdiriyeti Umumiyesinin 1340 senesi mülhak bütçe Kanununun altıncı maddesinin tefsirine dair Başvekâletten mevrut tezkere (3/387).	160
2. — Katil maddesinden onbeş sene küreğe mahkûm edilen Devrişoğlu Reşit hakkında verilen hükümde hatayı adlî vukua getirildiğinden af suretiyle telâfisine dair Başvekâletten gelen tezkere. (3/388)	160
Evrakı Saire	**161**
1. — İsyan harekâtının ret ve takbihi hakkında Amasya, Aydın, Ordu, Eşme, Burdur, Bozdoğan, Çorlu, Haymana, Denizli, Safranbolu, Sultaniye, Karahisar, Kula, Kilis, Gördes, Maraş, Nazilli'den mevrut telgraflar.	161
Takrirler	**192**
1. — Zonguldak Mebusu Tunalı Hilmi Beyin; Medrese veya Fakülte tabirlerinden birinin kabul ve istimali hakkında takriri (4/102).	192:193
3. — MÜZAKERE EDİLEN MEVAD	161
1. — 1341 senesi Muvazenei Umumiye Kanunu lâyihası ve Muvazenei Maliye Encümeni mazbatası (1/506)	161
A) Maarif Vekâleti Bütçesi.	161:194

BİRİNCİ CELSE

Bedi Müzakerat, Saat : 10,40

REİS : Reis Vekili Ali Süruri Bey

KÂTİPLER : Rağıp Bey (Zonguldak), Hakkı Bey (Van)

REİS — Celseyi açıyorum.

1. — ZAPTI SABIK HULÂSASI

REİS — Zaptı sabık hulâsası okunacaktır.

Altmış dokuzuncu içtima

4 Mart 1341 Çarşamba

Birinci Celse

Öğleden sonra altıda Kâzım Paşanın tahtı riyasetlerinde bilinikat zaptı sabık hulâsası kıraat ve kabul edildi. Hadisei isyana karşı nefret ve takbihi mutazammın telgrafnamelere cevap itası tensip olundu.

İstanbul Mebusu Ali Fethi Beyin Başvekâletten istifa ettiğine ve Başvekâlete İsmet Paşanın intihap olunduğuna dair Riyaseticumhur tezkereleri kıraat edildi. Müteakiben İsmet Paşanın takip edeceği siyaseti umumiye hakkındaki beyanatı istima ve teşkil ettiği Heyeti Hükümete 23 reyi muhalife karşı 153 rey ile beyanı itimat edildi.

Hükümetçe teklif olunan Takriri Sükûn lâyıhai kanuniyesinin derhal müzakeresi kabul ve doğrudan doğruya Adliye Encümenine tevdii tensip olundu. Badehu; Belediye intihabatının kimler tarafından feshedilebileceği hakkındaki Dahiliye Encümeni Mazbatası müzakere ve aynen kabul edildi ve teneffüs için celse tatil olundu.

İkinci Celse

Kâzım Paşa tarafından küşat edilerek Takriri Sükûn hakkındaki lâyıhai kanuniyenin, Adliye Encümeninin teklifi veçhile müstaceliyetle müzakeresine iptidar olundu ve ledel müzakere maddeler aynen kabul ve kanunun heyeti umumiyesi, verilen 15 imzalı takrir üzerine tayini esami ile reye vazzolunarak 22 redde mukabil 122 rey ile kabul edildi. Müteakiben iki İstiklâl Mahkemesi teşkili hakkında Başvekâlet tezkeresi kıraat ve ledelmüzakere kabul olundu ve yarın öğleden evvel içtima edilmek üzere celse tatil olundu.

REİS — Efendim! Zabtı sabık hulâsası hakkında bir mütalââ var mı? Aynen kabul edenler lütfen el kaldırsın.. Kabul etmeyenler lütfen el kaldırsın.. Kabul edilmiştir.

2 — EVRAKI VARİDE

Lâyihalar

1 — Umumu zürraiyenin ıslâhı için bir Ziraat Meclisi Âlisi teşkiline mütedair kanun lâyıhası (1/642)

REİS — Ziraat ve Muvazenei Maliye Encümenlerine havale edilmiştir.

2 — Darülfünün Emanetinin 1341 senesi bütçesinin mevkii merriyete vazına kadar tahakkuk edecek hidematına sarf olunmak üzere yirmi beş bin lira tahsisatı muvakkate itasına dair kanun lâyihası (1/641)

REİS — Muvazenei Maliye Encümenine havale edilmiştir.

3 — Öksüz Yurtları Müdüriyeti Umumiyesi 1341 senesi bütçesinin mevkii meriyete vazına kadar masarifi muvakkate suretiyle altmış bin liranın sarfına mezuniyet itası hakkında kanun lâyıhası (1/640)

REİS — Muvazenei Maliye Encümenine havale edilmiştir.

4 — Hudut ve Sevahil Sıhhiye Müdiriyetinin 1341 senesi Mart ayı hidematına sarf olunmak üzere tahsisatı muvakkate itasına dair kanun lâyıhası (1/639)

REİS — Muvazenei Maliye Encümenine havale edilmiştir.

Tezkereler

1 — Askerî fabrikalar müdiriyeti umumiyesinin 1340 senesi mülhak bütçe kanununun altıncı maddesinin tefsirine dair Başvekâletten mevrut tezkere (3/387)

REİS — Muvazenei Maliye Encümenine havale edilmiştir.

2 — Katil maddesinden on beş sene küreğe mahkûm edilen Dervişoğlu Reşit hakkında verilen hükümde hatayı adlî vukua getirildiğinden af süretiyle telâfisine dair Başvekâletten gelen tezkere (3/388)

REİS — Adliye Encümenine havale ediyoruz

Evrakı Saire

1 — İsyan harekatının ret ve tatbihi hakkında Amasya, Aydın, Ordu, Eşmen, Burdur, Bozdoğan, Çorlu, Haymana, Denizli, Safranbolu, Sultaniye, Karahisar, Kula, Kilis, Gördes, Maraş, Nazilli'den mevrut telgraflar.

REİS — Bermutat Divanı Riyasetten cevap yazılacaktır.

Ruznameyi müzakereta geçiyoruz.

3 — MÜZAKERE EDİLEN MEVAD

1 — 1341 senesi Muvazenei Umumiye kanun lâyihası ve Muvazenei Maliye Encümeni mazbatası (1/506)

A — MARİF VEKÂLETİ BÜTÇESİ :

REİS — Malumu Âlileri Maarif Vekâleti bütçesi müzakere olunmakta idi ve bu bütçenin heyeti umumiyesi hakkındaki müzakere kâfi görülmüş ve fasıllara geçilmişti. Binaenaleyh ilk fasıl olan 228 nci faslı müzakere edeceğiz 228 nci faslın yekûnu 47 868 liradır. Fakat malumu âliniz Meclisi Âlice evvelce verilen karar mucibince 4 800 lira olan birinci madde de 1 200 lira tenzil ve madde 3 600 lira olarak tashih edilecektir. Şu halde 228 nci İdarei merkeziye memurin ve müstahdemin maaşatı faslı 46 660 lira oluyor.

Bu fasıl hakkında söz isteyen var mı?

ZEKİ BEY (Gümüşhane) — Efendim! Sual sormak istiyorum, fakat Vekili aidi burada değildir. Meselâ müstahdemini müteferrika maaşı (4 440) lira iken Encümence (7 260) liraya çıkarılmış, bunun için sual sormak istiyeceğiz, Vekili aidi yoktur. Bize izahat vermedikten sonra nasıl kabul ederiz.

REİS — Müsaade buyurunuz; evvelce söz almış arkadaşlar vardır. Onlar sözlerini ikmal edinceye kadar Vekili aidi gelir ve suallerinize cevap verirler.

TUNALI HİLMİ BEY (Zonguldak) — Arkadaşlar! Telif ve Tercüme Heyeti münasebetiyle bazı mütalââ arz etmek isterim. (İşitmiyoruz sesleri) Efendim! Rahatsızım. Affınızı rica ederim.

HAKKI TARIK BEY (Giresun) — Hatibin sözlerini kim dinleyecek?

TUNALI HİLMİ BEY (Devamla) — Bir Telif ve Tercüme Heyeti vardır ki baslıca vazifesi Türkçemize dikkat ve itina etmektir. Halbuki ben bu heyetin nizamnamesinde bile yanlışlıklar gördüm. Eğer Telif ve Tercüme Heyetinin nizamnemesinde de yanlışlıklar bulunursa tasavvur ediniz ki, onun neşriyatında ne kadar yanlışlıklar olur. Bir kaç eserlerini gördüm. Onlarda yanlışlarla doludur. Türkçe de itinasızlık son dereceye varmıştır. Cidden garibime gidecek kadar bazı hataları burada, yani Maarif Encümeninin bütçesinde bile görüyorum.

MUHTAR BEY (Trabzon) — Meselâ.!

TUNALI HİLMİ BEY (Devamla) — Arkadaşlar! İmlâ bizde hakikaten bir anarşi içindedir. Ben bunu itiraf etmekle beraber şunu da itiraf ederim ki bunu söylediğim halde yazılarım da bile yukarda şöyle yazmışım aşağıda başka türlü yazıyorum.

Fakat Maarifte intizamsızlıklar katiyen bulunmamalıdır. Meselâ: Size bir misâl! Burada orta mektepler ifadesi vardır. Bazı yerlerde bu orta kelimesi (orta) suretinde bazı yerlerde (orte) süretinde yazılmıştır. Bu intizamsızlık maalesef birtakım tabirlerde de, adlarda da bulunuyor. Görülecektir ki yukarıda Derseadet Tıp Fakültesi denildiği halde sonra Derseadet Tıp Medresesi denmiştir.

İHSAN HAMİT BEY (Ergani) — İstanbul, İstanbul,

TUNALI HİLMİ BEY (Devamla) — Evet İstanbul, Deraliye, Dersaadet, Darülhilâfe, o hele büsbütün berbattır. İşte bu berbatlığı her yerinde görüyoruz.

MUHTAR BEY (Trabzon) — Müzakere heyeti umumiyesi hakkında değildir. Madde hakkındadır.

TUNALI HİLMİ BEY (Devamla) — Müsaade buyurunuz! Maddeye aittir. Heyeti umumiye de söylenmez. Maddelerde söylenir.

REİS — Efendim! Bu Telif ve Tercüme maddesidir. Söylenebilir.

TUNALI HİLMİ BEY (Devamla) — Sonra efendim; orta mektepleri tabirini göreceksiniz. Orta mekteplerimi, ilk mekteplerimi? Tabiî bunu da anlamak lâzımdır. Buna da ortamektep diyeceğiz. Bir Maarif bütçesinde, bir Maarif mazbatasında bu nasıl yazılmış olabilir. İptidaî mektebi ilk mektebe tahvil edilmiş. Halbuki aşağıda görüyorsunuz; Leylî iptidaî mektebi deniyor. Bu nedir anlamıyorum? Geçenler de «leylî» kelimesinin değiştirilmesini teklif ettim, kabul edilmedi. Haydi bunu caiz göreyim. Henüz zihinler alışamadı. Fakat zavallı Türkçe güzel Türkçeye halâ çirkin nazariyle bakıyoruz. Fakat gün gelmiştir ve buna bahtiyar bir Türk olarak kâniyim ki evet o gün gelmiştir. Türkçe artık zaferini temin etmiş bulunuyor. Binaenaleyh bazı noktalar vesilesiylede söyleceğim. Evvel

emirde Teklif ve Tercüme Heyeti olsun bizim Türkçemize son derecede dikkat ve itina eder bulunsunlar.

İHSAN HÂMİT BEY (Ergani) — Efendim! Bendenizin sözüm Vekil Beyden sual mahiyetindedir. Müsaade buyurursanız vekil geldikten sonra söylerim.

RAHMİ BEY (Sivas) — Efendiler! Bu fasıl merkezî teşkilât hakkında olduğu için bendeniz de merkezî teşkilâta ait bazı noktalar hakkında arzı malûmat edeceğim. Burada Telif ve Tercüme Heyetiyle memurini vekâlet vardır. Malumu âliniz Telif ve Tercüme Heyetinin vazaifi mühimmesinden biri ve başlıcası asarı müfideyi telif ve tercüme suretiyle kütüpahenei irfanımızı zenginleştirmektir. Bendeniz bu iki sene zarfında bu heyete muhteremenin mühim bir eser meşrettiğini bilemiyorum. Filhakika geçen sene bir kaç eser tercüme etti. Bunların içinde bir derece iyi olanları vardır. Mamafih yanlış olanlarıda vardır. Hele bu sene hatırımda kaldığına göre zannediyorum, bir eser görebildikki o da mektpe ve cemiyetler namiyle küçücük bir risaledir. Bundan başka bir esere tercüme ettiğini göremedik. Binaenaleyh bu heyetin eğer teşkilâtı noksan ise ikmal etmek ve kendisinden matlup olan hizmete intizar edilmek lâzım gelir.

Bu meyanda birde Hars dairesi vardır. Zannediyorum Hars dairesi 1338 senesinde teşkil edilmiştir ve teşekkül ettiği sene ufak tefek hareket göstermiştir. Anadolu'nun muhtelif yerlerinde harsiyatımıza ait epeyce şeyler toplamış ve bunları da kısmen tasnif etmişti. Sonra ne oldu bilmem. Bu toplanmış olan şeyler elden çıktı. Binaenaleyh şu bir iki sene zarfında Hars dairesinde hiç bir faaliyet görülemedi. Şayet bu da teşkilâtın noksanlıklarından ise bunu da ikmal etmek lâzımdır.

Sonra efendim, teşkilât hakkında da bir fikirde bulunacağım. O da malumu âliniz biz de mektepler üç derece üzere ayrıldığı için tedrisatı da üç dereceye ayırmışlardır. İlk mektepler, orta mektepler, yüksek mektepler. Yüksek tedrisatın elinde başlıca üç mektep vardır. Birisi Mektebi Mülkiye, diğeri Sanayii Nefise mektebi, birisi de geçen sene tesis edilen Yüksek Muallim Mektebidir. Bir de ilk tedrisatı arz edeyim. İlk tedrisatın elinde bu gün yalnız bütçeye koyduğumuz leylî ilk mektepler vardır. Evvelce muallim mektepleri de orada idi alındı, orta tedrisata verildi. Bugün Maarif Vekâletinin elinde bulunan yüksek, orta ve ilk tedrisat olmak üzere takriben 175 kadar mektep vardır. Bunlardan 140 dan fazlası orta tedrisat üzerine konulmuştur. Yani Maarifin en büyük vazifesi orta tedrisat üzerine konmuştur. Şu halde Maarifin bütün sikleti orta tedrisata, bir kısmı da ilk tedrisata konmuştur ki yüksek tedrisatın bir vazifesi kalmamış oluyor. Üç mektebe münhasır kalıyor. Kezalik ilk tedrisatın da vazifesi gayet azalmıştır. Yeni bir teşkilât yapılarak Tedrisat Müdiriyeti Umumiyesi teşkil edilsede ona muhtelif masalar verilmek suretiyle bu masaların bir kısmı Âli tedrisata, bir kısmı da Orta tedrisata ve ilk tedrisata baksalar daha muvafık olmazmı? Vekili muhteremden bu noktanın tenvirini rica edeceğim. Diğer maddeler hakkında da ayrıca malûmatta bulunacağım.

ZEKİ BEY (Gümüşhane) — Sizin beyanatınızı Vekil Bey dinlesede ona göre cevap verse daha iyi olmazmı?

RAHMİ BEY (Devamla) — Pekâlâ diğer fasıllarda da yine arzı malûmat ederim.

SARAÇOĞLU ŞÜKRÜ BEY (İzmir) — Efendim?...

İHSAN HAMİT BEY (Ergani) — Siz vekil değilsiniz ki...

ŞÜKRÜ BEY (Devamla) — Müdafaa etmekliğime elbette müsaade buyurursunuz. (Vekil gelsin sesleri) İzmir Mebusu sıfatiyle söz aldım.

(Vekil gelsinde sonra sesleri) (Devam sesleri).

SARAÇOĞLU ŞÜKRÜ BEY (İzmir) — İzmir Mebusu sıfatiyle söz aldım, sözüme devam ediyorum.

REİS — Mebus sıfatiyle söz almışlardır. Sualleriniz vekil geldiği zaman yine sorarsınız. Şükrü Bey Mebus sıfatiyle söz almış ve mütalâasını söyleyecektir.

SARAÇOĞLU ŞÜKRÜ BEY (İzmir) — Maarif Vekâletinde iki Tedrisat Müdüriyeti vardır. Birisi Orta tedrisat, diğeri İlk tedrisattır. Rahmi Beyefendinin söylediklerine nazaran Maarifin tekmil yükü Orta tedrisata yüklenmiş ve İlk tedrisatın yükü çok hafifletmiştir. Efendiler! Filvâki Orta tedrisatın yükü hayli mühimdir. Fakat hiç zannetmemelidir ki İlk tedrisat üzerindeki yükü Rahmi Beyefendinin söyledikleri kadar hafifdir. Eğer Maarif Vekâletinin vazifesi yalnız mepteklerin idare makinesine bakmaktan ibaret olsa idi ve yalnız elindeki mekteplerin dersleri ve idaresiyle meşgul olsaydı hiç şüphe yokki Maarif bütçesi hakkında söz söyleyen arkadaşınızın sözü tamamen beca ve yerinde idi. Fakat Maarifin elindeki mekteplerden başka bir çok işleri vardır. Maarif Vekâleti bugün memleketteki hususî mektepleri ve anamekteplerini takip etmek mecburiyetindedir. Memleketteki İlk tedrisat meselesini halletmek mecburiyetindedir. Memleketteki İlk tedrisat müfettişlerini takip etmek mec-

buriyetindedir. Memleketteki ecnebi mekteplerini yakından takip etmek mecburiyetindedir. Onlardan başka bittabi bir ilk tedrisat meselesi olduğu için hudutlarımız haricinde kalan metkeplerimizin ilmî ceryanlarını takip etmek, o ceryanlara vakıf olmak, şayanı istifade bazı şeyler varsa bunları da memlekete ithal etmek mecburiyetindedir. Onun için ilk tedrisatın teşkilâtı hazırası bu yükleri götürecek kadar kuvvetli değildir. Hatta bendeniz vekil kalmış olsaydım buraya bir miktar meblâğın, bir kaç masanın daha ilâvesini teklif edecektim.

Heyeti Celile tarafından hars hakkında daima tenkidat ve itirazat vuku buluyor. Hars hakkında tenkidatınıza mahal kalabilmek için harsa verdiğimiz paranın ehemmiyetini bilmekliğimiz lâzımdır. Cüzî bir meblâğ memleketin sekiz yerindeki müzelerine taksim edilecek olursa kâfi olan bir rakkamın orta yerde mevcut olmadığını göreceksiniz. Bu rakkam çok azdır. Eğer Heyeti Celile bu meblâğın kâfi olacak miktara iblâğ edecek olursa o vakit vuku bulacak itirazatımız mahalline masruf olur.

ZÜLFÜ BEY (Diyarbekir) — Niçin yapmadınız?

ŞARAÇOĞLU ŞÜKRÜ BEY (Devamla) — Belki yapacak idik, isteyecektik.

ZÜLFÜ BEY (Diyarbekir) — Bütçeyi siz verdiniz.

SARAÇOĞLU ŞÜKRÜ BEY (Devamla) — Bütçeyi bizden evvel verdiler efendim! Ben belki isteyecektim. Fakat şimdi Vekil değilim.

Harse gelince : Filvâki bu daire teşekkül ettiği günden beri kendisinden muhtelif hizmetler beklendiği için, göz doldurabilecek bir hizmet yapmadığı zannı hâsıl olmuştur ve bu zan onun çalışmamış olmasından ziyade ondan yalnız bizim değil, hatta memleketin ne beklediğini kâfi derecede bir vuzuhla tespit etmemiş olmamızdan neşet etmiştir.

Mekâtibi ecnebiye de bir çok kitaplar okunuyor. Bütün sıkı tekayyüdat ve teftişatımıza rağmen bu mekteplerin vahdeti siyasiyemize münafi bir yol bularak o suretle tedrisatta bulunduklarını görüyoruz. Eğer Telif ve Tercüme Heyeti bununla memur edilecek olursa ve orada onun kontrolü olmaksızın hiçbir kitap okunmayacaktır emri her tarafa verilecek olursa Telif ve Tercüme Heyeti başlıca vazifelerinden birisini yapmaya başlayacaktır.

MUHTAR BEY (Trabzon) — Kitapları gibi onu da yanlış yaparsa?

TUNALI HİLMİ BEY (Zonguldak) — Bu vazifeyi yapamaz. Çünkü mütehassıslar lâzımdır. Kimya için, riyaziye için başka başka mütehassıslar lâzımdır.

SARAÇOĞLU ŞÜKRÜ BEY (Devamla) — Efendim! Riyaziye kitabının içine millî bir propaganda giremez. Hikmeti tabiîye içine millî bir propaganda giremez. Kontrol altına almak istediğimiz kitaplar; gayei millîmizi, mevcudiyetimizi tehdit edici, hatta rencide edici kitaplardır ki bunların da heyeti mecmuası toplandığı zaman üç dört isim altında kalır ve onları da bugünkü Telif ve Tercüme Heyeti bihakkın tetkik ve takip edebilirler.

ZÜLFÜ BEY (Diyarbekir) — Bir Türk tarihi yazmışlar, hep Türkün aleyhinde yazmışlardır.

SARAÇOĞLU ŞÜKRÜ BEY (İzmir) — Saniyen beyefendiler. Telif ve Tercüme Encümeni, bundan sonra memlekette vukubulacak neşriyatı ile dünyanın terbiye cereyanlarını mekteplerdeki hocalara ve memlekete getirecektir. Eğer bu mühim vazife biraz evvel arz ettiğim vazife ile yanyana getirilecek olursa esasen altı yedi kişiden mürekkep bir heyetin ağır bir yükle mahmul olduğu nazarı dikkate alınmak lâzım gelir. Bundan sonra Maarif Vekâleti sık sık yapmak mecburiyetinde kaldığı anketler, tahkikatlar ve bu tahkikatı tasnif etmek ve ledelicap istifade edilir bir şekilde yanyana koymak ve zaman zaman inikat edecek olan ilmî heyetlerin vazifelerini teshil etmek kezâlik bu Telif ve Tercüme Heyetine ayrılmış bir vazifedir. Bu kadarcık vazifeyi eğer bu heyet kâfi derecede bir vukuf ile ifa edebilirse zannediyorum ki aldığı parayı belâğan mebâlağ ödemiş, vazifesini yapmış olur. Onun için mevcut kısımların Heyeti Celileniz tarafından kabulünü rica edeceğim. (Nasıl teklif edebilirsin sesleri.)

Efendim! Mebus sıfatıyle söz istedim ve zannederim mebus sıfatıyla da söz söyledim. Mevcudun ipkâsını istemekte yine zannederim hakkımdır. Zam istemiyorum.

REİS — Efendim! Tabiî mebusa sual tevecciih etmez. Yalnız kendisi bütçe ile hasbelvazife tamamen alâkadar olmak dolayısıyle Heyeti Celileniz tensip buyurursa arkadaşlar, sual sorabilirler.

ZÜLFÜ BEY (Diyarbekir) — Hayır, hayır olamaz. (Olamaz, vekili sabıktan sual sorulmaz sesleri.)

REİS — Efendim! Arz ettim, Heyeti Celilenin reyine kalmıştır. İşlerin çabuk çıkması Heyeti Celilenin arzu ettiği şeylerdendir. Münasip görürseniz reyi âlinize arz edeyim. Ekseriyeti ârâya iktiran ederse...

VEHBİ BEY (Karesi) — Öyle şey olur mu efendim? Vekili sabıktan sual sorulur mu? Böyle birşey nizamnamede var mıdır?

REİS — Olmadığı içindir ki ve kendisi de vekâleti zamanında tamamen alâkadar bulunduğu içindir ki arkadaşların içinde tenevvür etmek isteyenler varsa Heyeti Celilenin tensibiyle sual sorabilirler. Nizamnameye de halel gelmez ve kıyamette kopmaz.

VEHBİ BEY (Karesi) — İşte o vakittir ki bundan kıyamet kopar. Çünkü yeni gelen Vekil ihtimalki bu fikirde değil. Böyle şey olur mu?

MEHMET FUAT BEY (Kastamonu) — Bütçeler dairesinde hareket edeceğim diye yeni Heyeti Vekile burada söylemiştir.

REİS — Efendim! Öğleden sonra bir buçukta içtima etmek üzere celseyi tatil ediyorum.

Hitamı Celse; Saat : 11,15

İKİNCİ CELSE

Bed'i Müzakerat; Saat : 2,00

Reis : Kâzım Paşa

Kâtipler : Hakkı Bey (Van), Şeref Bey (Diyarbekir)

REİS — Celseyi açıyorum efendim.

Maarif bütçesinin müzakeresine devam ediyoruz. 228 nci faslın üzerindeyiz. Maarif Vekili Bey! Zatıâlinize bazı sualler vardır.

İHSAN HÂMİT BEY (Ergâni) — Müsaade ederseniz biraz izah edeyim ve kürsüden sorayım.

REİS — Buyurun!

İHSAN HÂMİT BEY (Ergâni) — Efendim! Maarif Vekili muhteremi Hamdullah Suphi Beyefendiden bazı suallerden ziyade temennilerde bulunacağım için teşriflerini rica ettim. Teşrif buyurdular. Şimdi arz ediyorum : 228 nci faslın içinde bazı teşkilâtın mevcudiyetini görüyorum.

Meselâ : Hars Müdüriyeti İhsaiyat Dairesi, Telif ve Tercüme Heyeti gibi bazı teşkilât vardır. Bunların ifa ettikleri hizmetin ne olduğunu maalesef bugüne kadar anlayamadım. İhsaiyat Müdüriyeti vardır. Tabiî Maarife ait istatistikleri toplayacak, neşredecek ve ondan istifade edilecek. Buna şüphe yok. Bendeniz şöyle bir sathî nazarla tarzı mesaiyi tetkik etmek istedim. Ufak bir misal ile ne kadar çalıştıklarını arz etmek isterim. Evvelâ : Ergâni Vilâyetine ait maarif istatistiğini gözden geçirmek istedim. Maarif Vekâleti Ergâni Vilâyetine veyahut mensubu olduğu memurine bazı sualler sormuş. Bir istatistikte nüfusu umumiyeyi : (18 093) göstermişler. Halbuki nüfusu umumiye kayden (89 923) dür.

HASAN BEY (Trabzon) — Merkezi vilâyetin olmasın!

İHSAN HÂMİT BEY (Devamla) — Kayden 89 923 dür. İhsaiyat Dairesinin altmış küsur bin nüfusu nereye götürdüğünü bilmiyorum. Sonra bazı yerlerde sinni tahsilde bulunan çocukların adedini, nispetini öğrenmek istiyorum. Meselâ Diyarbekir'in Silvan kazasının nüfusu umumiyesini (23 335) olarak göstermişler. Doğru mu, değil mi bilmiyorum. Sinni tahsilde olanlar (326) gösterilmiş, yani 72 nüfusta bir nüfus sinni tahsilde gösterilmiştir. Halbuki malûmuâliniz asgarî onda bir çocuğun tahsilde olması lâzım gelir. Diğer cihetten meselâ Van'ın nüfusu umumiyesi (8 156) gösterilmiş. Sinni tahsilde bulunanların adedi (2 180) imiş. Yani rubu gösterilmiş. Halbuki diğerini yetmiş ikide bir göstermiş. Aradaki nispet nedir bilmiyorum?

HAKKI BEY (Van) — Hakkındaki rakkam da doğru değildir.

HASAN BEY (Trabzon) — Sehiv var.

İHSAN HÂMİT BEY (Ergâni) — Ergâni'de ise onbeşte bir gösterilmiş. Bunu nereden çıkarmıştır? İhsaiyat Dairesine girerseniz defterlerin muntazam olduğunu görürsünüz. İçine girerseniz; ne güzel daire dersiniz. Fakat biraz tetkik ettiniz mi netice hiçtir.

Sonra Hars Müdüriyeti var. Bu dairenin lüzumuna kâni olanlardan biriyim. Fakat ne yapıyor ve ne yapmış; iki üç seneden beri, alâkadar olmaklığım itibariyle, tarzı mesaisini tetkik ettim. Maarif dairelerine yazdıkları tamimlerden bir hafta zarfında aldıkları

cevaplar, harsımız için bir esas oluyor. Tamim yazılıyor. Vilâyetiniz dairesinde tarihî ne gibi şeyler ve ne gibi lehçeler vardır diye soruluyor. Bir hafta zarfında cevap geliyor - Bu Hars Dairesinin neşriyatını maatteessüf şimdiye kadar görmedik. - bunlar esas oluyor. Maarif Vekâletini evvelce büyük bir vukuf ile idare etmiş olan Hamdullah Suphi Beyefendiden bu ciheti nazarı dikkate almasını rica ederim.

Sonra bir Telif ve Tercüme Heyeti var. Bunun da vazifesini bir türlü anlayamadık. (Dağda bulunmuş çocuk) gibi neşrettiği bir çok kitaplar var. Çocuklar cenneti, kimyayı uzvî tatbikatı var. Diğer cihetten de Leon dö Kinin Hukuku Esasiyesi tercüme edilmiş, bunun Türkçesini okumak istedim. Maatteessüf anlmaak için Fransızcaya müracaat ettim.

ALİ BEY (Rize) — Hay Allah razı olsun.

İHSAN HÂMİT BEY (Devamla) — Maarif Vekili sabıkı Şükrü Beyefendiye bunu sırasında arz ettim ve cidden ıslâhına azmetmişlerdi. Fakat zamanları olmadı. Bu ıslâhatı Hamdullah Suphi Beyefendiden rica ederek sözüme nihayet veriyorum.

REİS — Siz de kaydolmuşsunuz Zeki Bey!

ZEKİ BEY (Gümüşhane) — Sözüm fasla ait değil, diğer fasılda bir mesele vardır. Müstahdemini müteferrika meselesi.

YUSUF AKÇORA BEY (İstanbul) — Arkadaşlar! 228 nci fasılda idarei merkeziye şuabatı arasında Telif ve Tercüme Heyeti maaşı diye bir madde vardır. Keza ikinci maddede Vekâlet memurinî maaşatı arasında Hars Müdüriyeti ve Heyeti Teftişiye maaşatı vardır. Bendeniz bu üç mesele üzerinde beyanatta bulunmak istiyorum, evvelen Maarif Vekâletinin ilmî mahiyette olan müesseseleri; Telif Tercüme Heyeti bir de Hars Müdüriyetidir. Bundan başka arasıra içtima eden bir Heyeti İlmiye vardır. Heyeti İlmiyenin sureti teşekkülü bir kanun veya bir nizam ile muayyen değildir. Program meseleleri bütün dünyadaki ilmî cereyanlar, muhtelif memleketlerdeki maarifin terâkkisine bais olan esbap, yapılan tadilât, gidilen cihetler gibi Maarif Vekâletinin sırf ilmî mahiyette olan mesaili tetkik ve muhakeme ve bu hususta bazı kararlar ittihaz ederek Vekâlete arz etmekle muvazzaf yalnız Heyeti İlmiye ile Telif ve Tercüme Heyetidir. Bu heyet ismini delâletinden gayrı işlerle de meşguldür. Meselâ maarif programlarını ve Heyeti İlmiye tarafından tespit olunan hususat hakkında daimî olaraktan beyanı mütalâa etmek hususlarının da buna ait olduğunu işitmişimdir. Bu halde Maarif Vekâletinin yalnız bu iki ilmî müessese ile kâfi derecede terâkki edecek vesaite malik olmadığı acaba şimdiki Vekil Beyefendi tarafından tasdik olunur mu? Bendeniz bunu kâfi görenlerden değilim. Biliyorsunuz eski devirlerde sabık Osmanlı İmparatorluğundaki Maarif Vekâletinin bir Heyeti İlmiyesi vardı. Şûrayı Âliyi Maarif mi, Meclisi Kebiri Maarif mi bir şeyi vardı.

MUHTAR BEY (Trabzon) — Meclisi Kebiri Maarif.

AKÇORAOĞLU YUSUF BEY (Devamla) — Meclisi Kebiri Maarif vardı. Bunlar az çok idarei mesail ile meşgul olmakla beraber ilmî mesail ile de meşgul olurlardı. Halbuki Telif ve Tercüme Heyeti bugünkü teşekkülü ile bu meseleyi kâfi ve muvafık derecede halledecek bir kudret ve kuvveti haiz değildir. Binaenaleyh Maarif Vekili Beyefendiden bu hususdaki fikirlerini beyan etmelerini rica ederim. Eğer nakıs ise ne tarzda ikmal edeceklerini veyahut ne tarzda tekemmül ettireceklerini ayrıca istirham ederim. Belki bütçe çıkmazdan evvel bu hususta bir tedbir bulurlar. Çünkü şimdiki vaziyette devam edecek olursa ilmî mesail ile sırf pedagoji, terbiyeyi etfal mesaili ile uğraşacak bir müessese ve bir Erkânı Harbiyesi yoktur. Diğer cihetten kırtasî meselelerle o kadar çok meşguldürler ki bu esaslı ciheti düşünmeye ve bununla meşgul olmaya vakitleri müsait değildir.

Telif ve Tercüme Heyetinin şimdiye kadar yapmış olduğu iş hakkında arkadaşlarımızdan ikisi tenkidat ve itirazatta bulundular. Bendenizde kısmen iştirak ediyorum. Geçenlerde bu mevzubahis olurken ben de bazı itirazlarda bulunmuştum. Filhakika Telif ve Tercüme Heyetinin bugüne kadar vücude getirdiği eserler meyanında kıymetli olanlar da vardır. Fakat ekseriyetinin kıymetli olduğu iddia edilemez. Şükrü Beyefendiden daha evvelki Vekil Beyin zamanında Telif ve Tercüme Heyetinde aza bulunan bir zatın kitapları her nedense tabolunmuştur ki ekseriyesinin büyük bir kıymeti yoktur. Tabiî Vekili hazırın bu gibi muvafıkı maslahat olmayan işlerin önüne geçeceklerinden eminim. Telif ve Tercüme Heyeti hakkında - Onun bu isimle mi yoksa diğer bir isimlen mi herhalde tabir hoşuma gidiyor. - Erkânı Harbiyesi olacak veçhile tanzimi Maarifimizin ihtiyacı noktai nazarından elzem birşeydir fikrindeyim. Sonra daha geniş ve tatil esnasında içtima eden bir Heyeti muvakkatesi vardır ki bu, iki senedir Heyeti İlmiye namiyle toplandı. Bu Heyeti İlmiyenin kıymeti hakkında birşey söyleyecek değilim. Ancak böyle bir Heyeti İlmiyeye hakikaten ihtiyaç varsa bunu, daha muntazam şekle ifrağ etmek, vazaifini tayin etmek,

hâsılı bir nizamname veya talimatnameye raptetmek lâzım gelir zannederim. Böyle gayrı muntazam, muvakkat teşekkül etmiş olan bir heyetin herhalde, mesaisinin semeresi matluba muvafık bir halde tutmuyor zannındayım.

Bu baba taallûk eden ikinci bir mesele; arz ettiğim veçhile Hars Heyetidir. Esasta zannetmem ki hiçbir arkadaş Türk harsının tespiti ve tekâmülü için lâzım gelen masrafta bulunmaktan hazer etsin. Muhakkak ki efendiler! Bugün hayli kuvvetli ve kıymetli olan harsı hakkında en az çalışmış bir millet varsa, o da Türk milletidir. Bizde ilk evvelâ harsa müteallik mesaili, Türk harsından hariç olan harslarda aramışlardır. Bir Yunan müzesi yapılmıştır, bir Arap müzesi yapılmıştır. Yahut Yunan ve Arabın semaratı fikriye ve bediiyesi toplanmıştır. Fakat Türkün muhtelif safahatı medeniyede ki asarı toplanmamıştır. Bir tane Türk müzemiz yoktur. Oldukça mükemmel bir Yunan müzemiz vardır.

Malûmuâliniz harsın muhtelif tabakatı vardır. İptidaî halde yaşayan bir milletin etnografik mevadından, kap, kaçağından tutarak en mükemmel bir seviyeye çıktığı zaman her türlü ipdaat ve ihtiraatını bu harsın içine ithal etmişlerdir. Bizde de Türk milletinin muhtelif safahatı temeddüniyesinde iddia etmiş olduğu her türlü semaratı fikriye ve maddiyesinin enmuzeçlerini toplayacak bir mahal olmalıdır. Bu olmazsa asıl harsımızın istirahatgâhını bilmemiş oluruz. Zannetmiyorum ki, şimdiye kadar hars ve asarı atika ve kütüphaneler dairesi namiyle bir çok vazifeleri toplamış olan ve binnisbe az bir masrafla çalışmakta bulunan şubei maarif bu mühim olan meseleye ehemmiyeti derecesinde sarfı mesai etmiş olsun. Vekil Beyefendiden hars, Türk harsı ki bugün bizim kurmakta olduğumuz Türk devletinin maddî, manevî tekâmülünde mühim bir müttekâ olacaktır. O hars meselesine kâfi derecede ehemmiyet vererek mümkün ise bu bütçede, ıslâh ve ikmali için ona lâzım gelen masarif hususunda teklifatta bulunsunlar.

Sonra, üçüncü mesele olmak üzere, Heyeti Teftişiyeyi ele alıyorum; Maarifin amelî sahada kıymetini yükseltecek vesaikten bendenizce en mühimmi...

REİS — Faik Bey, hatip şaşırıyor.

YUSUF AKÇORA BEY (Devamla) — Zaten Hasan Bey geldikten, hele Vekil olarak teşrif ettikten sonra hatiplere söz söylemek imkânı kalmamıştır.

Efendim! Maarifin amelî sahada terâkkisinde en mühim amiller; zannı âcizanemce : Kıymetli teftişlerdir. Diğer sahai idariyede de teftişlerin kıymet ve ehemmiyetini tabiî hiç kimse inkâr edemez. Fakat bilhassa Maarifteki teftişlerin fevkalâde ehemmiyetli olduğuna kaniim. Müfettişler sahibi iktidar olmalıdır, müfettişler ilmî terbiyeyi bilmelidir. Müfettişler tecrübe ile bu sahadaki malûmatlarını tezyit etmiş bulunmalıdır. Müfettişler, umumiyetle memleketi hakkında bir fikir sahibi olmalıdır. Müfettişler bilhassa vazifelerinin aşıkı olmalıdır.

MUHTAR BEY (Trabzon) — Öyle adam nerede bulunur?

YUSUF AKÇORA BEY (Devamla) — Tabiî imkân derecesinde olur. Fakat bendeniz bittecrübe söylüyorum. Elyevm Maarif müfettişleri bu havası böyle ideal bir tarzda - ki onun imkânsızlığını Muhtar Beyefendi ile müştereken tasdik ederiz - fakat imkân dahilinde olan mükemmeliyeti de haiz değildir. Müfettişlerimiz mekatibi taliyeyi İstanbul'da teftiş ederken bendeniz de İstanbul Mebusu sıfatiyle mekteplerde bulunmuştum ve mektepteki derslerden ziyade müfettişlerin sureti teftişine dikkat ettim. Ve kanaat getirmişim ki, bugün mevcut olan müfettişlerimiz, hiç değilse benim gördüğüm müfetişler, kâfi derecede ehliyet, iktidar, tecrübe sahibi değildirler ve bu müfettişlerin nereden neşet etmiş olduklarına dikkat ettim. Benim rastgeldiklerimin hemen hiçbirisi âli veya tâli Darülmuallimlerden çıkmış adamlardan değildi. Tesadüf müdür nedir? Üç dört müfettişin üçü veyahut dördü de Mektebi Mülkiye mahsulüdür. Bir taraftan idarei hususatta bu efendiler istihdam olunmuyor derken diğer taraftan Maarifte müfettişlik gibi ehemmiyetli bir mevkie bu efendileri getirmişlerdi.

ALİ BEY (Rize) — Yani o vazifeye lâyık mı değildirler?

YUSUF AKÇORA BEY (Devamla) — Arz ettim; bence matlup olan ve mümkün olan derecei tekâmülde değildir dedim. İlk evvelâ galiba meşgul idiniz de dinlemediniz.

KÂZIM VEHBİ BEY (Ergâni) — Siz yalnız İstanbul müfettişlerini nazarı itibare alıyorsunuz diğerleri ne olacak?

YUSUF AKÇORA BEY (Devamla) — Bu müfettiş beylerin bir kısmı hele başmüfettiş olan bey pek genç idi ve zannetmem ki kâfi tecrübeyi haiz idi.

Sonra müsaade ederseniz gayet kısa olarak gördüğüm bir vakayı zikredeyim : İstanbul'un orta derecedeki bir kız mektebinde imtihanlar oluyordu. Bendeniz de gittim ve mevcut müfettişlerden - iyi hatırımda kalmamış - ya dört veyahut beşi orada idi. Beraberce imtihanlarda bulunduk. Sonra beraberce

yemeğe gittik. Güzel de bir yemek vardı. Zaten bahsettiğim mektep bahçeli idi. Bahçede de gezdik ve kahvelerini de içtik. Müfettiş beylere sordum : Efendiler siz nerenin müfettişisiniz? Galiba üçü İstanbul' un, biri Trakya'nın müfettişi, biri de merkez müfettişi ve başmüfettiş idi. Dedim ki; pekâlâ buraya bir hadise zuhurundan dolayı gönderilmiş değilsiniz. Olsa olsa böyle umumî teftişte bulunuyorsunuz. İstanbul'da ve bilhassa yazın, ilkbaharda İstanbul'un güzel bir yerinde yemek yemek, banyolarında gezmek, teftiş etmek tatlı bir şeydir. İçinizde Diyarbekir yahut Harput'a bu suretle giden var mı diye sordum. Tabiî oralarının müfettişi olmadıkları için bir müspet veya menfi cevap veremediler.

Bendeniz o histeyim ki müfettişler alelekser menfaatle zevki bir araya toplamak taraftarıdırlar. Yani hem teftiş yapacaklar aynı zamanda hoş yerlerde hoşça vakit geçirecekler. Bu tarzdaki teftişatı lüzumu derecesine tenzil etmek lâzım ve müfettişlerin bilhassa teftişe muhtaç olan ve muallimlerinin ilim seviyesi pek yüksek bulunmayan memleketlerde dolaştırılması elzemdir. O gün yine hikmeti tabiiye imtihanında bulundum. Bütçede - ileride göreceksiniz - külliyetli miktarda levazımı tedrisiye iştirası için bir madde konmuştur. Hikmeti tabiiye böyle vesait ve âlâtı tedrisiye ile okutulur bir derstir. Girdiğimiz dersanede koca bir masa vardı. Masanın üzerine muhtelif âlât ve edevatı tedrisiye ve fizikiye konmuştu. Talibattan birisi geldi, imtihanını verdi. Hiç kimse oradaki âlât ve edevat hakkında bir sual sormadı ve ondan bir mana ifade ettiklerini ihsas etmek istemedi. Hatta müfettişlerden hiçbirisi bu âletlerle alâkadar olmadılar.

Diğer bir talibe geldi. Hararet bahsini sordular. Gayet mudil bir meselei haruriye mi idi ne idi? O hal edildi. Birtakım mustatiller yapıldı, oklar çizildi ve kızcağız da sonra şaşırdı. Eğer bana sorsalardı mekâtibi âliye mezunu olduğum halde o mesele hakkında bir söz söyleyemezdim.

SARAÇOĞLU ŞÜKRÜ BEY (İzmir) — Darülfünun hocasısınız.

YUSUF AKÇORA BEY (İstanbul) — Darülfünun hocasıyım. Vakıa, fizik hocası değilim. Mamafih kızcağız şaşırarak maşırarak birtakım neticeler çıkardı. Sonra ben müsaade istedim. Dedim ki hanım kızım! Şurada birtakım âlât var. Bunların içinde hararet bahsine taallûk eden bir şey var mı? Önümde iki tane termometre vardı. Kızcağız birdenbire bulamadı. Sonra ben bir termometreyi gösterdim. Bu nedir? Dedim. (Mizanülharere) dedi. O kadarını söyledi. Fakat bakın kızım bugün derecei hararet kaçtır dedim. Bulamadı.

Şimdi efendiler! Âlât ve edevatı tedrisiyeye birçok masraf daha yapılmıştır. Sabık Maarif Nâzırı Şükrü Beyin zamanında, İttihat ve Terâkki zamanında - ki o zaman para bol idi - çok para sarfederlerdi. Fakat her işimizde olduğu gibi, vaktiyle onlar para sarfederek alınmıştır, fakat bakım yoktur ve nitekim o âlât ve edevatın bir çoğu bozulmuştur. Hatta önümdeki termometrenin bir tanesi de bozuktu. Şimdi de belki parayı veririz. Sonra da muhafazasına dikkat etmeyiz.

Şimdi asıl mevzuuma avdet ediyorum. Mevzuum usulü tedrisattaki noksan ise de asıl mühimi müfettiş beyler oradaki âlâtı tedrisiyeyi bir süs için mi zannettiler, ne yaptılar bilmiyorum ve ben buna karışmadan evvel bir talebenin imtihanını bekledim. İkinci talebe gireceği zaman sordum. Müfettişler de bu hususa dikkat edemediler. Bu basit vaka müfettişlerin vazifeyi teftişiyeyi ne kadar az bildiklerine dair bence kanaat bahş bir delildir. Binaenaleyh müfettişler meselesinde söyleyeceğim ve Vekil Beyden rica edeceğim şey; hususî iyi ve tecrübeli müfettişleri intihap ediniz ve burada hepimizin muhalif, muvafık iştirak ettiği bir gaye vardır. O da tedrisin iki gayei mühimmesinden birisi de tatbikî hayatta derslerin faydası meselesidir. Tatbikî hayatta derslerin faydası; yalnız âlâtı tedrisiye için eskiden de yapıldığı gibi yüz bin, iki yüz bin lira vermek değil, belki onun istimalini veya kıymetini bilmektir. Aynı zamanda müfettişler bunu bilmeyenlere öğretecek kadar olsun sahibi iktidar olmalıdır.

RAHMİ BEY (Sivas) — Efendiler! Demin Telif ve Tercüme, Hars Dairesi hakkında söz söyleyen arkadaşlardan Yusuf Akçora ve İhsan Hâmit Beylerin fikirlerine tamamiyle iştirak ederim, Teşkilâtı merkeziye hakkında, demin de söylediğim gibi, Vekil Bey burada olmadığı için bu mesele de dahi tenevvür etmek isterim. Filhakika Demin Şükrü Beyefendi İzmir Mebusu sıfatiyle cevap vermişlerse de bu cevap bendenizi ikna edememiştir. Demin arz ettim. Dedim ki; Maarif Vekâletinin bugün ilk, orta ve yüksek tedrisat namiyle yüz yetmişi mütecaviz mektebi vardır. Bu mekteplerden hemen yüzelliye yakını orta tedrisatın üzerindedir. Diğer beş on mektep yüksek ve ilk tedrisatın eline verilmiştir. Yüksek tedrisatın elinde üç mektep vardır. Mektebi Mülkiye, Sanayii Nefise ve bir de Yüksek Muallim Mektebidir. Bugün Yüksek Tedrisat Müdüriyeti Umumiyesi yalnız bu üç

mekteple meşgul olmaktadır ve bir de Maarif Müdüriyetleriyle muhabere ediyor. Bu gayet basittir. Binaenaleyh Yüksek Tedrisat Müdüriyeti Umumiyesine lüzum var mıdır? İlk Tedrisat Müdüriyeti hakkında da aynı suali soracağım. Bugün ilk tedrisatın meşgul olduğu; geçen sene küşat ettiğimiz otuz tane leylî mekâtibi iptidaiye var. Filhakika Şükrü Beyefendi mekâtibi hususiye ve iptidaiyelere de alâkadar olduğunu söyledi. Bu da o kadar o daireyi meşgul etmez. Şu halde böyle ayrı ayrı üç daire yapacağımıza böyle bir Tedrisat Müdüriyeti Umumiyesi teşkil edilse ve bu teşkilât dahilinde masalar vücude getirilse ve bu masalardan bir kısmı yüksek tedrisata, bir kısmı orta tedrisata, bir kısmı ilk tedrisata, baksa daha musip olmaz mı? Bunu sormuştum. Filhakika bu nazarî olarak Avrupa ülemasının fikrine muhaliftir. Fakat yine böyle daima nazarî hayata kapılırsak çok aldanırız. Daima ilmî hayattan ve yoldan gidersek daha ziyade muvaffak oluruz fikrindeyim.

Sonra Efendiler! Burada bir hakikatı ne kadar acı olsa da arz etmek mecburiyetindeyim. O da şudur ki : Bugünkü mekteplerimiz umumiyetle Cumhuriyet İdaremizle mütenasip mektepler değillerdir. Az çok iyi bir aile terbiyesiyle mekteplere verdiğimiz çocuklar maatteessüf mekteplere gittikten sonra terbiyei maneviye ve fikriyle iktisap edemedikten başka aldıkları o aile terbiyelerini dahi kaybetmektedirler. Zaten biz mektepleri açarken hiçbir ihtiyaç ve zarureti gözönünde bulundurmamaktayız. Birbirine benzesin diye alel - amiya mektepler açıyoruz. Mekteplere çocuklarımızı zinde ve tamüssıhha veriyoruz. Şurası muhakkaktır ki mektepten mariz ve hasta olarak çıkıyorlar.

TALÂT BEY (Ardahan) — Hapishaneden çıkmış gibi...

RAHMİ BEY (Devamla) — Çocukları her işe az çok kabiliyetli olarak mekteplere veriyoruz. Maateessüf maişetlerini temin edecek vesaitten mahrum olarak çıkıyorlar. Hulasa : Mevcut mekteplerimiz birer hayat mektebi değildirler. Bu mekteplerin herhalde ıslah edilmesi lâzım ve zaruridir.

Binaenaleyh Maarif Vekâleti bu noktaya fevkâlade ehemmiyet vermeli ve 1342 senesine kadar mükemmel bir Maarif esası hazırlamalıdır. Bugünkü yolda yürürsek Maarifimiz katiyen tarakki etmez ve bir kısmımızın çocuklarını ecnebi ve hıristiyan mekteplerine vermekten men edemez. İstanbul'da, biliyorsunuz, bir çok çocuklar maateessüf ecnebi ve hıristiyan mekteplerine gidiyorlar. Bunların o mekteplere gitmelerinin sebebi, bizim mekteplerimiz de kendilerine lâzım olan terbiye ve tedrisatı alamadıklarındandır. Bunu itiraf etmelidir. Vekil Beyden rica ediyorum, evvel emirde arz ettiğim (Tedrisat Müdüriyeti Umumiyesi) teşkili mümkündür? Gelecek seneye kadar Maarif siyasetemiz hakkında esaslı bir tertibat alabilecekler midir?

KÂZIM VEHBİ BEY (Ergani) — Vekil beyden benim de sualim var.

REİS — Efendim! Vekil Bey kürsüye gelecek, siz de sualinizi soracaksınız.

KÂZIM VEHBİ BEY (Ergani) — Beyefendi! Malumu âlileri hars teşkilâtı Hükümeti Milliye zamanında vaki olmuştur. Millî şuura istinat eden bir hükümetin millî harsa, millî irfana ehemmiyet vermesi tabiîdir. O sıra da Maarif Vekâleti mülhakata gönderdiği bir tamim de halk arasındaki şarkıları, masalları, muhtelif Türk lehcelerindeki kelimelerin cem ve telfik edilerek gönderilmesini istemiştir. Eğer bunlar bir kıymeti ilmiyeyi haiz değilse niçin istenildi? Ümit ederim ki şimdiye kadar bunların gömülü olduğu habigahı nisyandan çıkarılarak memleketin enzarı istifadesine vaz edilmesi zamanı gelmiştir. Zati âlinizin Türk harsı yolunda takip edeceğiniz nafi vaziyet ve istikamet nedir? Buralarını öğrenmek istiyorum.

REİS — Talât Bey! Zati âliniz sualimi soracaksınız efendim?

TALÂT BEY (Ardahan) — Sual tarzında sorabilirim. Bir de takririm vardır. Efendim! Yusuf Akçora Bey, Maarif Vekâleti Heyeti teftişiyesinden tetkikatı zatiyesine müstenit olarak pek mühim beyanatta bulundular. Bu müfettişleri İdarei Hususiyelere ait Tedrisatı İptidaiye müfettişleriyle mukayese etmek lâzım gelecek. Bendeniz, Maarif Heyeti Teftişiyesi, İdarei Hususiye mekteplerini teftiş ve mürakabe ediyorlarmı, etmiyorlarmı? Bunları öğrenmek istiyorum. Öğrendikten sonra sualime devam edeceğim.

REİS — Sorunuz efendim, Vekil Beyefendi hepsine cevap verecektir.

TALÂT BEY (Ardahan) — Pekâlâ efendim. Eğer teftiş ediyorlarsa pek noksan teftiş ediyorlar. Etmiyorlarsa, teftiş ve murakabe etmelerine fevkâlade lüzum olduğuna kaniim. Ankara'da İdarei Hususiyeye ait İptidaî ve Nümune mekteplerinin bir çoğunu biliyorum. Kendi çocuklarım da o mekteplerdedir. Talim ve terbiye ve tedrisat hususunda büyük bir mubalâtsızlık ve dikkatsizlik ve devamsızlık hüküm ferma olmakla beraber bir talebe mektebine bir kaç

gün gitmezse niçin gelmedin diye sorulmuyor, benden ve diğer vekillerden tezkere istenilmiyor bile. Bu çocuklar, Rahmi Beyin buyurdukları gibi, sıhhatlerini muhafaza edemeyecek bir vaziyette bulunuyorlar - Bunca tahsisata rağmen - odun alınmamışmıdır, taksisat mı yoktur, niçin üşüyorsunuz? Dediğim zaman mektepe odun yok, bizim sobalarımızda kâğıt parçaları yanıyor, muallimlerin odasında odun yanıyor, diyorlar. Sonra odun yansa da odaların, sınıfların ısınması kabil değilmiş. Çünkü camları kırıkmış bunları müşahedatıma nazaran arz ediyorum.

HAKKI TARIK BEY (Giresun) — Bu sual mi efendim?

TALÂT BEY (Devamla) — Sual efendim, neticesine bakınız. Nasıl olduğunu anlayacaksınız.

REİS — Biraz kısa söylemenizi rica ederim.

TALÂT BEY (Devamla) — Ne yapayım Reis Paşa hazretleri? Sözümü suale kalbettim bu kadar ihtisar edebildim.

REİS — Efendim! Vakıa söz sırası sizdedir. Fakat kifayet takrirleri de vardır.

TALÂT BEY (Ardahan) — Onun için muhtasaran arz ediyorum. Bu da mühim bir derttir. Zaten bendeniz, her vakit söylemiyorum. Şimdi müfettişler, ya bu mektepleri hiç teftiş etmiyorlar veyahutta pek sathî olarak teftiş ediyorlar. İşi maşa ile tutuyorlar. Onun için mekteplerin Maarif Vekâleti müfettişleri tarafından dikkatle teftişini rica ederim.

Rahmi Bey : İstanbul'da Türk çocuklarının bir çok ecnebi mekteplerine devamından şikâyet ettiler. Bugün, Ankara'da bir Musevi mektebi vardır. Memurin çocuklarının yüzde doksanı maalesef o mektepte görürsünüz. Yani bendeniz göndermek istemedim, fakat bu tarzda devam ederse acaba ben de göndereceğmiyim diye şüpheleniyorum. Sebebini tetkik ettim. Türkçeyi de daha iyi öğrettikleri anlaşılıyor. Sobaları da güzel yanıyor. Binaları da güzel, muallimleri de dikkatli imiş. Öyle zannediyorum ki İptidaî mekteplerine değil, hatta buradaki liseye rekabet edecek bir derecede bulunuyor. Nazarı dikkati âlinizi celbetmekle beraber bir de takrir takdim edeceğim ve Maarifi Umumiye müfettişlerinin yani Maarif Vekâleti müfettişlerinin, Mekâtibi hususiyeyi de sıkı bir teftiş ve murakabede bulundurmalarını rica edeceğim.

REİS — Buyurun Hilmi Bey.

TUNALI HİLMİ BEY (Zonguldak) — Efendim! Türk harsinde, Türk harsı şubelerinde, Türkçecilik şubesi varmıdır? Ve Türkçecilik şubesi varsa birincimidir? En yukardamıdır? Yoksa en aşağıdamıdır?

MAARİF VEKİLİ HAMDULLAH SUPHİ BEY (İstanbul) — Arkadaşlar! Muhtelif suallere cevaplarımı arz ediyorum. Ergani Mebusu muhteremi İhsan Hamit Bey; 228 nci fasıl dahilinde üç mühim noktaya dair ayrı ayrı mütalâalarını söylediler. İstatistik, Hars, Telif ve Tercüme. İstatistik dairesinden aldıkları bazı rakkamların hakikate mutabık olmadıklarından şikâyet ve bunu teyit için bir misal söylediler. Takdir buyurursunuz ki: Nüfusa ait malumat, Dahiliyeden alınır. Nüfusun tespiti Dahiliyeye ait bir meseledir. Dahiliye Vekâleti tahriri yaparken bir hata yapmışsa - bilmiyorum o maddeyi tetkik etmedim - Maarif Vekâleti neden mesul olsun? Maarif Vekâleti kendi memurları tarafından nüfus tahririni yaptırmak imkânından mahrum olduğu için hata kendisine ait değildir. Başka bir makama başka bir mercie aittir. Fakat tasavvur ediyorum ki, muhterem mebusun işaret ettiği hata Maarif Vekâletine onun istatistik şubesine ait olmak üzere mevcuttur.

Bir nokta üzerine dikkati âlileri celbetmek isterim. İstatislik yapmak için lâzım gelen meleke, vukuf derhal elde edilebilir birşey değildir. Bunlarda da tekâmüle muhtacız. Dediler ki hata vardır. Dikkatimi celbettiler. İstatislik şubesini tetkik edeceğim. Bu şubenin takviyesi için ne mümkün ise yapacağım. Fakat istatislik yapmak için, bütün devlet teşkilâtımızda bir zafı umumî vardır. Soruyorum size, hükümetin bütün istatislikleri mevzubahis olduğu vakit müsterihmisiniz? Bunlar doğru malumat, doğru yekûnlar diyormusunuz? (Hayır sesleri.)

MUSTAFA FEVZİ EFENDİ (Konya) — İzharı acizmi ediyorsunuz?

MAARİF VEKİLİ HAMDULLAH SUPHİ BEY (Devamla) — Etmiyorum efendim; rica ederim, muhal mevzubahis olursa ben size imkânı, imkânın hudutlarını göstermeye mecburum. O halde Maarif Vekâletinin muhtaç olduğu malumatı toplamağa memur edilmiş olan istatislik şubesinin içinde etraflı tetkik edeceğim. Zaaflarını gidermek için çalışacağım, bu sözlerim mebusu muhteremi müsterih kılmıştır itikadındayım.

Harsdan bahsettiler, harsa kendileri büyük bir ehemmiyet atfediyorlar ve şimdiye kadar bir çok hatipler aynı nokta hakkında aynı ehemmiyeti atfettiklerini gösterdiler. Ben şahsen buna fevkalâde müteşekkir ve minnettarım. Çok ihmal edilmiş bir şubeyi marifetimiz harsdir. Burada teessüs etmiştir.

Demin bir arkadaşımızın işaret ettiği üzere harsa ait teşkilâtımız İstanbul Maarif Nezaretinde düşünülmüş bir şey değildir. Millî hükümet Ankara'da teşekkül ettiğinden beri hars teşkilâtını vücude getirdik. Vazifeleri nedir? Müsaade buyurursanız onu iki, üç kelime ile arz edeyim ve bendeniz de bir şikâyetimi ilâve edeyim.

KÂZIM VEHBİ BEY (Ergani) — Suali bendeniz sordum, biraz da bu tarafa söyleyiniz!

MAARİF VEKİLİ HAMDULLAH SUPHİ BEY (Devamla) — Vehbi Beyefendi! Harstan bahseden yalnız zati âliniz değilsiniz. Muhtelif arkadaşlarımdır. Nöbet gelecek. Hars bahsine henüz girdim bir müddette size döneceğim efendim. (Handeler.)

ALİ BEY (Rize) — Bu seferde biz kıskanırız.

MAARİF VEKİLİ HAMDULLAH SUPHİ BEY (Devamla) — Arkadaşlar! Ben Maarif Vekâletimizin mesaisi arasında şahsî itikadımca çok esaslı bir sanat noktası olmak üzere size bu maddeyi işaret ediyorum. Önümüzde bir çok şeyleri yapmak için hevesimiz olduğunu ifade eden rakkamlar vardır. Bu rakkamları hars teşkilâtını yapmış olan milletlere gösterdiniz, deyiniz ki; bütçemize on dokuz bin lira koyduk. Hars teşkilâtı yapacağız. Kendi millî harsları için, başka milletlerin hars ve medeniyet vesaikikini toplamak için büyük milletler ne yapmışlardır? İki üç kelime ile arz etsem buna bizim hars tahsisatımıza dokunma, bulaşma demek icap eder. On dokuz bin kâğıtla Türk milletinin hars teşkilâtını Maarif Vekâleti yapamaz, bu para yalnız hatırladım, demektir. Ona da dokunacağım, ileşeceğim demektir. Yalnız bu kadar. Vazifesi nedir? Maalesef bizim çok eskiden beri düşünmemiz, yapmamız lâzım gelen şeyleri bizim düşünmediğimiz uzun zamanlar içinde başka milletler yapmışlardır. Biz onların yaptığından kendi tarihimiz, kendi mazimiz noktaı nazarından müstefitiz.

Türk harsı hakkında tetkikat yapmış olan âlimlerin adedini bir vesile ile arz etmiştim. Pek çoktur, bir iki tanesini zikredeceğim. Belki Anadolu gibi nispeten tetkikata, taharriyata müsait olan bir sahada değil, dünyanın bir ucunda Türkistan'da, Türkistanı çinide yapılmış olan bir tetkiki nazarınıza arz edeceğim. Başka milletler Türke ait olan yadigarlara, hars ve vesaikine ne kadar ehemmiyet vermişlerdir? Millî devletin Maarif Bütçesinde bu iş için kaç para vardır? Mukayesenize bir imkân tehiye etsin diye söylüyorum.

Berlin'de (Folker Konde müzeum) namı altında bir müze vardır. Bu müzede bir çok milletlere ait olan eserlerin toplandığını görürsünüz. Edvarı vahşetten yüksek edvarı medeniyete kadar hepsi gözünüzün önündedir. (Folker Konde müzeum) mun alt katında iki üç Türk salonu vardır. Bendeniz bir iki defa ziyarete fırsat buldum. (Fonlekok) isminde bir âlim üç defa müzenin verdiği tahsisatla Türkistanı çiniye gitmiş, bin iki yüz sene evvel, kumların altında kaybolmuş bir Türk medeniyetini ve iki Türk şehrini meydana çıkarmıştır. (Turfan ve Koçuçaydan) şehirleri... Bu şehirler ve bu medeniyet Budist bir devre aittir. Duvarlardaki yağlı boya resimlerden tutunuz, heykel parçalarından evlerin içerisinde kullanılan eşyaya varıncaya kadar binlerce vesaiki 460 sandık derununda Berline taşıdılar ve biz 1200 sene evvele ait bir devrei medeniyetimizin asarını kendi topraklarımızada, Türk topraklarında değil, Almanya'da (Folker Müzeum) da seyrediyoruz. Mukayesenizi bu nokta üzerine davet ettim.

Arkadaşlar, Eğer bizzat Türk devleti, millî devlet bu hafriyatı kendisi deruhte etmek lâzım gelseydi, buradan bir heyeti ilmiyeyi muhtaç olduğu tahsisat ile üç defa ta Türkistanı Çiniye yollamayı kabul etseydi ne kadar bir masrafı göze almış olacaktı. Bu masrafı yüz binlerle ölçeceksiniz; bütçemizin içerisinde on dokuz bin lira vardır. Bu ondokuz bin lira ile ben size desem; büyük bir âlim getireceğim, bu ancak ona yeter.

Biz bu gibi işlerin acemisiyiz arkadaşlar! İlimde en büyük kuvvet hamiyetten ibarettir. Bilmediğimizi bilmek kuvvetimizin mebdei olacaktır. (Bravo sesleri.) Hars teşkilâtını biz yapmadık. Kâfi derecede bilmiyoruz. Bildiklerimiz dışardan bize intikal eden malumattır. Şu halde Hars teşkilâtımızı yapacağız. Bunun için de Lisan müessesesi gibi ecdadımızın en büyük vediası olan bir müessese vardır.

Bütün hayatımız onun içindedir. Binlerce seneden beri Türk milletinin dimağı içinde uyanmış olan bütün fikirler o lisan müessesesinin kelimeleri içine dercedilmiştir. Türk lisanı denen büyük hazineyi meydana çıkaracaksınız. Hangi âlimlerle yapacaksınız? Hars teşkilâtınızı hangi usul ile yapacaksınız? Kullanacağınız kimlerdir? Falân yerdeki Maarif müdürünüz genç bir adamdır. Bu bahsin üzerinde ömrünü geçirmemiştir. İhtiyarlamamıştır. Benim mevzubahis ettiğim Alman müzesinde, boyu öne doğru eğilmiş kimselere rast geldim. Bunlar altmış beş yetmiş senesini parşemen parçaları üzerinde geçirmiş kimselerdi. Hars işlerini şuna buna havale ederseniz, onlar size ne vereceklerdir?... Büyük bir iki âlimi getirmek

için lâzım gelen parayı buraya koyamazsak, gelişi güzel birşey olsun dersek elbet İhsan Hamit Bey şikâyetinde devam edecektir. Çok mühik bulduğum şikâyetler doğrudan doğruya meseleye verdiğimiz ehemmiyetin azlığından mütevellittir. Eğer Türk milletinin asırlardan beri ihmal edilmiş olduğu halde yine onun bünyei maneviyesini teşkil eden millî ruhun belkemiği olan harsını meydana çıkarmak istiyorsak size teklif edeceğim, yüz binlerce lira vermeye razımısınız? Almanya'dan getirteyim, Macaristan'dan getirteyim, size âlimlerden, mütehassıslardan mürekkep bir heyet teşkil edeyim. Bakınız iki, üç sene sonra, mazinin binlerce yadigarını toplayarak size mühim bir hars hazinesi vermezler mi?

RÜŞEN EŞREF BEY (Karahisarısahip) — Biz çok arzu ederiz ama, Maliye Vekili Hasan Bey ne buyuruyorlar?

MAARİF VEKİLİ HAMDULLAH SUPHİ BEY (Devamla) — Yusuf Akçora Beyefendi bir noktaya temas ettiler, bendeniz o noktayı size tekrar edeceğim. Bundan sonraki maruzatım için o gayet güzel bir mebdedir. Dediler ki biz de müze fikri, asarı atika teşhir fikri doğrudan doğruya frenklerin (Ar antik) dedikleri Roma ve Yunan yadigarlarını toplamakla başlamıştır. İsmini daima hürmetle yadederiz. İstanbulumuz'da muhallet bir eser bırakmış olan merhum Hamdi Bey ilk müzemizin ilk müteşebbisi değil; fakat onun hakikaten muhyisi olan zattır. Asarı atika müzemiz luhutu atika itibariyle dünyanın en birinci müzesidir. Lahitler itibariyle İstanbul'daki müzeden daha zengin bir müze, dünyanın hiç bir tarafında yoktur.

Mihî hatlar itibariyle, Hitit asarı itibariyle müzemiz dünyanın en zengin müzelerinden biridir.

Asarı Atika müzesinin karşısında asarı İslâmiye müzesi vardır. Merhum Hamdi Beye ve biraderi Halil Beye bundan dolayı da minnettarız. Fakat ne olabilirdi; onu düşünürsek yazıktır, teessür duymaksızin bu müzeyi ziyaret imkânı yoktur. Hükümetin kâfi bir yardımı olsaydı İslâm Müzesi cihan kıyamet bir servet ve vüsat alırdı. Asarı İslâmiye ve Türk Asarı nerelerdedir? Müsaadenizle arz edeyim. Bu memlekette olmamak üzere dünyanın bütün medeni memleketlerinde sanki Türk milleti zevale ermiş gibi babalarımızın dehasını ihtiva eden, babalarımızın ruhundaki iddia kuvvetini en güzel tespit etmiş olan bütün yadigarlar hatta bugün Millî Hükümet kurulmuşken bile, mütemadiyen hudutlarımızdan çıkarak dünyanın hususî müzelerine, umumî müzelerine gitmiştir ve gidiyor. (Ne yapmak lâzım sesleri.) Ne yapmak lâzım olduğunu arz edeceğim. Anadolumuz'da yalnız Osmanlı devri değil, pek güzel bilirsiniz; yalnız Selçuk devri değil, muhtelif eski beyliklere ait olmak üzere o kadar muhtelif yadigarlar vücude gelmiştir ki bunları sanat incizabını duyan bir adamın müteessir ve müteheyyiç olmaksızın seyretmesi imkânı yoktur. Karamanoğullarının fevkâlade güzel çini sandıkları nerededir? Lütfen sorarmısınız? Münih müzesinde. Anadolu'da hükümetimizin gözü altında teşekkül eden bir çete, ilk defa Konya'da lâzım gelen tertibatı aldıktan sonra Karamana gitti, Karamanoğullarının sandıklarını kaldırdı, Münih müzesine götürdü, teşhir etti.

YUSUF AKÇORA BEY (İstanbul) — Osmanlı İmparatorluğu zamanında.

MAARİF VEKİLİ HAMDULLAH SUPHİ BEY (Devamla) — Dün olduğu gibi bu gün de hâlâ gidiyor. Yusuf Beyefendi! Mahsus arzu ediyorum, hâlâ gidiyor. Efendim! İstanbul'da Süleymaniye camiinin çağları Britiş müzesindedir. Rodos tabakalarından mürekkep en güzel bir kolleksiyon (Kelekyan) kolleksiyonu namı altında Parise intikal etmiştir. İlk meskûkât kolleksiyonumuz harikülâde bir kıymeti haizdi. Yarısı Bulgaristan'a gitmiştir. Yani Bulgar devleti, çobanlıktan yetişme dediğimiz Bulgar devleti bizim para kolleksiyonumuzun yarısını satın aldı. Yarısı Pariste (Bibliyotek nasyonal) dedir. Viyana, Luvr, Külüni müzeleri Türk eserleriyle doludur. Hamburg müzesinde de biz varız. Bursa'nın grup ışıklarına benzeyen eski kadifelerini aramak isterseniz İtalya müzelerindedir. Mazinin ne kadar kabili nakil yadigarları varsa hepsi Türk toprağını terk etmiş, yabancı memleketlere gitmiştir. Camilerin, türbelerin mermerlerini sökmek kırmak süretiyle pirinç parmaklıklarını sökmüşlerdir. Niçin efendiler? Çünkü Türk devleti kendisi herkesten ziyade vazifedar olduğu halde bütçesinde, mektebinde, terbiyesinde harse kâfi yer vermediği için. Belki sırası gelir. Türk milleti millî devlet, harsa istinat etmek mecburiyetinde olan bugünkü devletimiz, hars teşkilâtını icap ettiği kadar vasi yapacaktır.

Arkadaşlar! Anadolu'nun üstünde müthiş müstehaseler gibi, büyük devirlerimizi ihtar eden abidevî, mimarî eserler vardır. Bu abidatımız çöküyor. Ben geçen yaz esnasında gittim Erzurumu ziyaret ettim. Mamahatun gibi Selçuk devrinin maruf kadını tarafından terk edilmiş, her pencere çerçevesini, her sütununu, her köşesini ayrı ayrı hayretle seyrettiğim

bir eser yalnız kubbesine (1 700) kuruş sarf edecek bir vali oraya gitmediği için, onu görecek bir Maarif müdürü bulunmadığı için yağan yağmurlar sıza sıza bu muhteşem bina çöküp gidiyor. Halbuki bu eserler binbir iddiamızın istinatgahıdır. Yalnız bunlar dinî yadigarlar değildir, yalnız medenî yadigarlarımız değildir, topraklarımızın manevî müdafaası mevzubahis olduğu vakit burada kıdemimiz vardır. 800 ilâ 900 sene evvel Türkler bu asarı medeniyeyi yaptılar diye gösterdiğimiz vesikalar, delillerdir. (Bravo sesleri.) - O halde, Türk vatanı üzerinde ecdadın yadigarı olan bütün eserlere bir kıymeti mahsusa vermelidir.

Bu eserlerin muhacereti böyle devam ederse çok korkuyorum ki kisa bir zaman sonra babalarımızın yadigarı olan asarı nefiseyi bulmak için, kalbimiz hüzünle dolu bir nevi daussıla ile dolu olarak gideceğiz, garm memleketlerinde onları arayacak, ziyaret edeceğiz. İstanbul çarşılarında şimdi biraz dolaşacak olursanız görürsünüzki eski musanna divitleri, kalemtraşları, ciltleri, bıçakları, Edirne'den gelmiş ve İstanbul evlerinde nasılsa kalmış rugan işlerini, fildişi oymalı, işlemeli maktaları, her biri ayrı ayrı bir kıymeti mahsusayı haiz olan sanat eserlerini, Mısırlılar yeni servetleriyle çekip götürüyorlar.

Muhterem Arkadaşlarım! Bu bahis üzerinde çok fazla duruyorum. Bu bahis üzerinde çok hassasımdır. Yesarinin kalemi altından çıkmış harikülâde bir talik yazıyı, bir tavanın kitabî tahtalarını 120 lirayı biz vermediğimiz için Mısırlılar, İngilizler, Amerikalılar alıp götürüyor. Yesari gibi bir talik nevisimizi bir daha yetiştirmek imkânı varmıdır? Düşününüz (Yoktur sesleri.) Maalesef imkânı yoktur. Geçmiş asırların vücude getirdiği eserleri iade etmenin ve tekrar yapmanın imkânı kalmamıştır.

Kütahya çinilerini tekrar aynı nefasetle yapmak için eski devirleri iade etmek lâzımdır. Edemezsiniz, edilemez. Her devrin kendisine mahsus bir havayı maneviyesi vardır. Sanat çiçekleri o havanın içinde açar. Bunun için bir defa daha bu yadigarları mutlaka toplamalı diyorum. Bütçeye (19) bin lira koymuşlar, bunu artırınız.

İhsan Hamit Beyefendi, Yusuf Akçora Beyefendi, hars parasiyle ne yaptınız diye soruyorlar? Bu kadar para ile ne yapalım, ne yapsınlar, bendeniz bir takrirden haberdar oldum. Demek ki bazı arkadaşlarımız benimle aynı kanaata iştirak ediyorlar. Bendeniz söz veriyorum. Maarif Vekâletinin bu işe memur etmek üzere Macaristan'dan davet ettiği (Misaroş) isminde hakiki bir âlim vardır ki Budapeşte'nin Hars müzesini vücude getiren zattır, ondan istifade edeceğim, ufak bir lütufta siz gösterecek olursanız gelecek sene zarfında işte şunları yaptık diye göstermek mümkün olabilir kanaatindeyim.

Bahsedilen noktalardan biri de Telif ve Tercümedir. Telif ve Tercümeden şikâyet buyurdular. Telif ve Tercüme Heyeti tarafından 163 kitap yazıldığına dair elimde bir cetvel vardır. Bu kitapların bir kısmı mektep kitaplarıdır. Bir kısmı doğrudan doğruya muhtelif lisanlardan tercüme edilmiş kitaplardır. Bir kısmı da Türk müelliflerinin bizzat kendi eserleridir. İhmal var buyurdular, varit ediyorum, bunun kusursuz bir teşkilât olmadığına bendeniz de kaniim. Telif ve Tercüme heyetimiz takviye edilmek iktiza eder. Zaten biz ümmehatı asarı tercümede çok gecikmiş olan bir milletiz. Telif ve Tercüme yekûnuda harsa karşılığı kadar değil, daha mühim bir meblağ teşkil ediyor. 57 568 lira. Neşredilen eserler arasında kuvvetlileride olduğunu yine şikâyet eden arkadaşlarımız söylüyorlar. Evet, arada pek kıymetli eserlere tesadüf ediyoruz. Bazıları nispeten zayıftır, belki ihmal neticesi. Mevcudu takviye etmek için lâzım gelen dikkatte bulunacağım.

Telif ve Tercümenin müstakbel meaisi ne olmalıdır? Diye sordular. Buna dair selefi muhteremim Şükrü Beyefendinin perverde ettikleri bir fikri arz edeceğim ki ben o fikri tamamen benimsedim ve son derece de faydalı gördüm. Şükrü Beyefendi düşünmüşler, Maarif Vekâletimiz bütün cihan üzerinde cereyan eden Maarif hareketlerini takip etmelidir, her tarafta münakaşa edilen terbiye usulleriyle alâkadar olmalıdır, terbiye neşriyatını getirtmelidir. Muhtelif lisanlarda vücude getirilen terbiye nüshalarını ve kitaplarını okuyacak, tercüme edecek mütehassıs mütercimleri toplamalıdır. Ta ki Maarif Vekâletiniz bu günkü Türkiye'nin Maarif siyasinini sevk ve idare ederken bu tercümelerden bu cereyandan müstefit olsun.

Müstakbel mesai mevzubahis olduğu vakit, bendeniz de selefi muhterememin noktaı nazarına iltihak ederek teşkilâtı tevsie çalışacağım.

Bir de teftişten şikâyet buyurdular ve müfettişlerin zayıf olduğunu, kifayetsiz olduğunu söylediler. Bütün müfettişleri şahsen tanıdığımı iddia edemem. Fakat müfettişler arasında şahsen tanıdıklarım vardır. Öylelerini tanıyorum ki - İsimlerini de arz edebilirim - oldukları yerde muslih kuvvetlerdir, temizleyici bir ateş gibi yanan gençlerdir. Mesleklerini kud-

si tanırlar, meslek aşkını taşıyorlar, icap eden malumatla mücehhezdirler. Fakat müfettişler teşkilâtı içinde bazı zayıflar bulunabilir. Hangi zümreyi alırsınız onun içinde zayıflara tesadüf etmek hemen hemen zaruridir. Fakat belli başlı liyakatsizler varsa, İstanbul Mebusu muhteremi Yusuf Akçora Beyefendiye şimdiden arz ediyorum : Tetkik edeceğim. Kanaat hasıl ettikçe icap eden tedabiri almakta gecikmeyeceğim.

Efendim; Sivas Mebusu Muhteremi Rahmi Beyefendi esaslı bir noktaya temas ettiler. Buna karşı düşündüklerimi arz etmek isterim. Dediler ki: Orta Tedrisatımız bozuktur. Çocuklarımızı sıhhatı tamme ile mekteplere gönderiyoruz, sıhhatları muhtel oluyor, aile terbiyesi ile gönderiyoruz, terbiyeleri kayboluyor. Muhterem arkadaşlar; umumî hükümler çok vazıhtır. Fakat; tehlikelidir, sakattır. Vazıh olmaktan mütevellit kuvvetine mukabil mutlak kısmen olsun haksızdır. Orta Tedrisat Mekteplerimiz müteaddittir. Hepsini aynı şekilde gösteren aynı hükmün çerçevesi içine alan bir cümle doğru olamaz. Bazı müdürlerimizin, muallimlerimizin kifayetsizliği iddia edilebilir. Bütün tedrisatı taliyemiz zayıf olamaz. Bunu kabul edemem. Şahsî görüşlerim, şahsî hatıralarım bu fikri reddeder. Garbî, şarkî, cenubî ve merkezi Anadolu'da ne vakit seyahate imkân bulmuşsam mektepleri gördüm. Benim nahoşnut bırakanlara tesadüf ettim. Bunu kaydetmeden geçemem. Fakat şuna emin olunuz ki aynı zamanda hissi iftihar veren vazifesini bihakkın yapan muavinler, müdürler, heyeti talimiyeler de gördüm. Bunu da arz etmek isterim.

Hayat adamı yetiştirmek lüzumundan bahsettiler. Kâzım Karabekir Paşa Hazretleri de umumî nutuklarında bu noktai mühimmeye temas ettiler. Zaten selefi muhteremim Şükrü Beyefendi de yine umumî mülâhazalara cevap verdikleri sırada bu noktaı unutmamışlardır. Tedrisatı taliyemizin 3/4 nispetinde veya 4/5 nispetinde meslek mektepleri haline inkilâp etmesi zaruridir. İtimat buyurunuz ki beş seneden beri aynı noktai nazarı iddia etmekte berdevam oldum. Frenklerin bir tabirini arz edeceğim. Fransızca bir kelime söyleyeceğimden dolayı beni tahtie etmeyiniz. (Handeler.) Bazı mektepler vardır ki mıntıka mektepleridir. (Ekol rejyonal profesyonel) dedikleri mektepler. Her mektep kendisine çocuklarını veren ailelerin maişetini temin eden istihsallerle alâkadar olmaya mecburdur. Eğer Ankara'da tesis ettiğimiz mektepler, Ankara'nın tiftik istihsalini ıslah edecek, meyveciliğini, konserveciliğini yükseltecek dersleri, usulleri ihtiva etmezse o mektepler neye yarar? Darülmuallimat tiftik işlerini mutlaka öğrenmelidir. (Bravo sesleri.) Emin olunuz arkadaşlar, mıntıkavî mektep fikri birçok memleketlerde yer bulmuştur ve inkişaf ediyor. Çünkü doğrudur. O halde önümüzdeki sene zarfında bu yolda bir program hazırlamak için bezli mesai edeceğim. Rahmi Beyefendiye noktai nazarımı arz etmiş oldum.

HÜSEYİN RIFKI BEY (Edirne) — Telif ve Tercüme için tahsisatınız var. Bu tahsisatın mühimce bir kısmını köylülere hıfsıssıhhayi, itikadatı batıladan kurtulmağa ve daha bazı suretle Cumhuriyeti idareyi öğretcek bir şekilde onları anlayacağı bir surette kitaplar tab ve tevziine tahsis etmek münasip midir? Bu hususta malumat verir misiniz, bu usul düşünülmüş müdür?

MAARİF VEKİLİ HAMDULLAH SUPHİ BEY (Devamla) — Arkadaşlar; elimdeki, Telif Heyetinin mesaisini kaydeden cetvelde Köylü ilmihali denilen bir kitap görüyorum. Yalnız cayı mülâhazadır. Bunu Maarif Vekâleti mi yapsın, Diyanet İşleri Riyaseti mi yapsın? Onun cümlei vezaifinden midir, yoksa bizim cümlei vezaifimizden mi? Telif ve Tercüme Heyeti Köylü ilmihali diye bir kitap neşretmekle beyefendinin arzu buyurduklarını kendinin cümlei vezaifinden addetmiştir.

KÂZIM VEHBİ BEY (Ergani) — Vekil Beyin izahatından istifade ettik teşekkür ederim. Maarif Vekâleti halk irfanına dair bir takım eserler toplamıştır. Bunlar koca bir memleketteki bütün muallimlerin mesaii dimagiyesinin servetini, zahmetini taşıyor. Bunlar hakkında vekâlet ne yapacaktır? Bunları basacak mıdır, basmayacak mıdır, vezaifi nedir?

MAARİF VEKİLİ HAMDULLAH SUPHİ BEY (Devamla) — Arkadaşlar; Vehbi Beyefendinin sualini işittiniz mi?

RÜŞEN EŞREF BEY (Karahisarısahip) — Yarısını işitmedik.

MAARİF VEKİLİ HAMDULLAH SUPHİ BEY (Devamla) — Vaktiyle Maarif Vekâleti bazı tamimler yapmış, atalar sözünü toplamışlar. Kelimeleri toplatmışlar, eğer bu yekûn bir kitap çıkarmağa, bu kitabın üstüne; Telif ve Tercüme Heyetinin, Maarif Vekâletinin ismini koymağa lâyiksa neşrederim. Bolu Muhteremi Hilmi Beyefendinin sualleri şudur : Has teşkilâtı dahilinde Türkçecilik teşkilâtı var mıdır? Yani konuştuğumuz arapça, acemce ile dolu lisana mukabil temizlenmiş bir Türk lisanı meydana getirmek için mesai deruhte etmiş teşkilât var mıdır? Yoktur efendim.

REİS — Acele etmeyiniz efendim; sıra ile sorabilirsiniz rica ederim.

RÜŞEN EŞREF BEY (Karahisarısahip) — Beynelmilel bir kıymeti edebiyeyi haiz olan muhalledatın tercümesi hakkında vekâletin fikri nedir? Çünkü dünyanın bütün ecnebi lisanlarında bu gibi muhalledatın tercüme edildiği vakidir. Oralarda teşebbüsatı şahsiye ile olur. Mecburidir. Bizde teşebbüsatı şahsiye ile bunun meydana getirilmesi mümkün değildir. Şimdiye kadar yapılacaktı, acaba Telif ve Tercüme Dairesi bu hususa girişecek, memlekete böyle kıymetli ve diğer medenî memleketlerde olduğu gibi gayet lüzumlu bir kütüphane hazırlayamaz mı?

MAARİF VEKİLİ HAMDULLAH SUPHİ BEY (İstanbul) — Arkadaşlar; Telif ve Tercüme Heyeti - demin cevabımda da arz ettiğim veçhile - ummahatı asarı tercüme etmekle vazifedardır. Mebusu muhteremin arzuları doğrudan doğruya Telif ve Tercüme Heyetinin vazifesi cümlesindendir. Bu noktai en esaslı bir vazife olmak üzere nazarı dikkate alacağım ve önümüzdeki sene zarfında çok bir şey vadetmiyorum. Hayale düşmek istemem, bir veya iki beynelmilel kıymeti haiz asardan tercüme ettirebilirsem bendeniz çok müteselli olacağım ve bunu bir emel addediyorum.

DOKTOR MUSTAFA BEY (Çorum) — Muhtelif ulumdan bir kısmının ıstılahatı tespit edilmemiştir. Bunların tespit edilmesi için bir teşebbüsümüz var mı, lâzım değil midir?

MAARİF VEKİLİ HAMDULLAH SUPHİ BEY (İstanbul) — Beyefendi; bütçede buna ait bir madde manzuru âliniz olacaktır.

REİS — Ali Bey vaz geçtiniz mi efendim?

ALİ BEY (Rize) — Hayır soracağım efendim, Hamdullah Suphi Bey ümmehatı asarı tercüme ettireceklerini... (İşitilmiyor sesleri.) Artık benim sesim de işitilmez mi?

TUNALI HİLMİ BEY (Zonguldak) — İşitemiyoruz diyeceğimize anlamıyoruz deyiniz.

REİS — Ali Bey; sualinizi soracaksanız buyurun.

ALİ BEY (Rize) — Efendim; iki üç eser vardır. Meselâ Ata Beyin tercüme ettiği Hammer Tarihi veyahut Ahmet Refik Beyin tercüme ettiği Büyük Tarihi Umumî vardır. Acaba bunlar da Maarif Vekâletince Telif ve Tercüme edilenler meyanında tercih edilecek mi? Sonra ikinci bir sualim daha vardır. Sabık valilerden Hüseyin Kâzım Beyin güzel bir Türkçe Lügatı varmış. Bu lügat hakikaten Tunalı Hilmi Beyin anlayamadığı ümmahatı asardan imiş. Acaba Maarif Vekâleti tab ettireceği eserler içinde bunu da hakikaten muvafık gördüğü takdirde tab ettirecek midir?

MAARİF VEKİLİ HAMDULLAH SUPHİ BEY (İstanbul) — Muhterem arkadaşlar; eğer birer birer filân kitabı tercüme ettirecek misin? Lügatleri toplayacak mısın? Hammerin tercümesini bastıracak mısın? diye bu kadar mütenevvi sualler sorarsanız ben taahhüt altına giremem. Tetkik etmeme müsaade buyurmanızı istirham ediyorum. Neler yapılabilecek, neler yapılamayacak, tetkik etmeliyim öyle belli olur.

TALÂT BEY (Ardahan) — Vekil Beyden bir şey sormuştum. Pek ihmal içinde bulunan İdarei Hususiye Mekteplerinin teftiş, tetkik ve ıslahını taahhüt buyuruyorlar mı?

MAARİF VEKİLİ HAMDULLAH SUPHİ BEY (İstanbul) — Maarif müfettişleri ilk tedrisat mekteplerini teftişle vazifedardır. Eğer muhterem arkadaşımızın işaret buyurdukları veçh üzere Maarif Müfettişleri - bilhassa Ankara'dakilere işaret ettiler - mektepleri teftiş etmemişlerse bununla ayrıca alâkadar olurum. İptidaî mekteplerini teftiş ettiririm. Mevcut sınıfları görürüm ve ıslah ederim. (Teşekkür sesleri.)

REİS — Efendim; Fasıl hakkında başka söz isteyen yoktur, bazı takrirler vardır, okunacaktır;

Riyaseti Celileye

228 nci faslın dördüncü maddesini teşkil eden müstahdimini müteferrika esmanının 1340 senesindeki gibi 4 440 lira olarak kabulünü teklif eylerim.

Gümüşhane
Zeki

Riyaseti Celileye

228 nci faslın ikinci maddesindeki Heyeti Teftişiye dairesinde Hükümetin teklifi veçh üzere birinci sınıf müfettişin üç, ikinci sınıf müfettişin altı olarak kabulünü teklif ederim.

Gaziantep
Şahin

REİS — Efendim; bir de Ardahan Mebusu Talât Beyin takriri vardır.

TALÂT BEY (Ardahan) — Ben geri alıyorum efendim. Vekil Beyefendi taahhüt buyurdular.

MAARİF VEKİLİ HAMDULLAH SUPHİ BEY (İstanbul) — Efendim; Memurini Vekâlet faslına 780 lira ilâvesini istirham ediyorum.

ALİ BEY (Rize) — Maliye Vekili ne diyor?

HAMDULLAH SUPHİ BEY (Devamla) — İki masa ihdasına ihtiyaç vardır. Memurların noksanı dolayısıyle ilk tedrisat vezaifi kâfi derecede ifa edilemiyor.

RAHMİ BEY (Sivas) — Vazifesi azaldığından dolayı.

HAMDULLAH SUPHİ BEY (Devamla) — Heyeti Celileden bunu istirham ediyorum. 780 lira ilâvesini lütfen kabul buyurunuz.

REİS — Efendim; Muvazenei Maliye Encümeni ve Maliye Vekâletinin dahi bu teklifi kabul etmesi lâzım gelir. Ondan sonra reye koyabilirim.

MUVAZENEİ MALİYE ENCÜMENİ RAPORTÖRÜ ŞEREF BEY (Diyarbekir) — Muvazenei Maliye Encümeni kabul ediyor efendim. (Vekil ne diyor sesleri).

MALİYE VEKİLİ HASAN BEY (Trabzon) — Mevzubahsolan zam teklifi miktar itibariyle hakikaten şayanı ehemmiyet bir şey değildir. Ve bu teklifi selefi muhteremim Halit Beyefendi kabul etmiş. İş böyle 700 ile 800 liralık bir mesele değil, bendeniz esas bir mesele hakkında maruzatta bulunmak istiyorum. (Olmaz olmaz vekili sesleri) Bir kere henüz daha Heyeti Vekile arkadaşlarımla kendi noktai nazarlarına göre birinde tadil, birine zam, diğerini detay şeklinde bir kombinezon yapmak için müzakere bulunmadık. Aramızda anlaşarak ve görüşerek buraya gelmiş değilizdir. Yalnız bakıyorum, Maarif Vekâleti Bütçesinin heyeti umumiyesi hakkındaki müzakere ikmal olunmuş ve fasıllara geçilmiş olduğu halde burada bir bütçe heyeti umumiyesi hakkında müzakere şeklinde bir şey dinlemedim bilmiyorum, tevcih edilen suallerin neticesi olarak mı bu müzakere açıldı. Fakat Hamdullah Suphi Beyefendi arada gayet beliğ, gayet faydalı ve lüzumuna kendisi kadar bendenizin de kani olduğum bir mesele hakkında olmaz dediler. Ve bir zam takriri mevzubahsoldu. Bütçenin Heyeti Umumiyesi hakkında Heyeti Celilenizde müzakere cereyan etti, Maliye Vekilinizi dinlediniz, vaziyeti maliyenin ne olduğu Heyeti Celilenin malûmu oldu. Arkada bir kaç bütçe daha var, Nafia Bütçesi geliyor, Ziraat Bütçesi geliyor, Ticaret Bütçesi geliyor, Sıhhiye Bütçesi geliyor, Müdafaai Milliye Bütçesi geliyor, bu bütçelerin içerisinde o kadar maddeler vardır ki, memleketin doğrudan doğruya hayatına taallûk edecek ve hadim olacak birçok umur ve hususatı ihtiva etmektedir.

Bunlar hakkında Heyeti Celilenize söylenecek o kadar mukni ve vazıh sözler vardır ki, bu sözlerin neticesi hiç şüphe etmiyorum, mühim zam tekliflerini istilzam edecektir. Eğer bu cereyan ile bütçeyi müzakere edecek isek, bilmiyorum bütçe açığına ilâve edilmek üzere daha ne kadar para ile Heyeti Celile Bütçeyi, Heyeti Vekileye vermek neticesine vasıl olacaktır. Aklıma bir darbımesel geldi, söylemeden çekinmeyeceğim. Cami ne kadar büyük olsa imam bildiğini okur derler. Bu kitap üzerindeki tahsisat rakamlarını Heyeti Celileniz istediği kadar büyültebilir. Fakat varidat bütçesinin müzakeresinde Heyeti Celilenize, kabul buyurduğumuz şu şu fasıllardaki zamlar için şu kadar milyon liranın lütfen karşılığını verin diyeceğim. (Bravo sesleri) Ve tedbir olarak da şu şu vergi ve resimlerin bu sene 2 ilâ 3 misli olarak tahsiline müsaade edin diyeceğim. Eğer Heyeti Celileniz bu neticeyi kabul etmeyi göze alıyorsa vekilinizin zam hakkında söyleyeceği bir söz yoktur. Eğer Heyeti Celileniz buna memleketin tahammülünü görmüyorsa zaten açığı malum olan bütçeniz için Maliye Vekili zam kabulünde mazurdur efendiler. (Alkışlar).

REİS — Efendim; evvelâ Zeki Beyin takriri bir kere daha okunsun, ondan sonra reye arz edeceğim.

(Gümüşhane Mebusu Zeyi Beyin takriri tekrar okundu) (Anlaşılmadı sesleri)

REİS — Efendim; fasıl hakkında lüzumundan fazla söz söylendi, takriri reyinize arz ediyorum. (Anlaşılmadı, izah etsin sesleri) Neyi izah edecekler efendim?

RÜŞEN EŞREF BEY (Karahisarısahip) — Efendim; tezyidi lâzım mıdır, değil midir? Onu izah edecektir.

ZEKİ BEY (Gümüşhane) — Efendim; 228 nci faslın dördüncü müstahdemini müteferrika masarifi olarak 1340 senesinde (4 440) lira kabul edilmiş, ve bu Hükümet tarafından bu sene (6 700) lira gösterildiği halde Encümen (7 260) lira olarak yani (800) küsur lira fazlasiyle kabul etmiş. Bendeniz bunu fazla görüyorum. Orada müteferrik memurlara iki memur ilâve edilmiştir.

MAZHAR MÜFİT BEY (Denizli) — Hıfzıssıhha mütehassısı ilâve etmiş efendim.

ZEKİ BEY (Devamla) — Okudum Beyim. Hıfzıssıhha mütehassısı namı ile değil, açınız bütçeyi görürsünüz. Bendeniz bunu zait gördüğüm için tenzilini teklif ediyorum. Heyeti Celileniz kabul eder veya etmez, başka meseledir.

SARAÇOĞLU ŞÜKRÜ BEY (İzmir) — Efendim; Mülhakatta birçok mekteplerimiz vardır. Bu mekteplerden peyder pey raporlar gelmektedir. Bilhassa doktorlardan mekteplerde çocukların ahvali sıhhiyelerini müşir vesikalar geliyor, bu gelen vesikaların manasını anlayacak ve vekâletin sıhhî hare-

kâtını şu veya bu şekilde idare edecek bir baş mevcut olmadığı için bizzarure bu raporlardan, bu istatistiklerden istifade edebilmek emeliyle ve 130 lira ücretle bir doktor konmuştur. Binaenaleyh zammın kısmı mühimmi buradan neşet ediyor. Üç tane hademe tayettik, buna mukabil iki müvezzi koyduk. Malümuâliniz Maarif Vekâleti buradan hayli uzak mesafede bulunuyor, diğer vekâletlerle olan işlerini hal ve fasl için iki müvezzie behemehal ihtiyaç vardır. Eğer bu iki müvezzi ve doktoru Heyeti Celile vermemek istiyorsa burada hıfzıssıhha mütehassısının bulunmamasından, mülhakattaki doktorların gönderdiği raporlardan istifade edilmeyecek dosyalarında kalacaktır. Keza iki müvezzi verilmezse, işler süratle temin edilemeyecek, tevakkuf edecek, betaat arz edecek. Onun için Heyeti Celileden çok rica ediyorum, Maarif Vekâleti tarafından istenilmiş olan bu ufak ve makul zammı lütfen kabul buyurunuz.

REİS — Efendim; Zeki Beyin takririni kabul edenler lütfen el kaldırsın.. Kabul etmeyenler lütfen ellerini kaldırsın... Kabul edilmemiştir.

(Hafız Şahin Efendinin takriri tekrar okundu)

REİS — Bu takrir fasıldan tenzilâtı değil, kadrodan tenzilâtı ifade eder. Yekûnu da tabiî tesir icra eder. Yani geçen senekini teklif ediyorlar, bu sene; beş, yedi olmuştur.

HAFIZ ŞAHİN EFENDİ (Gaziantep) — Hükümet üç teklif etmiş, Encümen beş kabul etmiştir.

MUVAZENEİ MALİYE ENCÜMENİ NAMINA ŞEREF BEY (Diyarbekir) — Encümen kabul etmemiştir. Bütçeyi Heyeti Vekile geri almadı. Hakikatte hükümetin teklifidir, Encümende kendi aramızda anlaştık.

REİS — Hafız Şahin Efendinin takririni nazarı dikkate alanlar lütfen el kaldırsın.. Nazarı dikkate almayanlar lütfen el kaldırsın... Nazarı dikkate alınmamıştır.

Maarif Vekili Beyin bir zam teklifi vardır. 780 liradır. Bunu Muvazenei Maliye Encümeni kabul ediyor, Maliye Vekili Bey; Bu 780 lirayı kabul ediyor musunuz;

MALİYE VEKİLİ HASAN BEY (Trabzon) — Evvelce iki vekil arasında kabul edilmiş bir para imiş.

REİS — Zatıâliniz?

MALİYE VEKİLİ HASAN BEY — Bendeniz de onu kabul ederim.

REİS — Efendim; bu zammı kabul edenler lütfen el kaldırsın.. Kabul etmeyenler lütfen el kaldırsın..

Efendim; Bir daha reye koyacağım; kâtipler anlayamadılar. Bu 780 lira zammı kabul edenler lütfen el kaldırsın.. Kabul etmeyenler lütfen el kaldırsın.. Kabul edilmiştir. Bu fasla 780 lira zammedilmiştir. Encümen tashihini yapsın, versin.

ŞEREF BEY (Diyarbekir) — 47 448 lira olacaktır.

EYÜP SABRİ EFENDİ (Konya) — Evvelce Meclisin vediği karar mucibince tenzilât yapmak lâzım geliyor.

REİS — Efendim; bu yaplıan zam ve evvelce yapılan tenzilâtın yekûnunu Encümen bize bildirecektir.

ŞÜKRÜ BEY (İzmir) — Her vekâlette kabul edildiği gibi vekâlet tahsisatında tenzilât vardır.

REİS — Efendim; 228 nci faslın yekûnu 47 448 lira olmuştur. Faslın yekûnunu kabul edenler lütfen el kaldırsın.. Kabul etmeyenler lütfen el kaldırsın.. Fasıl kabul edilmiştir.

Fasıl		Lira
229	İdarei merkeziye masarifi	63 725

REİS — Efendim; bu fasıl hakkında söz istyen var mı? (Hayır sesleri) Bu fasıl hakkında bir takrir vardır. Tenzil teklif ediyor.

Riyaseti Celileye

Maarif Bütçesinin 229 ncu fasıl ve altıncı maddesinin Hükümetin teklifi veçhile kırk bin lira olarak kabulünü teklif eylerim.

Gümüşhane	Ergani
Zeki	İhsan

REİS — Bu teklifi reyinize arz eedceğim. Nazarı dikkate alanlar lütfen el kaldırsın.. Nazarı dikkate almayanlar lütfen el kaldırsın..

Efendim; kâtiplerin birisi nazarı dikkate alınmıştır, birisi alınmamıştır dediler. Tekrar reye koyacağım.

ZEKİ BEY (Gümüşhane) — Paşa Hazretleri; her teklif böyle iki defa reye konulduğu vakit, görüyorsunuz ki başka türlü oluyor.

REİS — Efendim; Hakkı Bey alınmıştır dedi, Şeref Bey de alınmamıştır dedi. Tereddüt hasıl olduğu için tekrar reye koyacağım: Tenzil teklifini nazarı dikkate alanlar lütfen el kaldırsın.. Nazarı dikkate almayanlar lütfen el kaldırsın.. Takrir nazarı dikkate alınmamıştır.

TUNALI HİLMİ BEY (Zonguldak) — Asarı ecnebiye iştira olunuyor da Asarı Türkiye iştira olunmuyor bu nasıl olur?

REİS — Faslın yekûnu 63 725 lira. Faslın yekûnunu reyinize arz ediyorum. Kabul edenler lütfen el kaldırsın.. Kabul etmeyenler lütfen el kaldırsın.. Kabul edilmiştir.

Fasıl		Lira
230	Masarifi müteferrika, otomobil ve şoför masrafı	2 375

REİS — Efendim; bu faslı kabul edenler lütfen el kaldırsın.. Kabul etmeeynler lütfen el kaldırsın.. Kabul edilmiştir.

Fasıl		Lira
231	Maarif idareleri maaşı	52 200

MUSTAFA FEYZİ EFENDİ (Konya) — Muhterem arkadaşlar; sabık Maarif Vekili Şükrü Beyden arkadaşların pek çokları istirhamatta bulunmuşlardı. Bendeniz de yeni Maarif Vekili Beyden istirhamatta bulunacağım: Bütçenin evvelinde bir cetvel vardır. Bu cetvelde, yani Maarif Vekâletinin tahtı nezaretinde ve murakabesinde bulunan mekteplerde mevcut talebenin adedi 28 771 adettir, memurin ve muallliminin adedi de 2 609 dur. Taksim ettiğimizde her muallim başına sekiz talebe düşüyor. Yine aynı cetvelde Hususî Mekteplerde talebe mevcudunu muallim mevcuduna taksim ettiğimiz takdirde muallim başına 24 talebe düşüyor. Hepiniz itiraf edersiniz ki, Hususî Mekteplerdeki talim ve terbiye, tahsil, resmî mekteplerden yüksektir. Resmî mekteplerdeki bu tahsilin noksanı neden ileri geliyor? Malumuâliniz, iptidai mekteplerden tutunuz da Darülfünuna kadar mekteplerimizde bir zaaf vardır, bu zaafın izalesi ve tamiri her halde lâzımdır. Muhterem Vekilimizden istirham ediyorum ki, şu mektepler, derecei tekâmüle isal edilsin.

Beyefendiler! Bu gün Ankara Lisesinde bidayetinden nihayetine kadar belki bir ay veyahut iki ay müstesna olmak üzere - en mühim ders olan Fransızca dersi talim edilmemiştir. Sebebi; muallim yoktur. Beyefendiler; neden benim evlâdımın bir sene emeği boş geçsin... Bu gün Ankara Lisesinde Coğrafya muallimi de yoktur. Ben şöyle arzu ediyorum ki, Maarif Vekili kabineye dahil olmasa - Maarif Vekilleri bir ilim adamıdır - Bir ilim müessesesi olmak üzere Türkiye memleketinde devamlı bir prensip tesis ederek çalışsa çok iyi olacaktır. Bittecrübe anlaşılmıştır ki, yarın yeni Vekilimiz Hamdullah Suphi Beyefendi de, Şükrü Beyefendinin tayin ettiği muallimleri ve memurları değiştirecektir. Değiştirildiği bittecrübe görülmüştür. Yazık oluyor onun için asıl rica şudur ki, yeni Maarif Vekilimiz hiç olmazsa senei tedrisiye iptidasına kadar şu muallimlerimize dokunmasın, yerlerinde ipka etsin, yeni bir memurin ve muallimin ticareti başlamasın.

MAZHAR MÜFİT BEY (Denizli) — Sonra boşmu otursun?

MUSTAFA FEVZİ EFENDİ (Devamla) — Yeni Vekilimiz zaten keyiften hoşlanmaz.

ŞÜKRÜ BEY (İzmir) — Eskisi nasıldı?

MUSTAFA FEVZİ EFENDİ — Eskisi de hiç hoşlanmazdı. Sonra bir nokta daha arz edeceğim. 233 ncü fasılda 126 bin lira, liselere getirilecek ecnebi muallimler ücreti var. Sonra 235 nci fasılda memalik ecnebiyedeki Türk talebesi masarifi var. 80 bin lira. Sonra îrşat ve beynelmilel kongre ve sergilere iştirak masrafı var. (19) bin lira. Bunların yekûnu 225 000 lira ediyor. Bir de vilâyetlerde idarei hususiyelerce gönderilen talebe masrafı var, sonra hususi evliyayı etrak tarafından gönderilen talebe masarifinin de buna zammedecek olursak, yarım milyon liraya baliğ oluyor. Yani yarım milyon lirayı Türk bütçesinden ecnebilere sarf etmek mecburiyetinde kalıyoruz. Mekteplerimizin kısmı azamında bulunan talebeyi bihakkın istifade ettirebilmek için Darülfününden başlayarak yüksek mekteplerde ecnebi muallimlerini bizzat bulundursak daha iyi olmazmı (Bravo sesleri) Bu paralara yazık değilmi? Ecnebiye talebe göndereceğiz, (80 000) vereceğiz Evliyayı Etfal kendi evlâtlarını da gönderecek, belki yarım milyon lira olacaktır. Bunların hepsini toplasakta - Bizim Darülfünuna demiyorum. Onun aleyhinde bulunan çok oldu. Ben ona bir şey demiyeceğim - (Handeler)

RÜŞEN EŞREF BEY (Karahisarı Sahip) — Yanlış yanlış...

MUSTAFA FEVZİ EFENDİ (Devamla) — Çünkü Darülfünunun tahsisatımız geçen seneki bütçeye bakarsak 164 bin liradır, masarifi ile beraber yarım milyona varıyor.

REİS — Mustafa Efendi! On beş dakikadan fazla oldu.

RÜŞEN EŞREF BEY (Karahisarı Sahip) — Hangi fasıldan konuşuyorsun? (Heyeti Umumiye fasılından sesleri)

MUSTAFA FEVZİ EFENDİ (Devamla) — Binaenaleyh mekteplerimiz pek zayıftır. Hele iptidai mekteplerimiz pek zayıftır. Bunun için müfettişlere ve Maarif Müdürlerine lâzım gelen tebliğat yapılsın ve mekteplerdeki talebemiz istifade etsin. Refiki muhteremim Rahmi Beyefendinin buyurdukları gibi pek zayıftır.

REİS — Efendim! 231 nci faslı kabul edenler lütfen el kaldırsın... Kabul etmeyenler el kaldırsın... Kabul olundu.

Fasıl		Lira
232	Maarif idareleri masarifi REİS — 232 nci faslın yekûnunu kabul edenler lütfen el kaldırsın... Kabul etmeyenler el kaldırsın... Kabul edilmiştir.	14 375
233	Yüksek ve orta mektepler maaşatı	1 629 722

HALİT BEY (Kastamonu) — Muhterem arkadaşlar! Bu faslın 6 ncı maddesinde; Leylî Musiki Mektebinin maaş ve ücuratı olarak (9 960) lira var. Müteakip faslın beşinci maddesinde de (15.132) lira vardır ki Leylî Musiki Mektebi için yirmi beş bin küsur lira bir masraf teklif ediliyor. Bütçeye dikkat edilecek olursa 1340 senesinde bu mektep için masraf yoktur, fakat mektep açılmıştır.

Bütçenin heyeti umumiyesinin müzakeresi esnasında Vekili Sabık Şükrü Beyden bendeniz bir sual sordum, dedim ki; bu mektep açılmıştır, fakat 1340 senesinde masraf yoktur. Nasıl idare edildi dedim. Buyurdular ki; fasıl dahilinden iktisat edildi ve diğer yerlerden idare edildi ve yapıldı buyurdular. Halbuki malumu âliniz fasıl dahilinde maddeden maddeye geçmek üzere bir teklif yapılır ve o suretle geçilir. Fakat yeni bir madde ihdas edilemez. Halbuki arz ettiğim bu mektep 1340 da açılmıştır. Binaenaleyh bunu işaret edelim, yani mugayiri kanundur. Yeni bir madde açılmıştır. Sonra arkadaşlar! Bendeniz müsikinin aleyhinde değilim, Musiki ruhun gıdasıdır ve lâzımdır. (Bravo sesleri) yanlız şu üsulsuzlüğe işaret ettikten sonra şunu da arz etmek isterim. Bu gün bir çok arkadaşlarımız görmüştür bu mektebin talebesi pek azdır. Dokuz kişi leylî ile üç kişi de hariçten devam ediyor ki mecmuu 10, 12 kadardır. Sonra kadrosuna bakarsanız 306 ıncı sayfayı lütfen tetkik buyurunuz. Orada Leyli Musiki Mektebi diyor. Müdür, Başmuallim, Muallim vesaire gösterildiği halde talebe adedi azdır. Madem ki leylî mektebidir. Usulen ve süreti umumiyede bunun bir kadrosu mevcut olmalıdır. Çünkü leylî deniyor. Şu noktayı da Heyeti Celilenize arz etmek isterim gerçi Leylî Musiki Mektebini çok görmem. Fakat bu talebe azlığına karşı bu zamanda çok ihtiyacımız varken yirmi beş bin lira sarf ederek Ankara'da yeniden bir mektep açılmasını bendeniz zait addediyorum. Çünkü İstanbul'da bir Darülelhan vardır. Buradaki üç beş talebe İstanbul'daki bu Darülelhama gönderilebilir. Bendeniz şu kanaattayım ki; bu sırf Zeki Beyi tatmin için yapılmış bir masraftır.

RÜŞEN EŞREF BEY (Karahisarısahip) — Hayır, öyle değildir.

HALİT BEY (Kastamonu) — Bendeniz ve birçok arkadaşlarım da böyle düşünüyor. Eğer maksat Zeki Beyi tatmin ise - Hakikaten muktedir, musikişinasımızdır - onun maaşına zam yapılır. Başka suretle başka birşey olabilir. Fakat sırf bunun için böyle yeniden bir masraf ihdasını doğru bulmuyorum.

Aynı zamanda yine bütçenin heyeti umumiyesi müzakere edilirken Şükrü Beyefendi buyurmuşlardır ki; Bazı İdadi mektepleri vardır. Bunların talebesi az olduğu için lağvedilmiştir. Nitekim bendeniz dairei intihabiyemde gezerken Safranbolu kazasında idim. Orada bir İdadi mektebi vardı. O İdadi de bu karara atfen talebenin azlığından dolayı ilga edilmiştir. Pek âlâ. Şu halde bu mektebin de talebesi azdır. Talebenin azlığından dolayı kaza mekteplerini lağveden Maarif Vekâleti eğer bu prensibe sadıksa yeniden bu talebesi az olan bu mektep için bize yirmi beş bin lira masrafı teklif etmeliydi. Çünkü bir prensip meselesiydi. Nitekim ahali miting yaptı, beni, tazyik ettiler, ben vilâyetin bir mebusu sıfatiyla - O zaman Vasıf bey Vikâlette idi - Vasıf Beye uzun bir telgraf çektim. Yine o zaman Reisicumhur hazretleri Dumlupınar merasimindeydiler. Kendilerine, Başvekâlete, Vekâlete uzun uzun şikâyetler gönderildi. Tabiî hiç birisi - Esas prensip kabul edildiği için - nazarı itibare alınmadı. Madem ki Maarif Vekâleti prensiplere çok sadık olması lâzım gelen bir Vekâletti, böyle üç talebe için 20 ila 25 bin liralık bir masrafı bize teklif etmemesi icabeder.

Sonra arkadaşlar! Maarif ihtiyacını hepimiz de biliriz. Bugün kendi dairei intihabiyemdeki mevcut köylerin yarısı katiyen mektepten istifade etmiyor. Burada (1200) köy var. Altı yüzü ancak şöyle böyle istifade edebiliyor.. Diğerleri hiç mektep yüzü görmüyor. Hacet yok. Gazeteler yazdı. İstanbul da 35 000

talebe mekteptedir. Hele vilâyatı şarkiyeye gidersek vaziyet büsbütün daha fecidir. Binaenaleyh ben bu az talebe İstanbul Darülelhanına gönderilsin diyorum. Zeki Beyin ayrıca bir orkestrası vardır ve esasen bunun da maaşı vardır. Yeniden mektep açmaya lüzum yoktur. İstediği talebeyi okutabilir. Madem ki Maarif Vekâleti böyle birşeyle teşebbüs etmiştir, böyle bir madde açmıştır. Eğer Maarif Vekâleti deruhtei mesuliyet ederek bu gün isyan mıntıkası olan Genç'te bu para ile bir Leylî iptidaî mektebi açsa ve fasıldan fasla geçseydi ben beyanı takdirat ederdim. Fakat bunu zait addederek tayyını teklif ediyorum. Arkadaşlarla beraber zaten bir takrir de takdim ediyoruz.

REİS — Efendim! Şimdiye kadar Maarif Vekâletinde bulunduğu için Şükrü Bey arzı malumat edecektir.

ŞARAÇOĞLU ŞÜKRÜ BEY (İzmir) — Zaten söz aldım efendim! Arkadaşlar tarafından sorulan sual arasında bir tanesi de Halit Beyefendi arkadaşımız tarafından sadır olmuştu. Beyefendi arkadaşımızın şimdiye kadar gerek kürsüde nutuk olarak irat ettikleri sözler ve sual tarzında yerlerinden sormuş oldukları sualler daima derin bir tetkik ve tetebbu mahsulü olduğunu bildiğim için, bu defa da bu sualin dahi aynı tarzda bir sual olacağını zannederek cevap vermiştim. Halit Beyefendi diyorlar ki; Bütçede tahsisatı yok iken ve hiç bir para mevcut değilken nasıl olduda Maarif Vekâleti şurada bir Musiki Mektebi açtı? Halit Beyefendinin - biraz evvelde arz ettiğim gibi - Sözleri derin tetetbüata istinat ettiği için evvel emirde bendenizde uyandırdığı kanaat bu sözlerinin tamamen doğru ve vaki olduğu şeklinde idi. Halbuki geçen seneki bütçeyi tetkik ettiğim zaman gördüm ki bu Muallim Mektebinin maaş ve tahsisatı vardır. Bendeniz bunun nasıl olabileceğini düşündüğüm zaman dedim ki bittabi Halit Beyefendi tetkik ve tetebbu etmeden söz söylemiyeceği için, vuku bulan tasarrufattan idare edilen bir mekteptir diye cevap vermiştim. Bu cevabım yanlıştı. Gayrı varitti. Çünkü Halit Beyefendinin gayrı varit ve yanlış sualine istinat ediyordu.

RÜŞEN EŞREF BEY (Karahisarısahip) — Yalan değil, yanlış!

SARAÇOĞLU ŞÜKRÜ BEY (İzmir, Devamla) — Yalan demedim, yanlıştır. Halit Beyefendi buyuruyorlar ki : Maarif Vekili bir fasıldan öbür fasla nakil yaparak...

HALİT BEY (Kastamonu) — Fasıl demedim, maddı dedim.

SARAÇOĞLU ŞÜKRÜ BEY (Devamla) — Şimdi fasıl dediniz. Neyse. Dediler ki Maarif Vekâleti bunun yerine deruhteî mesuliyet ederek, isyan sahasında bir leylî iptidaî mektebi açsaydı ben kendilerini takdirlerle karşılardım. Eğer bunu yapsaydım. Birinci münakkit şimdiye kadar takip ettikleri harekete nazaran kendileri olurdu. (Muhtar Bey sesleri)

MUHTAR BEY (Trabzon) — Evvelâ ben olurdum.

SARAÇOĞLU ŞÜKRÜ BEY (İzmir) — Saniyen arkadaşlar! Bu verdiğim iki üç kelimelik izahattan anlaşıldı ki, bu mektep mevcuttu ve vardı. Yalnız Erzurum'dan, Trabzon'dan bir çok müracaatlar vaki oluyordu. Şayet bu mektebiniz leylî ise oraya çocuklarımızı, kızlarımızı göndereceğiz diyorlardı. Bittabi Maarif Vekâleti her mektebe olduğu gibi bu mektebe olan rağbet ve tehalükü dahi ilme, fenne ve sanata olan bu rağbeti dahi karşılamak mecburiyetinde kaldığı için geçen sene Heyeti Celileniz tarafından verilmiş olan karar mucibince mekteplere musiki muallimi yetiştirmek kastiyle açılmış olan bu mektebin bu sene leyliye tahvilini zarurî ve faydalı gördü ve onun için bir tahsisat istedi. Zannediyorum ki tahsisat mahallinde istenmiştir ve Heyeti Celileden kabulünü rica ederim.

RÜŞEN EŞREF (Karahisarı Sahip) — Talebesi dokuz mudur? Bendeniz seksen kadar biliyorum.

TALAT BEY (Kângırı) — Üçtür, üç.

SARAÇOĞLU ŞÜKRÜ BEY (İzmir) — Seksenden fazladır. Bunu yeniden tekrar ediyorum. Herhangi bir mektebimiz, ilim, için fen için, sanat için ve herhangi bir meslek için açılmış olan mekteplerimiz mütemadi bir rağbete mazhar olmaktadırlar. Bu mektebin de (80 tane) talebesi mevcuttur. Yalnız beyefendinin buyurduğu miktar zannederim leylî olarak devam edenler olacaktır.

MUSTAFA BEY (Trabzon) — Arkadaşlar! Bendeniz bu fasılda en ziyade bir meselenin taayyün etmesini isteyeceğim. Malum ya 333 ncü fasılda orta mekteplerinin bütün tahsisat ve mesarifatı vardır.

TUNALI HİLMİ BEY (Zonguldak) — Orta mektepleri değil, orta mektepler...

MUHTAR BEY (Trabzon) — Öyle olsun. Şimdi bu mekteplerin muallimlerinin maaşatı bir kanunu mahsusla tespit olunmuştur. Sonra bütçe usulümüz mucibince bütçeye merbut olan kadro kanun hük-

mündedir. Bu, böyle olduğu halde burada bu iki kanun birbiriyle taaruz ediyor. Tekrar arz edeyim ki bir bütçeye merbut teşkilât kadro listesi vardır, bir de geçen sene bilhassa orta tedrisat için yaptığımız kanun vardır. Bütçenin heyeti umumiyesinin müzakeresinde de arz etmiştim ki. Orta Tedrisat Kanunu yokmuş gibi bir çok muameleler yapıldı ve bir çok muallimler, bu kanunun sarahati hilâfında mağdur bırakıldı ve bir çokları da kanunun sarahatine rağmen terfih ve terfi ettirildi. Bu ne demektir? Bunların listesini Vekili sabıka ihzar etmeyi vadetmiştim. Şimdi hazırladım. Vekili lâhıka takdim edeceğim. Şu maruzatım dahilinde olanlar 1, 2, 3, 4, 5, 10 20 değil daha pek çoktur. Arz ettiğim gibi Orta Tedrisat Kanunu yokmuş gibi yapılan yolsuz muameleler, pek çoktur. Şimdi bendeniz bütçe noktai nazarından bir şeyin tespitini arz ediyor ve bir takrirle teklif ediyorum. O da şudur :

Bir defa sarih ve vazıh bir kanun yapmışızdır ki o da Orta Tedrisat Kanunudur. Bu kanun; muallimlerin hal ve istikbalini tayin ve tespit ediyor - Yani bu maaşla muallimler müreffehtir demiyorum - Lâkin o muallimler biliyorlar ki gelecek sene için maaşı şu olacak. Öbür sene için maaşı bu olacak. Üç sene sonra zammı maaşa uğrayacak gibi tespit edilmiş şekiller vardır. Şimdi müfettişlerin tahkikatı neticesinde müspet bir kusuru olmadan, hatta terfian nakli bile kendi rızası inzimam etmeden yapılamayacağı gibi, sarih olan bu haklar bu kanunun muallimlere tevdi ettiği hukuktandır.

Bu hukuk mucibince vakti geldiği vakitte terfi edebileceğini ve vaktinden evvel terfi edemeyeceğini muallimlerin bilmeleri lâzımdır. İşte bu noktai nazardandır ki kadroyu bütçeye merbut olanak kabul edersek şimdiye kadar olduğu gibi usulümüz mucibince kanun hükmünde tanırız. Bu şekli tespit ettikten sonra kadroda bir muallimin değişmesi halinde onun yerine gelecek olan muallim, aynı sene mezunu olmayabilir. Ya daha eski bir muallim veyahut daha yeni bir muallim olabilir. Binaenaleyh; o muallim kendisine göre kanun mucibince maaş alabilecektir. Onun için burada aslolan Orta Tedrisat Kanunudur. O kanuna, bütçe taarruz ederse Orta Tedrisat Kanununun mamülünbih olması lâzımdır ve kadronun o kanuna göre tasrih ve tadilini arz ediyorum ve bu hususta da bir takrir takdim ediyorum. Kabulünü Heyeti Celileden rica ederim.

RAHMİ BEY (Sivas) — Arkadaşlar! Demin ki beyanatım da Orta Tedrisat mekteplerinin zaafını arz etmiştim, Buna mukabil Hamdullah Süphi Beyefendi! Bu sözümün sakat olduğunu söylediler. Fakat bendeniz bu fasıl münasebetiyle ki - orta tedrisata aittir sözlerimin sakat olmadığını biraz izah etmek isterim.

Efendim! Mekteplerimizin derecesini anlamak için bir iki noktayı tetkik etmek lâzım gelir. Evvelâ muallimler, sonra program ve kitaplar ve en sonra da binalar ve levazımı tedrisiyedir. Bugün orta tedrisata dahil olan mekteplere muallim nereden yetiştiriliyor? Evvelâ bunu anlamak lâzımdır. Her ne kadar bu husus için kendi bütçesinde maruzatta bulunacak isem de bir nebze Darülfününa temas etmek isterim. Yine biz Darülfününün ne demek olduğunu...

REİS — Rahmi Bey! Fasıl hakkında 15 dakikadan fazla söylenemez efendim!

RAHMİ BEY (Sivas) — Pekiyi efendim! Eğer onbeş dakika oldu ise ineyim... Darülfünunun ne demek olduğunu o müessesei ilmiyenin müderrislerinden istiyoruz. Oranın müderrisi muhteremleri diyorlar ki: Darülfünunun âlim ve mütehassıs yetiştirir.

Halbuki her âlim her mütehassıs muallim olamaz. Ve her âlimin muallim olması lâzım gelmez. Muallimlik bir sanattır. Bunun bir usulü vardır. Onlar, bilinmedikçe muallimlik yapılamaz. Filhakika rubu asırlık hayatı olan Darülfünunumuzun yetiştirdiği âlim ve mütehassıslar hakkında bendeniz bir şey söyleyecek değilim. İçimizde o müessesei âliyenin kürsülerini işgal eden muhterem zevat vardır. Bu hususatı onlar söylerler. Binaenaleyh Darülfünundan çıkan bir efendi herhangi bir ilmin şubei mahsusasında sahibi ihtisas olabilir. Bu efendiyi biz orta mekteplere ulûmu tabiiye ve kimya muallimi olarak gönderiyoruz. Bittabiî ne kadar muktedir olsalar kendi şubei ilmiyelerinde okumadıkları şeyin âlimi olamazlar. Yani okumadığı şeyin muallimi olamazlar. İşte bunun için bütün orta mekteplerin muallimleri maateessüf okuttukları derslerde malûmattar ihtisas sahipleri olmadıkları için çocuklarımızın malûmatı zayıf oluyor.

Malûmu âliniz bir de orta mekteplere muallim yetiştirmek için orta muallim mektepleri vardır. Bu muallim mektepleri pek talihsiz mekteplerdir. Maarif Nazırı Şükrü Bey zamanında bir orta muallim mektebi açılmıştı. İki sene yaşadıktan sonra kapatıldı. Bundan iki sene evvel yine orta muallim mektepleri açıldı. İki sene bütçe ve kadroya girdikten sonra geçen sene yine bu mektepler kapatılmıştır. Burada bir mesele tahaddüs ediyor. Bütçeye giren ve

tahsisatı kabul edilen mektepleri Maarif Vekâletinin doğrudan doğruya kapatması hangi esasa, hangi hukuka istinat ediyor? Anlamıyorum. Bunu hukukcu arkadaşlara terk ediyorum. Demekki biz bu sene bütçe ile 160 tane mektep kabul etmişiz. Maarif Vekâleti arzu ederse Meclise malûmat vermeden bunun içinden 159 tanesini kaldırabilecek. Bu nasıl oluyor? Orta muallim mektepleri kalkmış, liselerden onbeş mektep kapanmış, bundan Meclisi Âlinin malûmatı varmıdır? Kanun ve bütçeye merbut olan mektepleri zannediyorum Maarif Vekâleti kendi kendine kaldıramaz. Orta muallim mektepleri bu suretle lâğvediliyor. Halbuki bu mektepler bize muallim yetiştirecek mekteplerdir.

Bunu değil iki vilâyetimizde daha birkaç tane olması lâzım gelirken böyle tayyedilmesi muvafık değildir.

Sonra diğer muallim mekteplerine nakli kelâm ediyorum. Belki hatırlarsınız arkadaşlar! Burada bir buçuk, iki sene evvel yine söz söylerken o vakit Maarif Vekâleti muallim mekteplerinin adedini onsekize iblâğ ediyordu. Bendeniz itiraz ettim, demiştim ki muallimlerimiz yoktur. Muallimsiz 18 tane mektep açılacağına, tamam olarak 6 tane açalım demiştim, fakat o zaman Maarif Vekili olan zat muallimlerin hazır olduğunu ve vesaitin tamam olduğunu söylediler. Mektepler açıldı, bendeniz gezdim, hepinizde gezdiniz, bütün muallim mekteplerinde muallim noksandır. Kadrosu 15 ilâ 18 muallim olduğu halde 8, 10 muallim bulabilirsiniz. Diğer dersler tamamiyle münhaldir. Hatta mevcut muallimlerde evsafı matlubeyi haiz değildirler. Ekserisi lise ve idadî mezunlarıdır. Onun içindir ki böyle muallimsizlikten derslerin 3; 4 ay munhal kalmasından dolayı tedrisat kalıyor. Çocukların malûmatı gayet zayıf oluyor. programlarda böyledir. Geçen sene burada bir heyeti ilmiye teşekkül etti. Bendeniz de orada bulundum. İki gün zarfında program yapıldı. Gayet kolay bir şeymiş gibi hemencecik yapılıverdi. Bununla beraber iki ay zarfında da o programlar üzerinde kitaplar telif ediliverdi. Nasıl olur efendim.? Kitap yazmak için düşünülmek taşınılmak lâzımdır. Lâlettayin kitap yazılamaz. Onların iktidarı ilmisinden şüphe etmiyorum. Onu yazan zevatı muhteremeyide tenkit ve tahtie etmiyorum. Zaten o kitapları yazan zevat mukaddemelerinde itiraf ediyorlar. Evet birçok hatalarımız var, fakat iki ay içinde kitap ancak bu kadar yazılabilir. Şimdi o kitapları mekteplerimize aldık, çocuklarımıza okutuyoruz. Sonra bir şey daha nazarı dikkatimi celbetti. Bu tab olunan kitaplar arasında kıraat kitapları vardır. Yine eski kıraat kitapları, yalnız bazı isimler vardır, bunlar 150'lik listeye dâhildir. Ama bu isimleri koymayınız denilmiş. Fakat matbaadan kazara bu isimler aynen çıkıvermiş. Yani eski kitabın aynı çıkmış ne yapalım demişler. Onu murabbaüşşekil bir mürekkeple kapatalım demişler, mürekkeple kapatmışlardır. Fakat mürekkep pek parlak isimler daha iyi görülüyor. Rica ederim bu adamların eserleri fena ise kitaba niçin konuluyor?

MUHTAR BEY (Trabzon) — Mesele mürekkebin parlaklığı değil, mesele parlak.

RAHMİ BEY (Devamla) — Binaenaleyh bunu yazan olabilirki fenadır. Fakat eseri iyidir. Meselâ bunların içinde Refik Halit fenadır, eseri de fenadır. Fena ise niçin konmuştur? Yazdığı şiir fena ise niçin konmuştur? İşte kitaplar da böyledir efendim.

Sonra vesaiti tedrisiye: Mektepler arasında bazıları bahtiyardır. Alâtı kimyeviyeleri ve hikemiyeleri vardır. Bazılarına ise hiç gönderilmemiştir.

Sonra binalarımıza gelince; Ekser yerdeki mekteplerimizi görüyoruz, ziya almaz, susuz havasız binalardır. İşte bunlardan dolayıdır ki maatteessüf orta tedrisat mektepleri matluba muvafık değildir. Cumhuriyete lâyik mektepler değildir. Reis Paşa hazretleri vakti pek az verdikleri için çok söylemeyeceğim.

Ankara Lisesi hakkında arkadaşlar söylediler bütün mekteplerimiz böyledir. Mekteplerimizin içinde Ankara merkez mektebi kadar aşağı mektep görmedim ve görülemezde, iptidaiyeden dahi aşağıdır. Geçen sene defaatle imtihanlarına gittim. Hatta Vekil Vasıf Beyle de beraber gittim. Kendisi sözüme inanmıyordu. Gösterdim. Dokuzuncu sınıf talebesi devrei âliyenin ilk sınıfı demektir ki hendese imtihanında murabbaın zaviyelerinin doksan derece olduğunu bilmeyen efendiler vardı. Bizzat Vekil sordu ve dediki zaviyelerin derecesi dilinin açıklığına veya uzunluğuna göremidir? Onu dahi bilemedi. Binaenaleyh bu efendiler devrei saniyenin ilk sınıfını teşkil ediyor. Şayanı şükran bir şey varsa merkezden uzaklaştıkça mektepler daha ziyade iyileşiyor. (Handeler) Binaenaleyh kendi dairei intihabiyemin mektebi ile iftihar ediyorum. Hulâsa çok uzatmayacağım. Bazı liseler lağvedildi, demiştim.

MÜNİP BEY (Van) — Daha uzağa gidince daha fena oluyor!

RAHMİ BEY (Devamla) — Karaman gibi, Zile gibi, en mühim merkezlerin liselerinde bu meyanda lağvedildi. Vekil Beyden rica ediyorum. Buralarda evvelce idailer vardı. Bunları lağvetmek muvafıktır. Fakat lise açılsında demiyorum. Oraların ihtiyacına göre mektepler açılmalıdır.

Sözümü uzatmamak için şimdi Orta Tedrisat Kanununa gireceğim. Muhtar Beyefendi temas ettiler. Geçen sene bir kanun çıkardık. Kemali teessüfle arz ediyorum. Kanun çıktığı günün ertesi günü ne oldu? Kanun iki kısmı ihtiva ediyordu. Bir kısmı, tarihi neşrinden itibaren meriyülicra olan kısımdır. Diğeri de 1341 Martından itibaren olan kısımdır. Tarihi neşrinden meriyüliacra olan mevaddın, Vekâlet bütün Maarif Müdürlerine, liselere tebliğ etti. Tebliğ etti de ne oldu? Akabinde muallimler arasında, bir dağılma başladı. O mektebin muallimi buraya, buranınki oraya, bura, liselerinkini oraya, İstanbul liselerininkini buraya... Bu tebeddülâtı belki hatırlarsınız. Bir defa ki muallim tahvilâtı Tevhidi. Efkârın üst sütununu işgal ediyordu. Azlin, tahvilin bir şekli bir kanunu mahsusu vardır. Yani azil, tahvil ve nasbın kanunda ahkâmı vardır. Bunlara riayet edilmedi. Sonra efendim Marttan itibaren meriyülicra mevadda gelince kanunda muallimlerin bir cetveli vardır. Nazarı dikkatinizi celbederim.

Kadroya bakınız: Muallimler için maaş (1 500) den başlar (1 700) (2 000), (3 000) e kadar gider. Buraya bakarsanız Muallim mekteplerinin kadrosu kanuna muvafık değildir. Yanlış yapılmıştır. Bunun için hatırlarsınız ki birbuçuk ay evvel makamı riyasete bir takrir takdim etmiştim ve rica etmiştim ki yapılan şeyde bir hata yapılması ihtimali vardır. Binaenaleyh muallimlerin kadrolarını Maarif Encümeni yapsın dedim. Makamı Riyaset bu takriri Maarif Encümenine havale ve tevdi etti. Fakat Encümende bu takriri bulamadık. Bilmem nereye gitti. Onun için yanlış yapıldı. Şimdi bunun tashih edilmesi lâzım gelir. Tashih edilmezse Divanı Muhabat katiyen vize etmez. Muallim mektepleri hocaları da katiyen para alamazlar.

Sonra bir de imam - hatip mektepleri vardır. Orta tedrisata merbuttur. Bunlar ilk tedrisattan değildir, çünkü bu mektebe iptidaiyeden çıkanlar gider, yüksek tedrisattan da değildir. Zira buradan çıkanlar İlâhiyat şubesine veyahut yüksek mekteplere gider. Şu halde Orta tedrisata dahil olduğu halde Orta Tedrisat Kanunu bu mektepler hakkında niçin tatbik edilmiyor? Görüyorum, burada muallimlerin maaşı 1 200'den başlıyor. Diğer aynı seviyede bulunan mekteplerdeki maaşlar 2 000 - 3 000'dir. Binaenaleyh bu da kanunen muvafık değildir. Tashihat yapılmalıdır. İmam ve hatip mekteplerine ait olan tahsisatın da kanunen tasrihi lâzımdır. İşte Orta tedrisat hakkındaki maruzatım hülâsatan bundan ibarettir. İlk tedrisat hakkındaki mütalâamı da faslında söyleyeceğim.

REİS — Efendim! On dakika teneffüs etmek üzere celseyi tatil ediyorum.

Hitamı Celse; Saat : 4,10

ÜÇÜNCÜ CELSE

Bed'i Müzakerat; Saat : 4,40

REİS : Ali Sururi Bey

KÂTİPLER : Rağıp Bey (Zonguldak), Hakkı Bey (Van)

REİS — Celseyi açıyorum efendim:

Maarif bütçesinin müzakeresine devam edeceğiz.

TUNALI HİLMİ BEY (Zonguldak) — Arkadaşlar! Hemen daima güzel, geniş, dünyada pek geniş denilecek derecede Türkçem hakkında başınıza ağrıtacağım.

KADRİ AHMET BEY (Siverek) — Zaten ağrıyor.

TUNALI HİLMİ BEY (Devamla) — Vakıa burada ona dair söz söyleyecek değilim, fakat sabahleyin de arz etmiştim ki Maarif Vekâleti bile imlâda intizamsızlık yaparsa sonra onun çoluğu çocuğu ne yapmaz. Yukarda (Derseadet Tıp Fakültesi) Aşağı-

da (İstanbul Yüksek Muallim Mektebi) deniyor. Bu nasıl şey?

RUŞEN EŞREF BEY (Karahisarı Sahip) — Tunalı Hilmi Bey, her ikisi de aynı şey!

TUNALI HİLMİ BEY (Devamla) — Müsaade buyurunuz. Fakat en ziyade gözüme çarpan şey...

RUŞEN EŞREF BEY (Karahisarı Sahip) — Hilmi Bey! Darülmuallimin, Muallimin mektebi de öyledir, hangisi kabul edilirse...

TUNALI HİLMİ BEY (Devamla) — Yukarda Tıp Fakültesi, aşağıda Tıp Medresesi. Binaenaleyh ikisinden birisi kabul edilsin ve badema o kullanılsın. Buna dair bir takrir veriyorum.

Efendim! Ecnebi muallimler getirilecekmiş. Vekâletten rica edeceğim, bu muallimleri yalnız lisan muallimleri olarak getirmesinler, biraz da fen muallimi getirsinler, Galatasaray Lisesine göndersinler. Orada Fransızca tedris edilen fenler, ilimler tedris edilsin. Çünkü muallimlerimizin vazifesi ilmî olduğu için işitiyorum ki fennî kısımlarda ki Fransızcaları biraz zayıfmış.

RUŞEN EŞREF BEY (Karahisarı Sahip) — Hepsi değil; kuvvetli bilenleri de vardır.

TUNALI HİLMİ BEY (Devamla) — Bazılarının dedim efendim! Musiki mektebi. Halit Bey buna itiraz ettiler. Musiki mektebinin kapatılmasını söylediler. Efendiler! Ulu Peygamberim putları kırmakla iktifa etmedi. Onun yerine ulu camiler, mabetler ikâme etti.

İHSAN BEY (Cebelibereket) — Bunun lüzumu yok. Ne yapıyorsun Hilmi Bey!

TUNALI HİLMİ BEY (Devamla) — Çanı kiliseden aldı, yere çarptı. Onun yerine ezanı ikâme etti. Yine bir gün Hazreti Muhammet, mehtapta Hazreti Ömer'le gezmeye çıkmışlardı. Orada bir dam üstünde birtakım genç kızlar oturmuşlar, teganni ediyorlardı. Musiki ile, teganni ile gönüllerini eğlendiriyorlardı. Hazreti Muhammet: Şurada oturalım, şu gençlerin neşesinden istifade edelim buyuruyorlar ,zaman geçiyor, kalkıyorlar. Ömer kızların bulunduğu sokağa doğru teveccüh ediyor, Hazreti Muhammet: Ya Ömer! Gençlerin neşelerini dünyada en mübarek şey bilirim. Bizi görmekle o neşeyi ihlâl etmekliğimiz ihtimali vardır. Başka yoldan gidelim diyor ve başka yollardan gidiyorlar. Benim Ulu Peygamberim musikiye bu kadar ehemmiyet vermiş iken, maatteessüf asırlardan beri bu sanayii nefisenin, daha doğrusu ruhu milletin her taraftan kovulduğunu görüyoruz. Fakat Allahıma şükür ederim ki; yakın senelerde bu hususta epiyce terakki görülmüş ve hatta Maarif Vekâletine ve bir noktayı nazardan da Diyanet İşleri Riyasetine merbut İmam ve Hatip mekteplerinin programlarına dahi, musiki dersleri konulmuştur. Şu halde dinimizce de bu derece mübarek diyebileceğim bir ilmin müessesesini nasıl olurda kapatabiliriz? Sözü uzatmayacağım, rahatsızlığım var. (Handeler) Arkadaşlar! Mümkünse elimizden geliyorsa bu mektebin kadrosunu, bu mektebin tahsisatını genişletelim. Binaenaleyh çok rica ederim. Kabilse Halit Beyefendi takrirlerini geriye alsınlar.

Arkadaşlar! Ben milletin sıhhati karşısında o derece elemli bir yük taşıyorum ki, keşke sihhatim müsait olsaydı da size bunu uzun uzadıya arz edebilseydim. Benim bir prensibim vardır. Yani bir tutamağım vardır. Bu tutamağıma göre evvelâ hayvanlık sonra insanlık. Halbuki musiki mektebi itibariyle ben evvelâ insanlığı şu dakikada tercih etmiş oluyorum. Hayır arkadaşlar! Yine aynı kanaati izhar ederek evvelâ hayvanlığı sonra insanlığı kurtarmalıdır. Halbuki arkadaşlar! Mekteplerimizin programına göre, ilk mekteplerde sıhhat dersi ki hıfzıssıhha diyorsunuz. Bu hıfzıssıhha uydurmadır. Sıhhatin ne olduğunu da bildiğimiz yoktur. Netice bu sağlık dersidir. Bu sağlık dersi ilk mekteplerde olmadıktan maada, orta mekteplerde de yok derecesindedir. Halbuki arkadaşlar! İki üç hatıracıkla arz edeyim ki, bir mektebe girdiğiniz zaman göreceksiniz ki, birinci sene çocuklar tombulcadır, ikinci seneyi geçtimi yaş arttıkça sıhhat azalıyor, gürbüzlük azalıyor. Semizlik azalıyor, sınıf ilerledikçe büsbütün azalıyoruz. Bunu herhangi mektebe girmiş isem görüyorum. Arkadaşlar! Beş yaşındaki bir çocuk al yanaklı ise 7-8 yaşına gelince başkalaşıyor. Daha ilerledikçe daha cılız bir hale giriyor. Arakadaşlar! Çünkü millette fakr var, zaruret var. Çünkü o çocuğun sinnine göre, yaşına göre lâzım gelen gıdayı zavallı ana, baba veremiyor.

Diğer maruzatım arkadaşlar! Burada bir spor yarışları yapıldı. Muhafız taburunun bir çok mekteplerin yarışlarında bulundum. Bütün tetkikatımda aynı elim neticeye vardım. 1 500 kadar sporcular bir resmi geçit yaptı. Bu isporcular (İspor nedir, Türkçe söyle sesleri) İspor umumî olarak kabul edilmiş idmandır. İsporcuların bu resmi geçitleri benim için en büyük tetebbu sahası oldu. Kütahya Mebusu Nuri Bey yanımda idi. İyi hatırlıyorum. Geçen sene, evvelki sene bazı şeylere dikkat ettim. Şekle beraber bakalım, bu gençlerin sıhhatı nasıldır; ne miyardadır dedim. Çünkü ispor elbisesini giymiş bulunuyorlar. Pazu-

lar, baldırlar hepsi meydandadır. Arkadaşlar! İzmir tarafından gelen 16 kişilik bir heyet arasında 4 pehlivan vücutlu görebildim. Hepsi cılız idi. Sıra muhafız taburuna gelmişti. Ah! Mehmetçiklerime gelince bakalım nasıldır! Eyvah! Dünyaları mağlup eden Mehmetçiğin adeleleri zayıf bir halde...

ALİ BEY (Rize) — Hasta olursun.

TUNALI HİLMİ BEY (Devamla) — Susacağım arkadaşlar.

ALİ RIZA EFENDİ (Amasya) — Vallâhi çok iyi edersin Hilmi Bey.

TUNALI HİLMİ BEY (Devamla) — Arkadaşlar! Musul da 1330 tarihinde Mülkiye Müfettişi olarak bulunduğum zaman...

KADRİ AHMET BEY (Siverek) — Kısa kesecektiniz?

RÜŞEN EŞREF BEY (Karahisarı Sahip) — Sıhhatınız müsait değil iken bu kadar söylüyorsunuz? Ya sihhatiniz yerinde olsa ne kadar söyleyeceksiniz?

TUNALI HİLMİ BEY (Devamla) — Çocuklarına varıncaya kadar, mekteplerine varıncaya kadar dedelerinin karşısında hatta mekteplerinde sigara içiyorlar. Birgün ahaliyi topladım. 150 kişi kadar vardı. 60 yaşından yukarı olanlar bir tarafa ayrılsın, 40 yaşından yukarı olanlar bir tarafa, 20 yaşındakilerde bir tarafa ayrılsın dedim. 60'dan yukarı olanlara sigara içmeyenler ellerini kaldırsın dedim. Hiç bir el kalkmadı.

MAZHAR MÜFİT BEY (Denizli) — O zaman mebusmuydun?

TUNALI HİLMİ BEY (Devamla) — (40)'lara geldim, on beş buldum. 20'liklere geldim, sigara içmeyenler el kaldırsın, dedim. Bir tane el kalkmadı arkadaşlar! (Handeler).

(Aksini reye koydunuzmu sesleri) yirmilikler şu parmaklarım gibi, doksanlıklar iri yarı ve dimdik, altmışlıklar onlardan daha az böyle kamburlaşmaya başlıyorlar. Kırklıklar onlardan daha az boylu yirmilikler onlardan daha cılız bir halde...

RÜŞEN EŞREF BEY (Karahisarı Sahip) — Kırk ikilikler nasıl?

TUNALI HİLMİ BEY (Devamla) — Arkadaşlar! Bu sıhhat karşısında bendeniz iki üç sene evvel dedim ki ben Maarif düşkünü bir adamım. Lâkin milletimin hayvanlığı kurtarmak için para lâzımsa Maarif İdaresini kapatalım, sıhhiye idaresine verelim dedim. (Sıhhiye bütçesini müzakere etmiyoruz sesleri) Düşündüm; meselenin her tarafı kökü, dalı, budağı maarife bağlı, ancak maarifle hallolunabilecek meseledir. Mesele bu kadar mühim olduğu halde sağlık dersleri ilk mekteplerde yok. Birinci devre lisesinde haftada yarım saat. Efendiler rica ederim; bir liseye giden çocuk haftada yarım saat sağlık dersi görüyor. Üçüncü devresinde hiç sıhhat yok, sağlık dersi yok. Kız muallim mektebinde haftada iki saat, bir saat da çocuk bakım dersi var. Erkek muallim mektebinde yok. İmam, Hatip mektebinde iki saat.

Efendiler! İslâmiyet diyebilirim ki sıhhat dinidir. Binaenaleyh imamların, hatiplerin her gün olmazsa bile iki günde bir defa sıhhat dersi almaları lâzımdır. Hatta bu imam ve hatip talebeleri mektebi bitirinceye kadar her sene sıhhat dersini okumalıdırlar. Evvel emirde onlara öğreteceğimiz maddî sıhhat, sonra dinî sıhhattır arkadaşlar! (Bravo sesleri).

MUHTAR BEY (Trabzon) — Siyaset yapıyorsun. Sonra ceza görürsün ha!

TUNALI HİLMİ BEY (Zonguldak) — Arkadaşlar! Maarifle bu meseleyi halledebileceğiz dedik. Fakat hangi maarifle? Maarifin vasıtası nedir? Muallim ne demektir? Bunları halletmeden bir de kalkıyor ve diyoruz ki muallimler ordusu, muallimler ordusu diye bir ünvan kullanıyoruz. Hangi ünvan arkadaşalar!... Zonguldak Vilâyetinde bir mektep yokki muallimi tamam olsun! Hatta üçüncü muallim, başmuallim vazifesini görüyor diye bir çok haşiyeler gördüm. (Kâfi sesleri) Müsaade buyurunuz arkadaşlar, biz de Kız Muallim mektepleri dokuz tanedir. Elli altı memuru vardır ve iki bin elli üç talebesi vardır. Erkek mektebi ise on beş tanedir 3 148 talebesi var ve bunların ise 175 memuru vardır ki ceman yekûn 5 210 talebe, 24 mektepte bulunuyor demektir. Milleti bununlamı kurtaracağız arkadaşlar? İstanbul kız mektebine gittim. Hasbuna sırasında bu sene galiba 368 müracaat vâki olmuş, müdür cüretkârlık etmik, kırk talebe yerine seksen dört talebe almış. Çünkü kadroları müsait değil. Erkek muallim mektebine gittim. Dört yüz küsûr müracaat vaki olmuş, halbuki kadroları kırk olduğu için kırk kişi alabilmiş. Bunun sonu ne olacak arkadaşlar? Bu kadro meselesi Darülitamlarda da vardır. Darülacezede ne vardır.

İHSAN HAMİT BEY (Ergani) — Darülitammı, öksüz yurdumu?

TUNALI HİLMİ BEY (Zonguldak) — Öksüz yurdu da değil, milletin kucağı (Uydur, uydur söyle sesleri) Aylardan beri bir şey düşünüyorum. Maarif Vekili Bey arkadaşımızdan rica ederim, bu hayalimi acaba hakikate kalbetmenin imkân ve ihtimali varmıdır? Fakat hâlâ buna hayal nazariyle bakıyorum. Fakat çok düşündüm. Arkadaşlar! Bununla beraber ben de buna bir hayal nazariyle bakıyorum.

RÜŞEN EŞREF BEY (Karahisarısahip) — O hayal ne imiş bakalım Hilmi Bey?

TUNALI HİLMİ BEY (Devamla) — Fakat arkadaşlar! Bu Türk hangi hayalleri hakikate inkilâp ettirmediki bu hayali de hakikate kalbettirmesin!.. Selimiye Kışlasına, boşalacak olan Tibbiyeye (Boşalmıyacak sesleri, Gürültüler)

O civardaki binalara ve daha diğer saraylara ve diğer kışlalara yirmi beş bin oğlan.. (Handeler) yirmi beş bin kız topluyorum ve bu hususda icap edersе istikraz yapıyorum, borçlu oluyorum, fakat on sene zarfında muallimler, muallimler ordusu yetiştiriyorum. Hatta öyleki, bunları evlendirerek köylere gönderiyorum.

(Handeler, alkışlar, bravo sesleri)

Arkadaşlar! Gayet mühim bir ders vardır ki mekteplerin programında bu ders eksiktir. (Ne dersi o? sesleri) Sinema dersi arkadaşlar. (Hahhah sesleri)

Evet bundan yirmi sene evvel bu aciz arkadaşınız bunu canlı fotoğraf diye tevsim etmişti. O vakit bundan kimsenin haberi yoktu. Öyleyken bu aciz arkadaşınız proğramına göçebe sinema konferansçıları koymuştur. Acaba arkadaşlar! İmam ve Hatip mektebine, Küçük Sıhhiye Mektebine böyle bir ders konulamaz mı? Böyle bir şube küşat edilemez mi?

İşte arkadaşlar! Açılacak olan bu şubede göçebe konferanscılar sınıfı olmalıdır. Bu göçebe konferanscılar köy köy dolaşacaklar, sinemaları göstererek sarhoşluğun, mikrobun, tütünün mazarratını, makinenin, sıhhatın fevayidini vesairenin vesairenin neler olduğunu ve ne neticeler verdiğini göstereceklerdir ki bunu halk ta anlayacaktır.

Arkadaşlar! Bu memleket, bu millet makineleşmezse yükselemez, kurtulamaz.

Arkadaşlar! Filan yere gitmiştim. Orada bir çok mektepler vardır. Fakat oradaki mekteplere ve bu mektebin talebelerine buna ait hiç birşey gösterilmemiştir. Köylere makinenin ne olduğunu gösteremezsek hiç olmaza bu makineyi bir sinema ile gösterelim. Sonra arkadaşlar! Yemek, içmek nasıldır. Bunları da halka sinema ile anlatalım. Ve bu konferanslarda açık Türkçe ile - bugünkü melez Türkçe ile değil - ana dilimizle anlatalım ki bu millet kurtulabilsin, yoksa kurtulamaz. (Kâfi sesleri), (Alkışlar)

MUHTAR BEY (Trabzon) — Bunların hepsi hayvanlığı kurtarmak için mi?

YUSUF AKÇORA BEY (İstanbul) — Arkadaşlar! Rahmi Beyefendi benden evvel bizim Tedrisatı taliye veyahut orta tedrisat hakkında temelli olarak çok kıymettar malumat, mütalâat ve tenkidatta bulundular Malumu âliniz, tedrisat, bizde ve diğer memleketler de bilhassa üç tabakaya taksim olunuyor! Orta tedrisat, İlk tedrisat ve yüksek tedrisat. Bunların hangileri daha mühimdir diye bir çok mütalâat dermeyan edilmektedir. Bazıları Tubâ ağacı nazariyesi taraftarlarıdırlar. Yüksek tedrisattan başlarlar, bazıları iptidaiyecidirler. Bendeniz o fikirdeyim ki şu muhtelif tabakatı tedrisiyede en mühim olan orta tedrisattır. Orta tedrisattır ki insanı ilmî hayata yetiştirir. Medenilik denilen şey bilhassa Orta tedrisattan başlar. İlk tedrisat nihayet okumak yazmaktan ibaretti. Yüksek tedrisat ihtisastır. Bizim gayelerimizi teşkil eden asrilik, medenilik, harsa malikiyet ve ilmî dimağın teessüsü ilmî zihniyetin teessüsü en ziyade orta tedrisattadır. İnsanî karakterler, yine orta tedrisattan alınır. İkide bir karekterlerimizden, zihniyetimizden müştekiyiz. Nihayet bu şikâyetlerin membaını taharri ede ede orta tedrisatın noksanlığında bulmalıyız. Belki tecrübe ve tetkik eden muhterem zatlar vardır. Eğer orta tedrisatı kuvvetli olarak bizim memleket haricinde almış ve Âli tedrisatı biz de yapmış olanlara dikkat buyurursanız bunların malumatında bir nevi temellilik vardır. Muhakemelerinde bize bir nevi hürmet telkin eden kuvvet vardır. Biz de yüksek tedrisatı ikmal edenlerin ekseriya orta tedrisatın noksanlığından dolayı temelleri sağlam değildir, şöyle sallanır. Binaenaleyh sözlerinde alelekser bir gramofon gibi malumat satarlar. Yahut bir gramafon gibi söylerler. Ya papağan gibi konuşurlar. Nasıl tarif edeyim. Sözlerinde bir nevi hovardalık vardır. Binaenaleyh Orta tedrisata çok ehemmiyet verilmek lüzumuna kâni olanlardan birisiyim. Fakat şimdiye kadar orta tedrisatımız için gerek nezaretler gerek vekâletler zamanında ciddî tetkikat yapılmış ve muayyen bir proğram çizilmişmidir? Lise ismi takıldı ve eskiden beri lise veya Sultanî diye bir Galatasaray mektebi vardı. Sonra bu ünvan diğerlerine de teşmil edildi ve alınan proğramlar hemen hemen (calgue) yani tamamen kopyadır. Eskiden bilmem Fransanın 1883 tarihinin proğramları alınmış sonra 1897 tarihinin proğramları alınmış, vaziyetimiz, hayatımız, ihtiyaçımız tetkik edilmeksizin alelekser bu proğramların kopyası ile iktifa edilmiştir. Sonra bir aralık Alman modası çıkmıştır. Bilhassa kız mekteplerinde Berlin'in yüksek ve zengin sınıfları için yapılmış olan proğramların kopyasına çalışılmıştır. Bu, Harbi Umumiye tekaddüm eden ve Maarif bütçesinin en kabarık zamanına tesadüf eden Şükrü Beyin nezareti zamanındadır. Ben şimdi orta tedrisat proğramı şöyle olmalı böyle olmalı diye müspet maruzat-

ta bittabi bulunamam. Bu mesele, çok tetkike ve aynı zamanda kendi ahvalimizi tahkike ve Avrupanın muhtelif memleketlerinin bu hususiaki proğram ve tatatbikatlarını iyice teftiş ve tetkike muhtaç bir meseledir. Binaenaleyh şu ilk mütalâtımın neticei amileyisi olmak üzere Maarif Vekâletine bilhassa ilk söz aldığım zaman söylediğim vechile: Nezdindeki heyeti mütahassısaya - ki bir nevi erkânı Harbiye vazifesini ifa edecektir - o heyete bizde orta mekteplerin ne yolda olmasına dair tahkikat yaptırmak ve ona göre proğramlar yaptırmak davasındayım. Maarif Vekili Beyefendi orta mektepler hakkında kendi perverde ettiği fikri söylediki ben (Ecoles regionels professionels) yani Mıntıkavî Sanat Mekteplerinin taraftarıyım. Güzel. Bu hususta bütçenin heyeti umumiyesinin müzakeresinde gerek muvafık, gerek muhalif olan arkadaşlarım efkârının müşterek olduğu bir noktaya isnat ederek bu fikirlerini beyan buyurdular. Hakikaten efendiler! Hepimizin şikâyet ettiği birşey vardır. Mekteplerimiz amelî adam yetiştirmiyor. Fakat amelî adam yalnız profesyonel yani sınaî tedrisatla, meslekî tedrisatlamı yetiştirilir? Zannederim yalnız onunla olmaz. Yalnız çiftçi mektebi, Orman mektebi, Debagat mektebi yapmakla olmaz. Umumî namı verilen orta mekteplerde herkesin karakteri, dimağı, fikri öyle tenniye edilmek lâzımdır ki velevki o anda sanatkâr olmasa bile ilerde sanatı ve muayyen iktisadî menafii temin eden yollara girebilsin. Böyle bir talim ve terbiye verebilmek lâzımdır. Bilirsiniz ki bir çok memleketlerde ve meselâ gerek İskandinavya'da gerek eski Rusya'da ve Avusturya'da orta mektepler iki büyük kısıma ayrılmıştır. Birine (klâsik) diğerine (Real) mektepler denilmiştir. Klâsik mekteplerden murat bilhassa edebiyata, zamanı kadim tarihine, bediiyata ehemmiyet vererek ve zamanı kadim lisanlarını, yani Latince ve Yunancayı iyi okutarak öylece ilerdeki ihtisasın muayyen mekteplerine hazırlamaktır. Diğeri (Real) mekteplerde bilhassa amelî hayata hazırlanacak şekilde, yani yalnız kunduracılık, tabaklık öğrenerek değil, yalnız dimağları öyle terbiye ederek çıktığı zaman ameli hayata atılmak ihtiyacını, lüzumunu, faidesini idrak edecek şekillerdeki mekteplerdir. Bu mektepler o suretle tedris ve talim etmektedir. Bu taksim biz de, proğramlarımızda tefrik edilmemiştir. Arz ettiğim gibi ilmî heyetin tetkikatı ile bu hususların tavzih edilmesi lüzumludur zannediyorum. Şimdiye kadar bizim orta mekteplerimizin hayattan daima uzak bulunduğu bir çok defa söylendi ve bilhassa bunu en bariz ve mufassal ve katî olarak söyleyen Terakkiperver Fırka Reisi Paşa hazretleri oldu. Halbuki asıl o Terakkiperver fırkanın bu gün bilkuvve Maarif Nazırı olan Şükrü Beyefendidir ki kız liselerinde amelî hayattan çok başka bir sistem takip etmiştir.

Ondan başka diğer bir ciheti nazarı itibare almak icap ederdi. O da amelî hayatla, içtimaî seviyemizle mütenasip bir şekilde talim ve terbiye vermektir.

Bendeniz en yakınlarımdan bir kaç kızın İstanbul liselerindeki tahsillerini tetkik ettim. Pek iyi biliyorum, İstanbul Kız liseleri kontesler ve baronlar için Almanyada açılmış Kız mekteplerinde ki tarzı hayat ile küşat olunmuştur. Meselâ yanlız öğretilen tabahat derslerinde mütenevvi pastalar yapmak veyahut dikiş ve nakış işlerinde en aristokratların gidebilecekleri dantelalar örmekle değil, hatta orada geçirdikleri hayatta mutlaka gündüzleri başka elbise, akşamları başka, hatta (Süvare) elbiseleri giymek mecburiyetindedir. Bunların proğramları, servet itibariyle Avrupaya nispeten aşağı derece de bulunan aile kızlarına mecburi kılınmıştır. Bu aynı zamanda arada bir takım rekabetleri...

MUHTAR BEY (Trabzon) — Mevzu ile alâkası nedir?

AKÇORAOĞLU YUSUF BEY (Devamla) — Gayet mevzudayım Muhtar Bey! fırkanızda ki tezadı efkârdan bahssettiğim için canınızı sıkıyorum, zannederim.

MUHTAR BEY (Trabzon) — Efendim! Maddelerde politika olmaz rica ederim.

AKÇORAOĞLU YUSUF BEY (Devamla) — Hepsinde olur. Efendiler! Asil amelî olan bir maksat ifade eden neticeye geliyorum. Bu anane henüz bizim kız liselerinde.

MUHTAR BEY (Trabzon) — Sen Bolşeviksin. Bolşevik olan bunları anlamaz!

YUSUF AKÇORA BEY (Devamla) — Binaenaleyh çok rica ederim, Maarif Vekâletinden, bilhassa kız mekteplerine giren ve bu gün eski taraftarlarının da şiddetle ret ve tenkit ettikleri gerek gayri amelî ve gerek aristokrasî zihniyetin telkinine çalışılmamasını temin buyursunlar. Bizim halk hükümetinin, fakir olan milletimizin hatta mütavassıt tabakanın kızları amelî, demoktat ve hayatlariyle mütenasip bir tarzda yaşayabilsinler ve o hayata müteveccih bir hazırlıkta bulunsunlar. Efendiler! Sabrınızı bir parça suiistimal edeceğim. Fakat çok değil! Selânikte yine İttihate ve Terakki devresinde bir Türk mektebiyle bir Bulgar kız mektebini seyretmiştim. Bulgar kız mektebinde bütün Bulgar kızları çalışıyorlar ve oradaki hayat gayet canlı idi ve hepsinin kılıkları bermutat köylü kı-

yafetinde idi. Fakat bizim mektebimiz bermutat yalnız paşalara, beylere mahsus aristokratik şekilde bir mektepti. Bana o kız mektebinde yemek ye, dediler. Yemekleri o kızlar kendileri yapmışlardı. Bizim mektepte tabahat dersi vardı. Fakat işlerinde birşey pişiren yoktu. Şimdi istiyoruz ki bizim talî mekteplerimiz de bundan böyle amelî hayat zihniyetlerini kavrayacak tarzda terbiye ve talim görsünler. Buna tarihin de, coğrafyanın da, malumatı medeniyenin de hatta riyaziyatın da ve hatta hikmet ve kimya yani tabiyat derslerinin de tesiri vardır. İş dersleri okutubilmektir, iş muallimleri bulabilmektir. Derhal bunlar bulunabilir demiyorum. Proğramı tanzim etmek ve müfettişler vasıtasiyle yavaş yavaş bu yola girmek kabildir. Bu itibarla esaslı addedittiğim bu noktayı teferruata girmek istemeksizin arz etmek isterim.

REFET BEY (Urfa) — Arkadaşlar! Refiki muhteremim Rahmi Beyefendinin Darülmualiminler hakkındaki izahatlarına cevap vereceğim. Muallim mektepleri bundan iki sene evvel vilâyetlere aitti. Muhasebei hususiyeler idare ederdi. Hususî bütçelerin darlığı münasebetiyle Muallim mektepleri memleketimize, hayatı irfanımıza hakiki muallim yetiştirmekten çok uzak idiler. Heyet talimiyesi ve Heyeti İdaresi itibariyle, talebesinin mevcudiyeti itibariyle hakikaten muallim yetiştirmekten çok uzak bulunuyorlardı. İki sene evvel Meclisi Âlinin takriben 1338 senesinde vermiş olduğu kararlarının en müfitlerinden birisi de Muallim mekteplerinin Muvazenei Umumiyeye alınması Muallim mektepleri, Muvazei Umumiyeye alındıktan sonra heyeti talimiyesinde, heyeti İdaresinde yapılan ıslahat neticesinde bu günkü Muallim mekteplerimizin muallim ve müdürleri iki sene evvelki muallim ve müdürlerin vaziyetinden çok yüksektir. Gerek muallimleri ve gerek müdürleri tahsili âli görmüş, irfan ve malumat itibariyle çok yüksek arkadaşlarımızdır.

Hususî bütçeler dahilinde bulunduğu zaman takriben 40 adet Kız ve Erkek Muallim mekteplerimiz vardı. Fakat kadroları noksandı. Meselâ Gümüşhane de bir tek muallimli, bir müdürlü ve on üç talebeli bir Muallim mektebi bulunuyordu. Yozgat'ta da böyleydi. Ve diğer bir çok yerlerde Muallim mektepleri bu şekilde idi. Bir muallim ve bir müdürden ibaret bir Muallim mektebi, İptidaî mekteplerimize kıymetli muallim yetiştirmek, buna imkân yoktur. Bu muallimler, ekseriyet itibariyle Darülmuallimini iptidaiyeden mezundu arkadaşlar...

SÜLEYMAN SIRRI BEY (Bozok) — Yozgatın ki müstesna idi. Çünkü müdürünü terfian Konya'ya gönderiyoruz.

REFET BEY (Urfa) — Bir müdür ve iki muallimden başka varmıydı? Yoktu, Halbuki Muallim mektepleri hakiki bir muallim evi olabilmek için bir müdür ve iki muallim kâfi değildir. Bir müdür ve iki mualim Mekteplerini ve tedrisatı idare etmek imkânı yoktu. İşte o vilâyet bütçelerinde bulunan Muallim mekteplerinin vaziyeti, birkaç müstesna olmak üzere, Heyeti Umumiyesi itibariyle bu vaziyette idi. Bu kırk Muallim mektebinin talebe mevcudu takriben 700 ilâ 800 kadardı. Halbuki umumî bütçeye yani devlet bütçesine alındıktan sonra bugünkü vaziyeti, gerek heyeti talimiyesi ve gerek heyeti idariyesi ve gerek talebesinin mevcudu itibariyle kat kat artmıştır. Bugün beş bini mütecaviz talebesi vardır. Adeden eskisinden kat kat fazladır. Halbuki mektep adedi eskiden kırk mütecaviz iken şimdi (25) dir.

Bey kardeşimiz buyurdular ki; müdürler içinde tahsili âli görmemişler vardır. Hayır arkadaşlar! İsterseniz birer birer çıktıkları mektepleri tadat edeyim : Erzurum muallim mektebi müdürü Cemal Gültekin Bey Darülfünun edebiyat şubesi mezundur. (Hacet yok sesleri.) Binaenaleyh Darülmualliminlerin bugünkü vaziyeti Maarif Vekâletini, Hükümeti Cumhuriyetimizi yükseltecek dereceye yükselmiştir.

Arkadaşlar! Musiki mektebi, Musiki Darülmuallimindir, Musiki muallim mektebidir. Nasıl İptidaî mekteplerimize Muallim mektepleri muallim yetiştiriyorlarsa bu mektep de Musiki muallimi yetiştirecektir. Bu, programımızın içerisinde biliyorsunuz ki. Resim dersi vardır, Musiki dersi vardır. - Diğer dersler vardır. - Öyle Musiki muallimlerimiz vardır ki musikinin ne olduğunu anlamazlar. Fakat mevcutlar içerisinde en iyisidirler. Başka bulmanın imkânı yoktur. Çünkü şimdiye kadar bir Musiki Muallim mektebimiz yoktu. Musiki Muallim mektebi geeçn sene bütçeye kondu. Ankara'daki Muallim mektebinin talebesi arasında istidat itibariyle musikiye daha ziyade müsait olanlar ayrılmış, oraya gönderilmiştir. Onların masrafıda, mekûlâtı da yine bütçeye ayrılmış paradandır. Musiki Muallim mekteplerine, diğer Muallim mektepleri kadar ve ondan daha ehemmiyetli bir surette kıymet vermek mecburiyetindeyiz. Bunun tahsisatı azdır. Çok değildir. Bendenizin bu hususdaki maruzatım bu kadardır.

RUŞEN EŞREF BEY (Karahisarısahip) — Efendiler! Bendeniz Musiki mektebi hakkında bazı maru-

zatta bulunmak istiyorum. Kastamonu Mebusu muhteremi Halit Beyefendi, bu mektebin lüzumsuzluğundan ve milletin bu hususda sarf edilecek parasının heder olacağından bahis buyurdular. Doğrusu, musiki, iki seneden beri mevzubahis olduğu zaman daima böyle bir talihsizliğe uğramıştır. Geçen sene de Riyasetcumhur Musiki Heyeti bütçesi münakaşa olunurken muhterem arkadaşımız Besim Atalay Bey, bizmi ruhumuza hiç tetabuk etmeyen bir musiki yerine davul zurnanın ikamesini daha müreccah gördüğünü söylemişlerdi. Bu sene ise Musiki mektebi için konan tahsisat mevzubahis olduğu zaman Halit Beyefendi; bunun yerine Ergani'de bir leylî mektep açılmasını daha ziyade müreccah görüyor. Bu suretle anlatmak istiyor ki musiki, çocukları adeta Ağustos böceği haline getirecek ve mütemadiyen bağırtacaktır. Onun yerine daha afydalı daha kıymetli birşey yapmalıdır. Eğer bu tarz mantıkta yürüyecek olursak Kalaba köyü kerpiçten duruyerken bu gün ne için Meclisin karşısına altmış odalı bir otel yapıyorsunuz? Denilebilir. Binaenaleyh bu şekil mevzubahis olmamalıdır. Musiki gayet lüzumlu birşeydir. Hissiyatı âliyeyi, hissiyatı milliyeyi ruhlarda bedîî bir şekilde tersim etmek için ve memleket gençliğinde vahdeti temin için bütün medenî memleketlerin, bütün medenî hükümetlerin kabul etmiş olduğu hem medenî, hem bedîî en lüzumlu bir derstir. Şimdiye kadar bunun muallimini yetiştiren bir mektep yoktu. İyi ut çalan gider, filân lisede Musiki muallimi olur. Diğer iyi bir flüt çalan filân Darülmuallimatta Musiki muallimi olur. Bunun metodunu bilen yoktur. Binaenaleyh nasıl Fizik muallimimi için mutlaka bir mektepten çıkmasını ve o memlekette bunun tarzı tedrisini öğretmesini sebep olarak ileriye sürmüşsek aynı veçhile musiki talim ve tedris edecek muallimler için bir menba vücude getirmek mecburiyetindeyiz. Ondan dolayıdır ki Ankara'da bir Musiki Darülmuallimini tesis edilmiştir. Bunun yalnız dokuz talebesi yoktur. Bendeniz iyi biliyorum ki hini teessüsünden bugüne kadar talebesi artmakta ve talebe olmak için vakı olan müracaatlar artmaktadır. Hatta Maraş'tan, Urfa'dn, Erzurum gibi en uzak yerlerden bu mektebe kaydolunmak için müracaatlar vakidir. Talebenin adedi günden güne artıyor.

İHSAN HAMİT BEY (Ergani) — Kaç talebesi var?

RUŞEN EŞREF BEY (Devamla) — Şimdiye kadar seksen talebesi olmuştur ve daha da artacaktır. Onun için Mebusu muhteremin bir fikrini daha kabul etmek istemiyorum. Zannetmem ki Heyeti tedrisiyeye maaş bulmak için Maarif Vekâleti böyle hafif meşrepce hareket ederek milletin bütçesine bir kaç lira daha zam ve ilâve etmiş olsun. Binaenaleyh kendisinin vermiş olduğu takririn reddedilmesine ve onun yerine Musiki mektebi için bütçeye mevzu olan paranın kabul edilmesini Heyeti Muhterememizden rica ederim.

REİS — Buyurunuz Abdullah Azmi Efendi, sual soracaktınız?

ABDULLAH AZMİ EFENDİ (Eskişehir) — Efendim! Bendeniz Vekil Beyden sual sormak için söz almıştım. Malumu âliniz bu fasılda meslek mektepleri vardır. Bu meslek mektepleri meyanında İmam ve Hatip mektepleri de vardır. Vekili sabık Şükrü Beyefendi beyanatlarında İmam ve Hatip mektepleri hakkındaki tasarvuratını uzun uzadıya teşrih etmişlerdi. Ben de nefsülemre mutabık görmüştüm. Acaba Vekili hazır Beyefendi dinlemişler midir? Dinlemişlerse bu fikrimi kabul ediyorlarmı, Şükrü Beyefendinin beyanatları şu idi ki bu mektepleri iki kısma ayırarak bir kısmını köylerde imamlık, hatiplik yapabilecek ve muallimlik edebilecek bir şekilde yetiştirmek, diğer bir kısmını iki şube ilâve ederek İlâhiyat şubesine mahrec ittihaz etmek ve zannederim aynı zamanda Darülitamları da buraya karıştırmak istiyorlardı - ki onu Darülitamlar bütçesinin müzakeresinde söyleyeceklerini beyan etti - bunu kendi mütalâa ve fikrime gayet muvafık bulmuştum. Bilmem Hamdullah Suphi Beyefendi de Şükrü Beyefendinin bu fikirlerine iştirak ediyorlar mı? Çünkü Eylülden itibaren suretle tatbikata başlayacaklarını da söylemişlerdi. Bunu soruyorum?

REİS — Efendim! Kifâyet takriri vardır. Söz isteyen arkadaşlarımızdan yalnız bir arkadaş kalmıştır. Feridun Fikri Beydir. Müsaade buyurursanız o da söylesin.

SARAÇOĞLU ŞÜKRÜ BEY (İzmir) — Efendim! Hatipler bir çok sözler söylediler. Onlar arasında bilhassa Rahmi Beyefendi Orta Tedrisat Kanununun tatbik edilmediğini söylediler ve delil olarakda bütçeye konulan rakkamların Orta Tedrisat Kanununa tetabuk etmediğini ileri sürdüler. Bu doğru olmayan iddiayı tashih etmek için bir cetvel tanzim etmiştik. Oradaki cetveli de bu cetvelle tahvil ve tebdil etmek müsaadesini sizden alacaktım. Bu da iki muallim için 47 lira olması lâzım gelirdi. Tedrisat Kanunu mucibince 2 tane 41, 12 tane 38, 45 tane 32, 80 tane 26, 40 tane 23, 90 tane 20, 39 tane 17, 10 tane 16, 34 ta-

ne 15, 40 tane 14, 40 tane 13, 53 tane 12, 25 tane 30, 5 tane 27,5, 5 tane 25, 5 tane 22,5, 15 tane 20, 20 tane 17,5, 25 tane 15, 20 tane 12,5, 20 tane 10, 25 tane 17, 14 tane 12, 3 tane 30 15 tane 15 dir. Binaenaleyh son yaptığımız uzun tetkikat neticesinde bu kadro kabul edildiği taktirde - ki bu kadro yakûnu umumiyi hiç tebdil etmiyor, yalnız bilâhara Vekâletin inceden inceye yaptığı tetkikat neticesinde elde edilmiştir. Bu kabul edildiği takdirde Rahmi Beyefendinin arzu buyurduğu üzere Orta Tedrisat Kanunu tatbik edildiği zaman bu da tatbik edilecektir. Yani bir Mart'tan itibaren maaşat kısmı tatbik edilecektir.

FERİDUN FİKRİ BEY (Dersim) — Efendim! Yusuf Akçora Beyefendi Maarif Bütçesinin müzakeresinden bilmem ne suretle istifade buyurarak Tarakkiperver Fırkaya olan teveccühlerinin parlak bir nişanesini bir kerre daha izhar buyurdular. Kendileri Halk Fırkasının bilkuvve Maarif Vekillerinden olduğu için - Terakkiperver Fırkasının bilkuvve Maarif nazırı olduğunu söyledikleri Şükrü Beyefendi hakkındaki mütalâalarına cevap verecek değilim - Yalnız Terakkiperver Cumhuriyet Fırkasının siyaset programını okumuş olsalardı, hayatı ameliye hakkındaki mütalâalarını dermeyan buyurmazlardı. Çünkü Terakkiperver fırka, kendilerinin hayatı ameliyeye tevcih etmiş oldukları faaliyeti progrmlarının 50 nci ve 51 nci maddesinde sarih bir surette ifade etmiştir.

Madde 51. — Hayatı ameliyede muvaffakiyet, fen teknik ve ihtisas mekteplerinin tanzim ve tekessürüne ve bunların teşkilâtı iktisadiyeye raptına mütevakkıf olduğundan bu cihete fevkalâde ihtimam olunacaktır denmiştir.

YUSUF AKÇORA BEY (İstanbul) — Zaten programı tatbik edecek zevatla aranızda ihtilâfı efkâr vardır. Muhalefet buradadır.

FERİDUN FİKRİ BEY (Devamla) — Aynı zamanda Maarif bütçesinde beyanatta bulunan Kâzım Karabekir paşa hazretlerinin hayatı umumiye hakkında dermeyan ettikleri mütalâa programımızı tamamiyle tavzih ve tekit edecek mahiyettedir. Maarif Terakkiperver fırkasının vermekte olduğu ehemmiyeti programında olan iki maddeden ve liderinin ağzıyle bu kürsüde dermeyan edilmiş olan mütalâttan anlamak kâfi iken, bilmiyorum ki Yusuf Akçora Beyefendinin bu hususta bu kabilden hayatı ameliyeye ehemmiyet verilmediğini işrap edecek mahiyette beyanatta bulunmaları siyasî hayatta hükümferma olan hissi insaf ile hissi adalete ne dereceye kadar kabili teliftir.

MAARİF VEKİLİ HAMDULLAH SUPHİ BEY (İstanbul) — Arkadaşlar! Musiki mektebi hakkında iki üç kelime ile maruzatta bulunacağım. Kastamonu Mebusu Muhteremi Halit Beyefendinin noktai nazarına aslâ iştirak edemem. Buyurdular ki: Memleketin şurasında, burasında dikkate çarpan bu kadar ihtiyaçlar varken burada Musiki mektebi yapmak doğru değildir. Bu para bir başka yere sarf edilse daha iyidir. Arkadaşlar! Bu böyle bir noktai nazardır ki bunu eğer biz bir esas diye kabul etsek, bilmiyorum hangi madde müzakere edilirken, memlekette buna takdim edilecek filân ihtiyaç vardır, diye bir müzakere açılamaz. Mevzubahis olan bir Musiki mektebidir. Eğer Türk milleti Maarifte musikiye yer verecekse bunu biz müstakil bir ihtiyaç olarak mütalâa ederiz. Acaba şu parayı filân sahada sarf etmek daha faydalı olurmu, olmazmı? Bu mevzu bahis olamaz. Bir noktaya nazarı dikkati alinizi celpedeceğim. Bugünkü milletler şuabatı faaliyetin her kısmında rekabet veya müsabaka halindedirler. Bugünkü tababetimiz, cihan tababetiyle alâkadardır. Bugünkü askerliğimiz, cihan askerliği ile alâkadardır. Bugünkü maarifimiz, bütün cihan üzerinde cereyan eden maarif cereyanlariyle alâkadardır. Eğer Türk milletinin bir musikisi olmak matlup ise, başka milletler musiki terbiyesi için ne yapıyorlar? Bunu teemmül etmek ve cevap vermek lâzımdır. İstanbul'da bir Darülelhan vardır. Türk milletinin musiki ihtiyacını ve musiki dediğimiz en büyük terbiye unsurunu, İstanbul'daki tek Darülelhan temin ediyormu, etmesi kabili tasavvurmu? Mekteplerimizin programlarında musiki tedrisatı vardır. Bu musiki derslerini hangi muallim tedris edecek? Bendeniz şahsen şahidiyim, Meclisi Âli azası da şahit olmuşlardır. Musikide mekteplerimizde yapılan şey gülünçtür. Belki gülünç kelimesi ile ifade etmek kâfi değildir. Çirkindir. Bu şekli mennetmek lâzımdır. 35 ilâ 40 tane çocuğu bir araya getirerek ciyak ciyak haykırtmak... Usul yok, ahenk yok, her biri kendi başına haykırıyor, buna müsaade edermisiniz? (Doğru sesleri.)

Bu yeni devir, noksanları ikmal etmek vazifesini deruhte etmiştir. Türk milletinin musiki terbiyesi, musiki ihtiyacı mevzubahistir. Bu ihtiyaç umumidir. Büyüktür. Bendeniz hatırlıyorum, dikkati âlinizi bir dakika oraya celpetmek isterim. Avrupa'nın muhtelif memleketlerinden bir takım heyetler, Darülfünun talebesi İstanbul'a geliyor. İçtimalar oluyor. Onlar millî şarkılarını söylüyorlar. Darülfünun talebemiz kendi millî şarkılarımızla cevap vermek istemiyorlar. Ne oluyor, ne yapıyorlar, biliyormusunuz? Orada olmayın ve dinlemeyin, tercih ederim. Avrupa memleketle-

rinde gün olur, elli bin kişinin bir meydanda toplandıklarını görürsünüz. Dakika gelmiştir. Millî şarkı söylenecektir. Elli bin kişi uğuldayan bir deniz gibi hep birden ses vermeye başlar. Elli bin göşüsten çıkan muntazam ve muazzam bir sese, bir ergenün halinde dalga dalga yükseliyor, elli bin kişi bir tek kişi gibidir. Değil elli bin, yüz kişimizin bile millî günlerimizde bir araya gelerek bir şarkı söylemesine imkân varmıdır? Bu, bir ihtiyaçtır, bir zarurettir, mekteplerimizde musiki dersiniz vardır. Bu musiki dersinizi iyi verdirmek isterseniz, tedrisatı deruhte edecek menbaları çoğaltmak lâzımdır. Eksiltmek değildir. (Muvafık sesleri.)

O halde Mebus efendiler! Rica ediyorum, Musiki mektebiniz vardır. Onu idame ediniz. Biz, başladıklarımızı yarı yolda bırakmayız, Talebesi azmıdır, seksen tane gündüzlük devam eden talebesi vardır. Dokuz tane gecelik. Mektebin devamıdır ki talebe adedini artırır. Kapıyı açar açmaz üç yüz talebenin dolması kabilmidir? Müessesatın muvaffakiyeti, devamı ile ancak temin edilebilir. Açtık, devam eden az oldu. kapatınız... O halde hiç bir mektebin muvaffak olmasına imkân yoktur. Tekrar arz ediyorum, bu bir ihtiyaçtır, Maarif programlarımızın ortaya çıkardığı bir zarurettir. Bunu ortadan kaldırmayınız, bu mektebi muhafaza buyurunuz.

Azmi Efendi Hazretleri benden bir sual sordular, İmam ve Hatip mektepleri hakkında selefi muhteremim Şükrü Beyefendinin düşündüklerine ben iştirak ediyormuyum? Köy hocası olabilmeleri için İmam ve Hatip mekteplerimize hevam eden efendilere lâzım gelen her yardımı yapmaya amadeyim. Bu vesileyle arz edeyim ki Musiki mekteplerinden bahsettiğim vakit söylediğim gibi, bir ihtiyacın ifadesi olduğu için bu mekteplere de dikkati mahsusa ile dikkat edeceğim. Şefkat ve muhabbetle itina edeceğim. Bunun delâilini göreceksiniz.

ABDULLAH AZMİ EFENDİ (Eskişehir) — Teşekkür ederim.

MAARİF VEKİLİ HAMDULLAH SUPHİ BEY (Devamla) — Yalnız İmam ve Hatip mekteplerimizden çıkanların doğrudan doğruya İlâhiyat şubelerine gitmeleri, mevcut Maarif esasatımızla kabili tevfik değildir. Çünkü bundan bir atlama vardır. Darülfünun şuabatına devam eden talebemiz, lise mezunudur. Halbuki : İmam ve Hatip mekteplerimizin derecei tahsili, lise derecesinde değildir. Buna binaen bu talamayı yapmaya imkân yoktur. Fakat bu arzu, ne kabili icramdır? Kabili icradır. Şu tedbir sayesinde. İmam ve Hatip mekteplerine devam eden gençlerimizden İlâhiyat şubesine gitmek isteyenlerin, liselerimizin edebiyat kısmından geçiririz, ondan sonra doğrudan doğruya giderler, tam bir tahsil ile İlâhiyat şubesine girerler. (Çok güzel sesleri.)

Bir son cevabım daha var. Onu da arz edeceğim. 233 ncü faslın dördüncü maddesinde liselere getirilecek ecnebi muallimleri ücuratı diye bir madde vardır. Bunun şu şekilde tadilini teklif ediyorum. «Liselere ve muallim mekteplerine getirilecek ecnebi muallimlerin ücuratı ve harcırahları» bunu tasdik buyurursanız daha vazıh bir istifade sahası bahşetmiş olursunuz. Bunu da istirham ediyorum.

TALÂT BEY (Kângırı) — Efendim! Bendeniz bir kaç sual sormak istiyorum. Orta mektep muallimlerinden bugüne kadar mazül olanlar ne kadardır ve bunlar içinde haksız olarak azledilenler varsa haklarında ne muamele yapılacaktır?

İkinci sual : Geçen esne son günlerde bir Orta Tedrisat Kanunu kabul ettik. Vasıf Bey dediki : «Bu sene hazırlanamadık, gelecek seneye kalsın» Orta mekteplerde muallim bulunan arkadaşlarımızın sicillâtı tetkik edilerekmi maaşları tespit edilmiştir. Yoksa kendi kendinemi yapılmıştır? Bunu anlamak istiyorum.

MAARİF VEKİLİ HAMDULLAH SUPHİ BEY (İstanbul) — Şükrü Bey şimdi izahat verdiler ve arzuyu âliniz dairesinde cevap verdiler. Orta Tedrisat Kanunu esas olmak üzere bir kadro hazırlanmış o maaşlar tespit edilmiştir.

TALÂT BEY (Kângırı) — İstanbul'da Kız ve Erkek Muallim Mekteplerinin heyeti idarelerini teşkil edenler Darülfünun muallimleridir. «Darülfünun muallimleri, kendi mekteplerine gitmiyorlar ve oraya gidiyorlar» diye bir şayia vardır. Darülfünun muallimleri hakikaten....

MAARİF VEKİLİ HAMDULLAH SUPHİ BEY (İstanbul) — Talât Beyefendi! İtiraf edeyim ki son cümlelerinizi işitmek bendenizce mümkün olamamıştır. Lütfen daha yakından tekrar eder misiniz?

TALÂT BEY (Kângırı) — Efendim! İstanbul'da Kız ve Erkek Muallim Mekteplerinde müdür, müdür muavini vesaire, Darülfünun Heyeti Talimeyesinden mürekkeptir. Darülfünun muallimleri iki yerde vazifedardır. Bu darülfünun muallimleri esas vazifelerine devam etmiyor deniliyor? Binaenaleyh kendi esas vazifesini ihmal edipte başka yerde vazife almak doğrumudur, değilmidir? Ve zamanı âliniz de buna müsaade edecek misiniz? Bunu anlamak istiyorum.

MAARİF VEKİLİ HAMDULLAH SUPHİ BEY (İstanbul) — Müsaade buyurunuz da bu sualinize ait olan cevabımı arz edeyim : Darülfünun muallimleri veya müderrislerinin diğer mekteplerde ders almaları meselesini, Darülfünun bütşesinin müzakeratı esnasında mevzubahis buyurabilirsiniz. Arzu buyurursanız bunu, Darülfünun bütçesinin müzakeresine talik edelim. Bütün Darülfünun meselesini konuşacağız. Hatırlatırsınız. O zaman düşündüklerimi arz ederim.

TALÂT BEY (Kângırı) — Bu maddeye taalluk eder. Orta tedrisata taalluk eder.

MAARİF VEKİLİ HAMDULLAH SUPHİ BEY (İstanbul) — Müsaade buyurursanız o zaman arz edeyim.

TALÂT BEY (Kângırı) — Pekâlâ efendim. Bir sualim daha vardır. Millî şarkılar meyanında biz vaktiyle Akifin şiirini kabul ettik. Uzun, müselsel bir şeyden ibarettir. Onun bestesini, güftesini, bütün milletin tamamiyle teganni edeceğine kanaatiniz varmıdır? Yeni bir teşebbüs imkânı var mıdır, yok mudur?

MAARİF VEKİLİ HAMDULLAH SUPHİ BEY (İstanbul) — Müsaade buyurunuz efendim.

Arkadaşlar! Kângırı Mebusu Muhteremi dediler ki vaktiyle Meclisi Âli tarafından millî marş olmak üzere intihap edilmiş olan bir güfte vardır. O, ne oldu? Bu güfte şimdiye kadar bestelenip, Meclis tarafından kabul edilerek memlekete millî marşımız budur diye tamim edilmemiştir. Bu bir tesadüftür, demin bahsettiğim musiki meselesi hakkında çok alâkabahş, çok ikaz kuvvetini haiz bir tesadüftür. Talât Beyefendinin söylediklerini, bendeniz de tekrar etmek isterim. Bir şairimiz bize millî marş güftesi verdi. Fakat arkadaşlar! Maateessüf bir müsikişinaş bulupta onun bestesini yaptıramadık. Güfteyi Fransa'ya yahut İtalya'ya, Almanya'ya yollayıp besteletmekten başka çare kalmadı. Bunun içindir ki aradan dört sene geçtiği halde Millet Meclisinin kabul ettiği güfteyi hala tam, muvafık bir surette besteleyecek bir musikişinasımız meydana çıkmamıştır. Filvaki bir takım besteler yollanmıştır. Bunların arasında ekseriyetimizin ârâsını, tasvibini celpedecek birşey mevcut olduğuna bendeniz kani değilim. Bu çok elimdir fakat böyledir!...

Efendim! Suallerinin ikinci kısmı, buyurdularki acaba o uzun mısralarla yapılmış olan şiir, millî marş olabilir mi?

TALÂT BEY (Kângırı) — Laübali mısralarla...

MAARİF VEKİLİ HAMDULLAH SUPHİ BEY (Devamla) — Evet laübali mısralarla...

Şahsî mütalâamı arz edebilirim. Yalnız mavakayı tekrar edeyim. Millet Meclisi memleketin şairlerine Millî marşın yazılması için üç ay müddet verdi. Bu üç ay geçti. Bize bir takım şaiirler geldi, aradan bir intihap yapmak Maarif Vekâletine emredilmişti. O zaman Meclis büyük bir takdir ile Mehmet Akif Beyin şiirini kabul etti. Hakikaten gelen bütün şiirler arasında çok farklı, çok haizi rüçhan olarak Mehmet Akif Beyin şiiri nazarı dikkati celbediyordu. Meclise, şiiri ben okumuştum. Bu şiirin mısraları uzun ise arz edeyimki millî marşlar, bir şiirin yalnız bir kaç mısraı ayrılmak suretiyle vücude getirilir. Bütün mısraları alınmaz. Fransız marşı böyledir. İngiliz Marşı böyledir. Alman marşı böyledir. Mevcut olan mısralar arasında en kuvvetli bir kaçını alırlar. Bu mısralar çalınır, terennüm edilir, Millî marş işte budur. Hepsini söylemek asla lâzım değildir. Laübali kısımlar varsa çok mutat olan bir kelimeyi bendeniz de söyleyeyim, muamele tamam değildir. İtmam edebilirsiniz.

RÜŞEN EŞREF BEY (Karahisarısahip) — Medeniyet dediğin tek dişi kalmış canavar. Bu nedir?

MAARİF VEKİLİ HAMDULLAH SUPHİ BEY (Devamla) — Bir sualleri daha vardı. Cevabını arz ediyorum. Orta Tedrisat muallimlerinden azledilmiş muallim yoktur. Maarif Vekâletinin vereceği resmî malûmat budur efendim.

SÜLEYMAN SIRRI BEY (Bozok) — Efendim! Selefi âliniz Şükrü Beyefendi Maarif Bütçesinin Heyeti Umumiyesinde «İmam ve Hatip mekteplerinden çıkacak efendileri ikiye ayıracağız. Bir kısmı, Darülfünun İlâhiyat Şubesine gidecektir, diğer bir kısmı da köylerde ve kasabalarda Muallim İmam ve Hatip vazifelerini yapacaklardır» buyurdular. Diyanet Bütçesi müzakere edildiği zaman Diyanet İşleri Reisi namına gelen efendiye bendeniz sordum. Şimdi İmam ve Hatip mekteplerinin proğramı sizce kâfimidir dedim? Cevaplarında bunun idaresi Maarif Vekâletine aittir. Eğer Maarif Vekâleti bu hususda bizim mütalâamızı alırsa noksanları söyleriz dedi, şu halde Diyanet İşleri Riyasetinin İmam ve Hatip Mektebi mezunlarının köylerde muallimlik yapabilecek derecede tahsili kâfi görmedikleri anlaşılıyor. Makamı âliniz bu Diyanet İşleri Riyasetinin mütalâasını almak zaruretini görmüyor mu?

MAARİF VEKİLİ HAMDULLAH SUPHİ BEY (İstanbul) — Arz edeyim. Müracaat edeceğim ve mütalâalarından istifade edeceğim.

ABDULLAH AZMİ EFENDİ (Eskişehir) — Şükrü Beyin beyanatında İmam ve Hatip mektepleri

hakkındaki tasavvuratını Vekil Bey bittabii dinlemişlerdir. O tasavvuratı tatbik hususunda sabık Vekil ile müşterek midirler? O tasavvurat şu idi :

Mevcut İmam ve Hatip Mekteplerini iki kısma tefrik ederek bir kısmını tamamiyle İmam ve Hatip olarak yetiştirmek ve aynı zamanda bunları köylerde muallim olarak kullanmak için yetiştirmek istiyorlardı. Diğer ikinci kısmı; iki sınıf daha ilâve ederek İlahiyat Şubesine mahreç olmak üzere hazırlamak istiyorlardı. Zaten bu mektep, İmam ve Hatip mektebi namını almazdan evvel Darülhilâfe medreseleri namını alıyordu. Meclisten geçmiş bir kanun ile lise derecesinde sınıfları da mevcut idi ve o sınıflar iptidayı hariç iptidayı dahil, Süleymaniye, Sahin namını alıyorlardı. Bunların fevkinde elyevm İlâhiyat Şubesi mesabesinde bir de Medresetül mütehassısın vardı. Elyevm İlâhiyat şubesi müdavimleri işte bu lise derecesinde bulunan sınıflardan gelmişlerdi. Şükrü Beyefendi teşkilâtı tetkik ederek mevcut kanundaki müsaadesine binaen iki sınıf ilâve ederek mevcut İlâhiyat Şubesine mahreç yapmak üzere hazırlanmışlardı. Vekil Beyefendiden bunu tetkik ederek tatbikini rica ederim.

MAARİF VEKİLİ HAMDULLAH SUPHİ BEY — Efendi hazretleri! İmam ve Hatip mekteplerinin lise derecesinde olduğuna dair Meclisten bir kanun geçtiğini bilmiyorum.

ABDULLAH AZMİ EFENDİ (Eskişehir) — Arz edemedim. Darülhilâfeler lağvedildikten sonra yerine İmam ve Hatip mektepleri konuldu. Bu hususta kanunu mahsus vardır. Bu kanunu mahsusda da dereceleri vardır. Ve bu derecelere yukarda arz ettiğim isimleri vermişlerdir. Elyevm bu kanun mevcuttur, lâğvedilmemiştir. Tevhidi tedrisat kanununda ayrıca İmam ve Hatip mektebi açılacak deniyor. O halde bunun devam etmesi lâzımdır. Yani sınıflarının mevcut olması iktiza eder.

MAARİF VEKİLİ HAMDULLAH SUPHİ BEY — Tetkik edeyim. Programlarını göreyim. Arzuyu âliniz tespit edilmiştir. Yani buradan arzu eden efendilerin geçebilmesini arzu ediyorsunuz. Bunun için de imkân vardır. Nazarı dikkate alacağım.

REİS — Efendim! Müzakerenin kifayetini reyi âlinize arz edeceğim. Müzakereyi kâfi görenler lütfen el kaldırsın.. Aksini reye koyuyorum. Kabul etmeyenler lütfen el kaldırsın.. Fasıl hakkındaki müzakere kâfi görülmüştür.

HALİS TURGUT BEY (Sivas) — Heyeti Celileden bir şey istirham etti. 233 ncü ücuratan sonra bir de harcırahları kelimesinin ilâvesini istiyor. Halbuki aşağıda harcırah faslı vardır. Buraya konamaz.

REİS — Efendim! O mevzubahis değildir. Takrirler var okunacaktır.

Takrirler

1. — Zonguldak Mebusu Tunalı Hilmi Beyin, Medrese veya Fakülte tabirlerinden birinin kabul ve istimalı hakkında takriri.

Riyasete

(Medrese) veyahut (Fakülte) kelimelerinden birinin kabuliyle yalnız onun kullanılmasını teklif ederim.

Zonguldak
Tunalı Hilmi

Riyasete

233 ncü faslın altıncı maddesinde Ankaradaki leylî musiki mektebi maaş ve ücuratı olan 9 960 liranın talebesinin azlığına binaen tayyını teklif ederim.

Ergani İhsan — Erzurum Rüştü

Kastamonu
Halil

(Ret sesleri)

Riyaseti Celileye

Maarif Bütçesinin 233 ncü faslında münderiç tahsisatın tatbiki esnasında Orta Tedrisat Kanuniyle Bütçeye merbut kadro beyninde irtilâf zuhur ederse, muteber olan Orta Tedrisat Kanunu olup kadronun daima kanun dairesine ircai lâzım geleceğinin zapta geçirilerek sureti tatbikinin şüpheye bir mahal kalmayacak surette tespitini talep ederim.

Trabzon
Ahmet Muhtar

MAARİF VEKİLİ HAMDULAH SUPHİ BEY — Reis Bey! Buradan bir kelime söylememe müsaade buyurur musunuz?

REİS — Biraz müsaade buyurun, Hilmi Beyin bir takriri vardır. Medrese veya Fakülte kelimelerinden birinin kabuliyle yalnız onun kullanılmasını talep ediyorlar. Esasen burada fakülte kullanılıyor. Medrese de var mı efendim?

TUNALI HİLMİ BEY (Zonguldak) — Vardır efendim! İlânlarda görüyorum.

RÜŞEN EŞREF BEY (Karahisarisahip) — Bu, Vekâletin bileceği birşeydir. Arzu buyurursanız bendeniz Mazbata Muharriri sıfatiyle Maarif Encümeni-

ne istiyorum. Verirseniz biz orada tetkik ederiz ve bir neticeye raptederiz. Rica ederim ani bir karar vermeyelim.

İBRAHİM SÜREYYA BEY (Kocaeli) — Bunun bütçeyle alâkası yoktur.

HALİS TURGUT BEY (Sivas) — Marif Encümenine gidemez. Vekâlete havale edilir.

REİS — Hilmi Bey! Bu fasılda yalnız Fakülte tabiri vardır.

TUNALI HİLMİ BEY (Zonguldak) — Aşağıda vardır efendim.

REİS — Aşağıda nerede?

TUNALI HİLMİ BEY — Çeviriniz arkada...

REİS — Efendim, fasılda yoktur.

TUNALI HİLMİ BEY — İstirham ederim. Bu temenni takriridir. Heyeti Celileyi meşgul etmeyelim.

REİS — Vekâlete havalesini mi istiyorsunuz?

TUNALI HİLMİ BEY — Evet..

REİS — Efendim! Bu takriri Başvekâlete havale edelim. (Muvafık sesleri)

Sonra Kastamonu Mebusu Halit Bey ve rüfekasının takriri var. Tekrar okuyorum. (Okundu).

RUŞEN EŞREF BEY (Karahisarısahip) — Bunun imkânı yoktur. Kabul edemeyiz..

REİS — Bu takriri reyinize arz ediyorum. Kabul edenler lütfen el kaldırsın.. Aksini reye koyuyorum. Kabul etmeyenler lütfenu el kaldırsın.. Kabul edilmemiştir.

MAARİF VEKİLİ HAMDULLAH SUPHİ BEY (İstanbul) — Efendim! Bir ilâve ve tashih rica etmiştim. Gayri varit addettiler. Madem ki harcırah için ayrı madde vardır. Buna lüzum yoktur dediler. Bütün Vekâletlerde ecnebi mütehassısların ücretleri ve harcırahları ayrıca gösterilmiştir. Üç tane mütehassıs geleceğini tasavvur buyurursanız bunların harcırahı öyle bir miktara baliğ olur ki sair teşkilât için kâfi bir harcırah kalmaz. Binaenaleyh diğer Vekâletlerde olduğu gibi ücurat kelimesinden sonra harcırah kelimesinin de kabulünü rica ediyorum.

HALİS TURGUT BEY (Sivas) — İlerde geleceği için buna lüzum yoktur, ayrıca harcırah faslı vardır.

REİS — Hamdullah Suphi Beyefendi! Muhtar Beyin takriri var. Bendeniz zannettim ki onun hakkında söyleyecektiniz.

MAARİF VEKİLİ HAMDULLAH SÜPHİ BEY (İstanbul) — Nedir efendim? (Muhtar Beyin takriri tekrar okundu) Kabul ediyorum efendim. Zarurî birşeydir ve kabul etmek bir zarurettir, çünkü kanuna dairdir ve bir kanun mevzubahistir. Şükrü Bey çıktılar hataları tashih ettiler ve Orta Tedrisat Kanununun mamuulünbih olduğunu ifade ettiler.

MUHTAR BEY (Trabzon) — Efendim! Bu liste tabiî şimdiki hale göre tashih olundu. Yarın yine bir memur becayiş edilebilir. Vaziyeti değişebilir. Bu daima kanuna muvafık olmalıdır. Bir sene içerisinde liste her vakit değişebilir.

HALİS TURGUT BEY (Sivas) — Reis Bey! Müsaade buyurun. Elde kanun vardır. O teklif reye konamaz. Kanun hâkimdir ve her Vekâlet ona itaat etmeye mecburdur. Şükrü Bey de mecbur olduğunu ifade etmiştir. Vekil Bey de kabul ediyor. Takrir reye konamaz.

MUHTAR BEY (Trabzon) — Efendim! Arz ettiğim budur. Bizim bütçe usulümüze göre kadrolar da kanun hükmünde olarak beraber geçer. Onun için burada iki kanun vardır. Biri, bütçe kanuniyle beraber gelen kadrodur. Diğeri, asıl Tedrisat Kanunudur. Tedrisat Kanuniyle kadro taarruz ederse Tedrisat Kanununun hâkim olmasının tespit edilmesini ve bunun zapta geçmesini istirham ederim.

REİS — Efendim! Yapılacak muamelenin tayininde hakikaten müteredditim. Zapta geçsin ve tespit olunsun buyuruyorlar. Zaten takrirlerin zapta geçmesi bir emri tabiidir. Geçecektir. Muhtar Bey! Yani Heyetten hususî karar mı istiyorsunuz?

MUHTAR BEY (Trabzon) — Hayır efendim! Zaten bendeniz takririmin zapta geçmesini istiyordum. Vekili Muhterem de bu takririmi kabul etti, zapta geçmesini istiyordu. Binaenaleyh maksat hasıl olmuştur.

RÜŞEN EŞREF BEY (Karahisarısahip) — Zannederim bu gün bu münakaşat esnasında ekseriyeti de kaybettik Reis Bey!

HAKKI TARIK BEY (Giresun) — Ne yapıyorsunuz? Ekseriyet var efendim. (Devam sesleri).

REİS — Maarif Vekili Beyin bir teklifi vardır. Faslın dördüncü maddesinde: liselere getirilecek ecnebi muallimler ücuratı deniliyor. Ücuratı kelimesinden sonra..

MAARİF VEKİLİ HAMDULLAH SÜPHİ BEY (İstanbul) — Efendim! Liselere ve Muallim mekteplerine getirilecek.

REİS (Devamla) — Efendim! Bunun Liselere ve Muallim mekteplerine getirilecek ecnebi muallimler ücuratı ve harcırahı suretiyle tadil ve kabul edilmesini teklif ediyorlar.

TALAT BEY (Kangırı) — Vaktiyle Hallaçyan efendi zamanında birtakım mühendisler getirmişlerdi,

bunlar kaldırımcılardan ibaretti. Binaenaleyh getirilecek ecnebi muallimlerin de böyle olmamasını temenni ederim.

REİS — Efendim! Vekil Beyin teklifi veçhile maddenin tadilini reyinize arz ediyorum. Kabul edenler lütfen ellerini kaldırsınlar.. Kabul etmeyenler ellerini kaldırsınlar... O vechile tadili kabul edilmiştir efendim.

Efendim! Faslın yekûnunu aynen reye koyuyorum, 233 ncü faslı kabul edenler lütfen ellerini kaldırsın.. Kabul etmeyenler işaret buyursunlar... Kabul olunmuştur.

Cumartesi günü bermutat saat onda içtima etmek üzere celseyi tatil ediyorum.

Hitamı Müzakerat; Saat : 6,50